

Билјана Шотаровска
Татјана Ђоргиевска

ГРАЂАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ

за 9 разред

Скопље 2023

ГРАЃАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ
за 9 разред

Автори:

Билјана Шотаровска
Татјана Ђоргиевска

Рецензенти:

Сузана Симоновска
Симона Петковска Илиеска
Елена Јовановић

Компјутерска припрема:

КОНТУРА, Скопље

Наслов оригинала:

ГРАЃАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ

за 9 одделение

Билјана Шотаровска
Татјана Ђоргиевска

Превод са македонског језика на српски језик:

Гордана Јовић-Стојковска

Лектор:

Ана Антоновска

Стручна редакција:

Даниела Станковска

Уредник:

Гордана Јовић-Стојковска

Графичко и техничко уређивање:

Весна Депиновска, Елена Стефановска – АРС СТУДИО

Штампа: Европа 92 - Кочани

Тираж:

Издавач: Министерство образовања и науке Републике Северне Македоније
Ул. „Св. Кирил и Методиј“ бр. 54, 1000 Скопље

Место и година издања: Скопље, 2023. година

Одлуком Националне комисије за уџбенике за основно и средње образовање при Министарству за образовање и науку Републике Северне Македоније, дел. бр. 26-740/1 11.08.2021. године се одобрава употреба овог уџбеника.

Билјана Шотаровска
Татјана Ђоргиевска

ГРАЂАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ

за 9 разред



Скопље 2023

САДРЖАЈ

ТЕМА 1 ГРАЂАНСКИ ИДЕНТИТЕТ	[8-31]
<ul style="list-style-type: none">• Развој сопствених особина• Етичност, вредност и хуманост• Професионално и каријерно развијање	
ТЕМА 2 САРАДЊА И ПОВЕЗАНОСТ У ГРАЂАНСКОМ ДРУШТВУ	[32-63]
<ul style="list-style-type: none">• Прихватање и поштовање различитости• Ставови и гледишта• Конфликти и решавање конфликта• Интеркултурализам у грађанском друштву	
ТЕМА 3 ГРАЂАНИН И ГРАЂАНСКО ДРУШТВО	[64-79]
<ul style="list-style-type: none">• Социјална одговорност• Грађанске организације и групе за заступање	
ТЕМА 4 КУЛТУРА, КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ РЕЛИГИЈА И СОЦИЈАЛНИ МЕДИЈИ	[80-103]
<ul style="list-style-type: none">• Култура и културни идентитет• Улога религије у грађанском друштву• Утицај социјалних медија на грађане	
ТЕМА 5 ГРАЂАНИН И ДРЖАВА	[104-129]
<ul style="list-style-type: none">• Правда и владање права• Правна држава• Избори и демократски процеси у друштву• Државна и јавна администрација у функцији грађана	
ТЕМА 6 ГРАЂАНИН И ЕВРОПА	[130-147]
<ul style="list-style-type: none">• Европска унија (ЕУ)• Република Македонија у Европској унији	

УВОД

Драги ученици,

На часовима Грађанског образовања имаћете могућност, преко овог уџбеника, да истражите теме предвиђене за девети разред основног образовања. Надамо се да ће вас уџбеник инспирисати да критички размишљате и да решавате проблеме о важним темама из ваше свакодневице. На очеку ћете се усмерити ка развоју компетенција којима можете да вреднујете развијање сопствених особина и да сагледате напредак, успехе и изазове. Изучавање овог предмета ће допринети да се ангажујете за развој заједнице и да budete компетентна личност, способна да врши изборе у савременом друштву. Исто тако, стећи ћете се вештином за учешће/волонтирање и подршку хуманитарних акција. Оспособићете се да активно учествујете у у школи и за развијање интереса, вештина и знања за укључивање у процесима доношења одлука за заједницу. Садржај ће допринети да развијете вашу личност и темеље људских вредности. Ојачаћете осећај праведности, толеранције и одговорности, као и за одговоран живот у демократском грађанском друштву. У овом уџбенику су предвиђене могућности за индивидуални и групни рад, који ће допринети за самостално и критичко размишљање и примену усвојених знања. Функција уџбеника је да се поштују принципи савремене интерактивне наставе, добро осмишљени групни рад ученика у настави, да би се подстакла индивидуалност сваког ученика при разради садржаја и истраживачких активности предвиђених за вас, ученике.

Од ауторки

ГРАЂАНСКИ ИДЕНТИТЕТ

- РАЗВОЈ СОПСТВЕНИХ ОСОБИНА
- ЕТИЧНОСТ, ВРЕДНОСТ И ХУМАНОСТ
- ПРОФЕСИОНАЛНО И КАРИЈЕРНО РАЗВИЈАЊЕ

ПРЕГЛЕД ТЕМЕ

После завршетка ове теме оспособићеш се да:

- да анализујеш и да вреднујеш развој сопствених особина и да сагледаваш напредак, успехе и изазове;
- да поставиш реалне циљеве који су усаглашени са твојим особинама и могућностима и да будеш одговоран и упоран у постизању истих;
- да описујеш понашање у етички осетљивим ситуацијама (моралним дилемама)
- да анализујеш и да вреднујеш могућности за хуманитарно деловање на друштвеном нивоу и да се укључиш у деловању;
- да учествујеш и да подржаваш хуманитарне акције и да радиш добровољно у хуманитарним организацијама;
- истражујеш могућности за продужетак образовања и њихов утицај при избору професије;
- да демонстрираш позитиван став ка учењу преко примера који доказују потребу за доживотним учењем;
- да постављаш реалне циљеве за учење и за лично напредовање.



TEMA 1



РАЗВОЈ ЛИЧНИХ ОСОБИНА



Деца у развоју

Када данас погледате себе и каде се упоредите сами с временом (на пример, када сте први пут пошли у школу), која су ваша размишљања, какве ставове имате, које особине поседујете?

Шта можете да закључите?

КАКО МОГУ ДА ПРЕПОЗНАМ СОПСТВЕНИ РАЗВОЈ

Највероватније, већина вас ће се сетити неких својих особина које сте манифестирали при неком догађају у породици, или на неком важном догађају са вашим најближима. Али је сигурно да се свако од вас сећа и свог првог школског дана и на то каква осећања је изазвао долазак у школу, сусрет са много друге деце, сусрет са наставницима.

Можда га већина вас памти као прекрасан дан, у који сте упознали један сасвим нови свет, али, исто тако ћете да се подсетите колико сте били уплашени, са осећањем несигурности. Неки од вас су се осећали необично, јер им је школа деловала огромна, непозната, желели су што пре да је напусте и да се врате кући, или на своје омиљено игралиште.

Да ли се разликују ваши утисци од ваших сећања са шест година, када их упоредите са вашим данашњим доласком на школу са четрнаест година?



Читање помаже у развоју личних особина

Уколико имате другачије доживљаје и искуства, чему се дужи то? Да ли се можда променила школа, или сте се ви променили од тада до данас?

Да предпоставимо да учите у истој школи – највероватније ће свако од вас да одговори: ја сам се променио, порастао сам, осећања су ми другачија, стекао сам нова знања, више се не плашим неуспеха, научио сам много нових ствари, стекао драгоцене другове, пријатељства, по први пут сам се заљубио на екскурзији и слично. Школа ми је постала омиљено место за стицање и унапређење мојих вештина, знања, способности, дељење искуства, омиљене музике, хобија или спортских резултата.

Развој ваших особина настаје као резултат вашег сазревања, раста и тај процес се назива развојем личности.

САГЛЕДАВАМ СОПСТВЕНИ НАПРЕДАК

Свако дете напређује када стиче знање и вештине као што су, на пример, читање, писање, рачунање. На основу ових знања и вештина дете развија и друга знања, вештине и способности. На пример, решавање сложених математичких проблема, писање есеја, песничких дела, репродуковање и креирање музичких и ликовних дела, и на тај начин изражава сопствену креативност.

Деца током раста уче и да сарађују међусобно, што је врло важно за каснији тимски рад. Она се подстичу да саосећају са другим људима, пре свега са својим друговима и другарицама у различитим животним ситуацијама. Уче да препознају различита емотивна стања, стичу се умешностима и вештинама које ће им помоћи да превазиђу нека стања туге или разочарања. Деца кроз процес раста и развоја стичу способност да контролишу осећања.

Тако је, на пример, за једног првачића очекивано да се расплаче када му испадне ужина. Али, за дете у петом разреду или у деветом разреду, то је ситуација која се брзо превазилази проналажењем одговарајућег решења.

Мања деца имају нижи праг толеранције, будући да се и толеранција учи. Деца уче како да постану стрпљива и да имају самоконтролу над неким неочекиваним догађајима. Уче како да реагују одговарајуће за свој узраст у однос на различите личне карактеристике друге деце, као што су физички изглед, интелектуалне способности, начин живота, ставови, веровања и обичаји.



Фер однос међу децом



Искрени однос међу децом
толеранција и пријатељство



Поштени однос подразумева враћање онога што није наше



У природи се све развија, па и човек



Успех у школи је део Личног развоја

Једна од најважнијих **особина** за коју се очекује да је дете препознаје као важну и корисну за све у заједници је поштење.

Поштење је искрен однос према себи и према другим људима. Поштени људи праве дела која су корисна, а то не раде због интереса, или с очекивањем да им се узврати неком услугом, већ због сопствене моралне одговорности. Постоје и друге особине које су врло важне за добар живот у ужој и широј заједници, исто као што постоје и такве особине које то спречавају.

Које особине, по вашем мишљењу, доприносе за добробит свих, а које су им супротне?

ДА ПОСТАВИМО ЦИЉЕВЕ У САГЛАСНОСТИ СА СОПСТВЕНИМ ОСОБИНАМА И МОГУЋНОСТИМА

Деца воле да размишљају о себи у будућности: како ће да изгледају, шта ће да раде, какав ће живот имати. Подједнако је важно да се подстакну да размишљају у будућности о следећим стварима:

Каква личност желим да будем?

Како желим да живим и шта желим да урадим?

Какав свет желим да саградим?

У животу је природно да се доживљавају успеси, али и неуспеси. Неуспех је део развоја и може да се превазиђе постављањем реалних циљева и прављењем плана за реализацију постављених циљева.

Када поставимо реалне циљеве које можемо да остваримо у одређеном временском оквиру, правимо план који може да нам помогне да повећамо своје организационе способности. Планом можемо да предвидимо са којим проблемима ћемо се суочити, да тражимо начине за њихово превазилажење. Затим да размислимо ко и како може да помогне и, на крају, да изведемо закључак да ли смо успели да постигнемо циљ, а с тим и да ли смо савладали неуспех.

Због тога циљеве које постављамо треба да усагласимо са властитим особинама и могућностима. У остваривању заједничких циљева, врло је важно да не одустајемо лако. Треба да смо упорни и да градимо позитиван однос према проблему, сагледавајући их као изазове са којима нам је интересантно да се суочимо и да их превазиђемо.

Неки математички проблеми, или решавање хемијских задатака, или проблема у физици, често изазивају отпор код ученика, јер им представља велики напор да их разумеју, или да их реше.

Са одговарајућом подршком и вером у сопствени капацитет, са улагањем труда развијамо важне особине, као што су истрајност и оптимизам са којима ћемо савладати отпор и доћи до успеха.

Свако од нас има неколико ствари у животу у којима ужива и док их ради потпуно је искључен од догађаја око себе. Унесени у ту активност, не размишљамо о гледању телевизије, спавању, храни, као када смо врло пасивни, већ када нешто активно радимо. Овакви доживљаји могу да се назову искуства „понесености“ и сматрају се врло важним за наше благостање и срећу. Осећај напредовања је кључан за доживљавање задовољства оним што радимо. Напредак који постижемо у одређеној области захваљујући властитом труду, интересу и посвећености, доводи нас до развоја.

При процесу развоја откривамо који су квалитети својствени човеку, да би засновао добар живот и суживот са другима.

Неке од важнијих особина за наше социјалне и емоционалне вештине су: сарадња, креативност, самоконтрола, емпатија, толеранција, оптимизам и поштење. Она поткрепљују хармонични живот појединца и друштва.

Ниједна од ових особина не може да допринесе за развој заједнице ако је изолирано „острво“. Све те особине треба да су међусобно повезане, испреpletене, да би представљале темеље за развијено друштво.

Развијање личности позитивним особинама доводи до позитивног кретања у друштву, јер друштво сачињавају појединци. Какве особине ће развијати појединци, таквих ће вредности имати у друштву. Стремљење за нечим што треба да је заједничко и корисно за све грађане се назива опште добро, а то се између осталог базира на усвојеним вредностима.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Подели са другом/другарицом твоју омиљену активност коју ћеш препознати као „понесеност“, а затим и како си се осећао последњи пут када си то радио. Заправо, та активност може да буде све, чему си потпуно посвећен/а, нешто што уживаш да радиш толико много што те понесе, нешто што иако се трудиш не можеш да доживиш као мучно. Идеални пример је активност за коју мислиш да се побољшаваш током времена. Покушај да пренесе друговима/другарицама осећања која изазива ова активност код тебе, и уколико је могуће, покушај да им покажеш нешто повезано са том активношћу (твоју изразу или вештину). Охрабри их одговорима да ти постављају питања.

Шта је то „нешто“ за тебе? Узми један лист и нацртај како се осећаш док се бавиш том активношћу. Запамти где си, шта радиш, с ким си, шта је најбоље у томе што радиш? Затим, у малим групама, испричајте међусобно о својој „понесености“.

- Да ли постоји нешто што делиш са другима, и што већина вас жели да радите?
- Да ли је то активност у којој доживљаваш „понесеност“?
- Због чега су важна оваква искуства?
- Да ли понекад осећаш да потпуно уживаш у томе што радиш у школи? Како би за тебе изгледала настава у којој би било више могућности за „понесеност“?

Највероватније ћете чути различите одговоре о томе шта представља стање „понесености“ за сваког од вас. Очекивано је, исто тако, да неки ученици немају искуство са активношћу која их потпуно преокупира и уживају у њој. Потрага за тим нечим, треба да се настави. Пред вама ће се сигурно открити нови изазови и околности које ће окупирати вашу пажњу и који ће вам причинити задовољство.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Мој идентитет

Размишљај о себи и одреди аспекте твог идентитета.

Одговори на следећа питања:

- Које особине поседујем (на пример: истрајност, отвореност, саосећајност, пржавост, трудољубивост, дружељубивост, повученост, лењост, креативност, радозналост, реалистичност, приспособљивост и сл.)?
- Када, у ком периоду живота (мало дете, предшколска узраст, школска узраст) сам постао свесан/свесна својих особина?
- За развијање ових особина су утицали: породица, школа, вршњаци, друг/другарица и (ко/који).
- Које особине делим са већином својих вршњака? Које особине су карактеристичне само за мене?
- Каква личност желим да postanем? Које особине желим да променим, које додатно да развијем? Шта треба да урадим да бих развио особине ка којима се стремим?

Активност 2:



Интервју

Радите у паровима. Дознај што више о свом саученику/саученици и постављај му/јој питања, да би јој помогао да дефинише свој циљ и план како да оствари исти. Користи следећа четири корака:

Корак 1

Постављање циља. Замисли себе за једну годину. Шта би желео/желела да постигнеш? Какве циљеве си поставио себи? Изабери један циљ на којем ћеш да радиш? Ако твој друг/другарица има проблем око дефинисања циља, постави му/јој неко од следећих питања: Шта највише волиш да радиш (у школи, у слободном времену)? Шта те чини срећним/ом? У чему си најбољи/а? За шта би други рекли други да си добар/а (да си способан/а)? Шта мислиш сада, који је твој циљ?

Корак 2

Направи план. Шта је најважније да би се остварио твој циљ? Шта треба да научиш, да урадиш, да увежбаш, да промениш да би се остварио твој циљ? Које вештине треба да развијеш? Како замишљаш себе откако си остварио/остварила свој циљ. Шта је следеће?

Корак 3

Разради прве кораке које треба да преузмеш. Шта ћеш прво урадити (још данас или сутра)? Ко може да ти помогне? Шта ћеш следеће да урадиш? Колико ће ти времена бити потребно? Шта може да се појави као препрека/проблем? Како ћеш је превазићи? Шта ћеш предузети и ко може да ти помогне?

Корак 4

Промените улоге у пару.



ЕТИЧНОСТ, ВРЕДНОСТИ И ХУМАНОСТ

ОДЛУКЕ КОЈЕ НОСИМО ТРЕБА ДА СУ ЕТИЧКЕ!

Шта треба да се преузме да би се поступило етички исправно?

Постоји више начина да се дође до оправданих одлука. Образложења која се наводе, или аргументи који се дају да би се поткрепила одлука, су подједнако важни са тиме каква одлука се носи. **Ако су аргументи који се дају вођени од позитивних, универзалних, хуманих разлога, тада се каже да има етичности у одлучивању.**

Да разгледамо пример!

У једном региону државе постоји истраживање које показује да је испитивањем земље откривен велики проценат злата и огроман проценат бакра. У интересу привреде је да се отвори рудник у који би се запослило око 1000 људи, који би на тај начин решили свој егзистенцијалан проблем. Иначе, сељаци у том региону, једва преживљавају од пољопривреде и сточарства.

На десетак километара од места што је предвиђено за рудник, налази се мочвара са ретким врстама флоре и фауне. Овај регион је проглашен за споменик природе, а посебно је заштићен тзв. краљски папрат.

У мочвари живи неколико врста ретких птица, међу којима и велика бела чапља, затим блатна корњача, змије-белоушке и ескулапов смок, а од биљног света најинтересантније су влажне ливаде са љубичастим салепом. Законом је прописано да, уколико се у некој области открије могућност за развој, држава треба то да омогући. Подзаконским актима је загарантовано да, уколико се открије руда у земљи, треба да постоји научна студија за заштиту природне средине, којом се процењује ризик за еколошку средину.

Уколико почне да се експлоатише руда и да се отвори рудник, постоји опасност да се користи цијанид, будући да је то супстанца за добијање злата и бакра. У многим регионима света се показало да употребом цијанида долази до еколошке катастрофе и због тога га еколози називају „еколошка нуклеарна бомба“. Свака замена цијанида је скоро једнако опасна за еколошку равнотежу.

- Како ћеш да решиш ову моралну дилему? Шта је боље? Да се обезбеди пристојан живот за много породица, са ризиком да настрада део природе после неколико деценија, или да остане мочвара, са ризиком да становништво живи у сиромаштву?
- На основу којих аргумената си направио избор? О чему размишљаш када бираш? Која решења могу да се понуде, а иста та решења да воде ка општем добру? Који је морални аргумент са којима ће се заштитити највише човекове вредности?

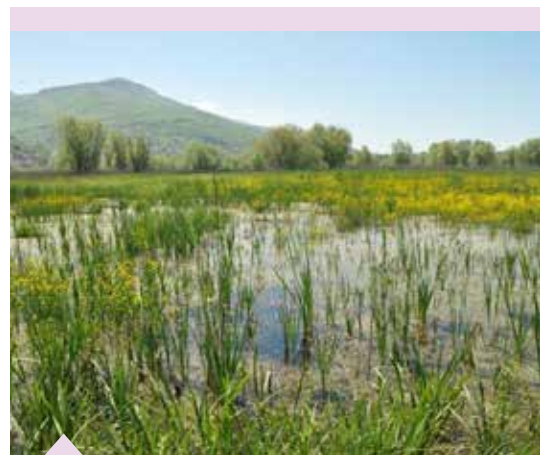
Како може да се превазиђе ово стање?

На пример, могући су следећи описи:

1. Рудник се отвара по свакој цени, јер се на тај начин запошљава 1000 људи и њихове породице ће имати сигурну егзистенцију. Аргумент је да је важнија могућност зараде од заштите природе.
2. Да се отвори рудник са израдом посебне студије о заштити животне средине, јер тако предвиђа закон. Овде је главни аргумент придржавање до закона, без разлике до чега ће то да доведе.
3. Да се не отвори рудник, већ да се направи стратегија за развој тог региона. Да се заштити, као еколошка зона у којој ће боравити туристи, а сељаци да зарађују од еколошког туризма.



Грађански протести против отварања рудника који би загађивао животну средину



Имамо моралну обавезу да сачувамо и заштитимо чисту животну средину



Грађански протести против отварања рудника који би загадио животну средину



Човек се често налази испред више могућих решења



Морална дилема:
Како да поступим правилно?

„Поступај према оном личном начелу, за које можеш да пожелиш да постане општи закон“

– Имануел Кант

У етички осетљивим случајима, често се суочавамо са моралним дилемама.

Морална дилема се појављује када:

- се налазимо у ситуацији да су наши основни морални принципи у судару једни са другима;
- одређени морални принцип није довољан, или би његова примена имала морално погубне последице;
- дужност, вредност, правда, врлине или одговарајућа брига су међусобно важни, али су у судару једни са другима. На пример, када желите да будете фер, али, истовремено би неко био повређен.

Овакве моралне дилеме су део наших живота и ми смо често ухваћени у тешким и збуњујућим мислима о томе шта је морално исправно. Неке од ових дилема су повезане са нашим личним животом и са односима које имамо са другим људима из наше свакидашњице.

Размислите шта је то што води да донесте одлуку у вези са неком моралном дилемом. Да ли је лични интерес, да ли је покораване ауторитету (родитељи, наставници, директори)? Да ли је због поштовања закона и реда, да ли је због заштите неких човекових права и слобода, или је због универзалне етичке вредности као што су живот, здравље, достојанство, слобода, правда?

Али да се вратимо примеру – ако неко реши да се не отвара рудник, само због страха од закона или због казне, то је изнуђена одлука да поступимо еколошки. Морално оправданија одлука је када се реши да се рудник не отвара, зато што то сматрамо за неетичко и неморално решење за људе и животну средину, уопште. Значи, у зависности од образложења које дајемо у односу на идентичну одлуку, прави се велика разлика да ли смо етични, хумани и да ли нас воде више моралне вредности.

У овом смислу, Имануел Кант је рекао: „Две ствари једновремено испуњавају душу, увек са све новијим и већим усхићењем... звездано небо изнад мене и морални закон у мени“. Као што у васиони постоји ред и хармонија тако и у човеку треба да има моралног реда и начела.



Замисли да се иза сваких врата крије нека вредност. Која ћеш врата отворити, односно, које ћеш вредности изабрати као твоје вредности?

Разговарајте са друговима/другарицама о избору и вредностима које је направио свако од вас.

ВРЕДНОСТИ – ТЕМЕЉИ ЕТИКЕ

Вредности заузимају кључну улогу у етичкој димензији нашег живота. Вредности нам омогућавају да изградимо моралне принципе који ће нас, пак, довести до остваривања замишљених циљева о томе какав живот желимо да имамо.

Увек, када се водимо према вредностима у одлучивању о моралним дилемама, тада су вредности критеријум према којем доносимо одлуке.

На пример, вредности према којима се водимо, могу да буду: поштење, праведност, слобода, одговорност, солидарност. Али, исто тако, можемо да будемо вођени личном коришћу, или због тога што то тако раде други, од потребе да се избегне казна, или непријатност, или слични, други мотиви. Има ли разлике у овим критеријумима према којима се водимо у одлучивању, посебно када имамо моралних дилема? У чему се састоји разлика? Који критеријуми воде у одлучивању, посебно када имамо моралну дилему? У чему се састоји разлика? Који критеријуми воде ка хармоничнијем живљењу међу пријатељима, породицом или заједницом?

Људи уобичајено оцењују поступке према вредностима ка којима они теже.

Ако, на пример, сматрамо да су нам поштење и истина важне вредности, тада ћемо поступке као што су лагање и преваре сматрати за морално неисправне или као морално зло.

Па тако, ако је вредност која нам је важна истина, ми ћемо осудити сваку лаж као морално неисправну, али и нећемо говорити лажи. Нећемо лагати, јер нам је вредност критеријум према којем се водимо, али и циљ нашег деловања. Није довољно само да препознамо вредност као важан критеријум за морално промишљање, већ и да делујемо, односно, да нам поступци буду према вредностима које су нам важне. У супротном, радиће се о тзв. лажном моралу.

Сви људи имају вредности које су им важне у различитом степену и према томе граде сопствени систем вредности. Неке вредности су заједничке за већину људи, неке вредности су чак карактеристичне за одређене заједнице, па и друштва.

Друштвене заједнице које су заједничке за све људе, су познате као универзалне вредности. Уколико их људи практикују, оне ће вероватно постати: правдољубиви, истинољубиви и одговорни.

Од вредности формирамо морална начела, па тако, ако нам је важна вредност у нашем вредносном систему правда, ми ћемо формирати морална правила/начела према принципима правичности и највероватније ћемо деловати према овом принципу.

На пример, праведност је потребна свим људима – никада не наноси неправду.

Ако се, на пример, догоди да трпимо неправду од неког из нашег окружења, тада можемо да се понашамо према начелу „узврати истом мером“, или „не ради другима оно што не желиш да раде теби“. Наша одлука, које ћемо начело изабрати, опредељује нашу етичност. Увек је етички оправдано начело „Не ради другима оно што не желиш да раде теби“. Ово начело води ка **хуманости** и етичности у међуљудским односима.

У етици, највеће добро је срећа којој тежимо, а добро треба да се прави због самог добра, а не због неког другог циља.

Још је Аристотел сматрао да ће човек бити срећан ако развија своју паметну природу. Он сматра да разум треба да усмерава нашу вољу према начелу „златне средине“, односно избегавање непаметних крајности. Највећа врлина је налажење средине између два лоша смера, превише или премало, претеривање или недостатак у односу на меру. У етици, сваки човек мора да оствари неко реално добро, нешто што ће му омогућити напредак у могућностима које човек носи у себи, или према околностима што му се нуде.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

„Поштење је велика врлина“

У трци, (видите слику), тркач Абел Мутаи је представљао Кенију, био је на само неколико метара од циља, али је био збуњен знаком и стао је само неколико метара пре циља, мислећи да је трка завршена. Шпански атлетичар, Иван Фернандез је био одмах иза њега и схватио је шта се догађа, он је почео да виче Кенијцу би он продужио да трчи. Но, Мутаи није знао да шпански и није разумео. Тада је Шпанац гурнуо Мутаија у победу. Један новинар је питао Ивана: „Зашто си урадио то?“



Иван је одговорио: „Сан ми је да ћемо једног дана моћи да имамо пријатан заједнички живот“. Новинар је инсистирао: „Али зашто сте пустили Кенијца да победи“? Иван је одговорио: „Нисам га пустио да победи, свакако би победио“. Новинар је поново и на то инсистирао: „Али, могли сте да победите!“ Иван га је погледао и одговорио: „Но, да ли бих био срећан са победом? Чија би била заслуга за медаљу? Шта би мислила мајка о томе?“

Вредности се преносе с генерацију на генерацију. Којим вредностима учимо децу? Хајде да учимо да побеђујемо на фер и поштен начин.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:

Изабери један од следећих примера и напиши кратак есеј о томе како је етички исправно да се поступи.

- Да не преписујемо на тесту, чак и када наставник није у разреду, јер смо одговорни и поштени, а не због тога што се плашимо да је забрањено, или се плашимо да ће нас наставник казнити. Да ли је поштење ако се плашимо од казне, или је поштење да поступамо часно због личног убеђења за исправност и врлину?
- Зашто је морално признавање одређених права животиња као осетљивих бића?
- Шта мислите о клонирању људи и о интервенцијама у генетском материјалу? Са каквим моралним дилемама ће се, највероватније, суочити човечанство у будућности?



ПРОФЕСИОНАЛНИ И КАРИЈЕРНИ РАЗВОЈ


СВА ДЕЦА ИМАЈУ СВОЈЕ ЗАМИСЛИ О БУДУЊНОСТИ

Још од најранијег узраста дете започиње са имагинацијом и замишља да ће постати оно што жели да буде када порасте.

У детињство и периоду ране адолесценције појединац је више зависан од мишљења других при избору, али као што сазрева, он или она постају све више способни да преузму одговорност за сазревање.

Док је дете мало, тешко може да закључи која су средства најефикаснија за постизање одређеног циља. На пример, способност за самостални избор школе се повећава током сазревања.

Око завршетка основног образовања, ученици размишљају о могућностима које им се нуде, односно како и где да продуже своје образовање. Млади, водећи се својим афинитетима, талентима, способностима, опредељују се за оно што их интересује, за оно чиме би желели да се баве када порасту.



Потребно је да се ученицима стручно објасне могућности за избор њихове будуће професије.

ИЗБОР ЗАНИМАЊА – ПРОФЕСИЈА

Једна од најважнијих компоненти свеукупног живљења је баш избор **професије**, зато што нам обезбеђује средства за живот, а с друге стране, зато што нам дају могућност развијања личног раста.

На пример, сви ми још као много мали, знамо што би желели да будемо. Обично је то нека професија некога коме се усхићујемо, или нешто што раде наши родитељи, или блиски рођаци и пријатељи.

Као што растемо, млади мењају тај рани дечији избор другим, углавном заснованим на интересовању. Заиста, интересирање игра важну улогу у томе за коју професију ћемо да се одредимо, и да баш та професија буде нешто, у шта ћемо осим улагања труда, једновремено и да уживамо.

Ипак, зрели избор професије подразумева да се узму у обзир и друге, важније особине, као на пример, способност, таленат за нешто, па чак и неке личне карактеристике. Тако, уколико је неко саосећајан и спреман увек да помаже другима, било би одговарајуће да изабере професију као лекар или психолог, а они који више уживају у усамљености него у друштву, њима би одговарало неко занимање које не тражи рад са људима.

Разуме се, у професији и при развоју каријере треба да се улаже и труд. Ниједна професија не може да се ради ако се пре тога не стекну компетенције, ако се не научи како се ради и ако не уложимо труд у обављању посла. На тај начин, заправо, ми се развијамо и побољшавамо сами себе, а уједно постајемо и корисни за заједницу.

Које су ваше сфере интересовање, које особине поседујемо, или пак, желите да их решите.

Да ли ћете успети да зарадите довољно са избором своје професије да би имали достојанствен живот? Шта треба да радите да би постали професионалци или стручњаци у одређеној области?

ПРИ ИЗБОРУ ПРОФЕСИЈЕ МОЖЕ ДА СЕ ДОБИЈЕ ПОМОЋ

Као што појединац почиње да се информисе о могућностима при доношењу одлуке о сопственој каријери, он/она, ће потражити помоћ од своје породице, школе, наставника, или од заједнице у којој живи. Млади, на овај начин граде одговорност о личним одлукама у вези са својом **каријером** и одрасли треба да прате интересе деце и њихових личних карактеристика. Но, уједно и да им буду и права подршка на путу којим дете жели да продужи своје образовање, да би могло да се оствари у некој професији.



Професија - лаборант



Професија – полицајац



Професија судија

Када одлучите шта желите да будете у животу, шта је то што вас интересује и желите да радите, најбоље је да размислите које способности имате, или пак желите да развијате. На том путу, можете да добијете стручно образовање о могућностима избора будуће професије, у смислу о томе које ваше карактеристике и особине би вам помогле да остварите своје замисли за сопствено професионално опредељење.

Професионална оријентација има за циљ, професионално да усмери младог човека ка професији која му одговара најбоље. Професионална оријентација, пре свега, има задатак да помогне младима да изаберу своју професију у сагласности са својим интересовањима и способностима.

Прочитајте, размислите и разговарајте!



Професија фризер/фризерка

При избору средње школе, исто тако су важне информација и конкурентност, односно потражња одређене професије на тржишту рада.

Поставите себи следећа питања:

- Које су ваши жеље и снови о будућности?
- Чиме би желели да се бавите када будете одрасли?
- Које су ваше јаке стране које би вам помогле у реализацији ове замисли?

Да се ради значи, да се уложи труд да би се направи нешто (некакав производ), или да се пружи услуга. На пример, посао архитекте је да нацрта и да испланира како ће изгледати нека зграда (производ), доктора да прегледају и лече људе који су болесни (да им да услугу). Архитект и доктор раде да би други људи имали где да живе и да буду здрави.

Док радимо, врло је важно да се трудимо да будемо бољи и да научимо нешто ново. То се зове грађење каријере.

На пример: Денис жели да изгради каријеру доброг фризера. Због тога он планира да заврши средњу фризерску школу, да иде на праксу код неког од најбољих фризерских салона, да се редовно запосли у неки салон, па касније можда и да отвори сопствени салон. Да би био добар фризер, Денис треба стално да посећује сајмове, да би дознао које су фризури модерне и који производи се користе.



Професија – сликар/сликарка

Већ смо говорили шта је то каријера и поменули пример о томе на који начин се ради на изградњи каријере (пример са фризером). Каријера обухвата знање појединца, радна места, као и оно што ради у слободном времену (на пример: волонтира, чита итд.).

Ви сами треба да изаберете шта ће бити ваша каријера. То што гледате, што учите, о чему се говори кући (или можда, шта ваши родитељи раде), утиче на то што ћете одабрати као каријеру. **Планирање каријере** не значи само „тражење посла“ или студирање „нечег“.

За већу целисходност и ефективност у избору, добро је да сте упознати с тим како и где можете да се обратите. Од наставника можете да добијете информације о различитим професијама, а од школског психолога помоћ о својим јаким странама.

ПОСАО ДАЈЕ СМИСАО ЖИВОТУ

Занимање у великој мери осмишљава живот људи. Интересирање улази у поре нашег живота, стварајући карактерне навике, ставове, социјални статус, круг пријатеља, па чак и посебне особине личности. Иако је посао често непријатна обавеза, јер тражи стални напор, исто тако је и извор разних задовољства и радости.

Рад појединцу даје људскост, хуманизира га. Посао омогућава сваком појединцу да се осећа корисним и да доприноси у стварању личних и друштвених вредности.

УЧЕЊЕ НИКАДА НЕ ЗАВРШАВА – ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ

Избор једне од бројних професија прави кључни преокрет у животу сваког појединца. Можете да одведе појединца путем креативности, достигнућа, среће и задовољства.

Да би човек могао да буде успешан у ономе што ради он/она мора да заврши одговарајуће образовање и да се стекне са потребним знањем и вештинама.



Професија - глумац/глумица



Професија - кувар/куварица



Професија - доктор

Процес избора почиње када дете постане свесно и продужава са усавршавањем преко избора школе, курсева и различитих хоби активности.

Развој је процес који се скоро никада не завршава, чак ни за одрасле људе. Увек постоји простор да се науче неке нове ствари, да се стекну нове вештине и знања, да се надогради личност у понашању. Зато се каже да је оно што се научи у школи, само почетак велике „школе живота“.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Који је твој „елемент“?

„Елемент“ је тачка када се природни таленат спаја са личном страшћу, али је, исто тако, подржан од могућности околине. Када су људи у „елементу“, они највише сматрају да су оно што јесу, они су дубоко инспирисани и постижу успех на највишем нивоу. Хајде да говоримо о твојим талентима. Мислиш ли да имаш неки талент? Да ли си га открио/ла? Како си открио/ла у чему си добара и шта те интересује? Сасвим је уобичајено да се „тражиш“ на твом узрасту. Има ли међу вама некога ко се интензивно бави нечим другим, осим школским обавезама? Дискутујте о томе.

У свакој колони напиши неколико ствари (које су оно што волиш, које ти „иду“, ствари које добровољно радиш и за које имаш подршку).

Волим	„Иде ми од руке“	Имам вољу	Помаже ми= имам могућности

Види где има преклапања. Оно што се појављује у више колона, може да буде твој „елемент“!



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



ПИТАЊА ПРИ ДИСКУСИЈИ

- Колико лако си пронашао/ла свој „елемент“? Да ли их можда има више од једног? Шта си закључио/ла? Да можеш да бираш између тога у чему си добар/а, или то што волиш, шта ћеш да изабереш? Какве последице може да изазове избор неке професије, само због лаког запошљавања, или боље зараде, а не због искрене преданости? Да ли ћеш при одлучивању да се водиш саветима родитеља, или сопственим интересима и зашто?
- Које су нове професије данас, професије за које твоји родитељи можда нису чули? У чему све људи могу да буду вешти, односно надарени? Како би групирао/ла активности и занимања људи и зашто?

Дискутујте о томе како можете да помогнете једни другима, да би нашли своју „искру“, односно смисао живота?

Активност 2:

Дискутујте о томе какве средње школе постоје у вашој општини/граду?



- Потражите конкурсе из претходне године и разгледајте могућности за упис у средњу школу.
- Да ли у вашој околини (граду, општини) има средње школе према вашим интересима?
- Распитајте се у педагошко-психолошкој служби шта значи професионална оријентација? Психолог може да ти помогне око професионалне оријентације.

Активност 3:



Постављајте међусобно питања о каријерном усмеравању? Сваки ученик/ученица треба да смисли 1-2 питања, која се сакупљају у кутији/посуди. Затим свако извлачи по једно питање и одговара.



АКТИВНОСТИ ЗА КРИТИЧКО РАЗМИШЉАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Активност 1:



Читајте и размишљајте о овим људима!



Једна од најинспиративнијих глувих особа, или глувих жена је **Хелен Келер** (1880-1958). Она је научила да комуницира и постала је позната ауторка и политичка активисткиња. Хелен Келер је имала само 19 месеца када је као резултат грознице изгубила способност да види и да чује. С њом је 1887. године почела да ради Ен Саливан, с циљем да је научи да комуницира. То је био почетак 49-то годишње сарадње између њих. Хелен је 1888. године посетила Перкинсов институт за слепе. Хелен и Ен су се 1894. године преселиле у Њујорк да би похађала Рајт-Хумансову школу за глуве. У Масачусету су се вратиле 1898. године и Хелен се уписала у школу за младе даме у Кембриџу, пре да добије дозволу 1900. године, да похађа Ретклифски колеџ. Дипломирала је 1904. године, постајући прва глува и слепа особа која је успела да стекне ову диплому. Хелен Келер је постала светски позната беседница и аутор, захваљујући својој вољи. Брорба против чулних хендикепа је постала њена животна мисија. Основала је 1915. године „Хелен Келер интернационал“, непрофитну организацију за спречавање слепила. Заједно са Ен Саливан посетила је 39 земаља широм света.

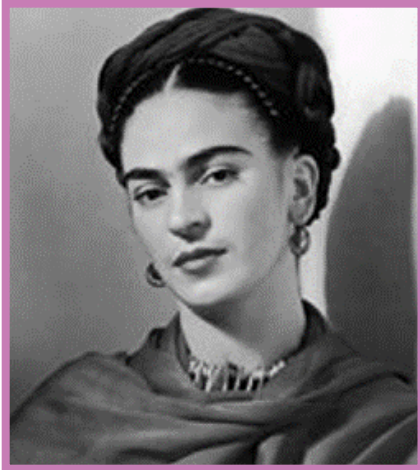


Стивен Хокинг (1942-2018), теоретски физичар, астрофизичар, космолог и еминентан научник. Стивену Хокингу је дијагностицирана дијагноза АЛС на 21. годину и доктори су му предвидели још само 2 године живота, али је он живео до 75. године. Био је парализован од главе до пета више од тридесет година, и користио је помагала за глас да би могао да комуницира. Исто тако је користио и инвалидска колица на којима је радио користећи мала кретања главе и очију.

Ништа од овог га није спречило да развија своју активност као примеран истраживач и професор. Водио је интересантан лични живот. Он је једна од најпрепознатљивијих личности нашег времена.



АКТИВНОСТИ ЗА КРИТИЧКО РАЗМИШЉАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА



Фрида Кало (1907-1954), она је током детињства прељезала дечију парализу, а према неким изворима имала је и „спина бифиду“, што је изазвало да дође до дисметрије десне ноге. Осим тога, њен проблем са кичмом се погоршао после несреће коју је доживела у периоду адолесценције, што је оставило физички проблем и последице током целог њеног живота.

Фрида је провела велики део свог живота у кревету, страдајући од страховитих болова. Чак и тако, постала је једна од највећих уметница свих времена и икона двадесетог века.



Александар Матовски – Цако је дипломирани наставник за предшколско образовање и данас ради у Општини Града Скопља. Александар је особа која има Даунов синдром. Као велики његов успех се сматра освајање првог места за плес у Републици Пољској. Цако, поред плесања, пише и поезију, има своју радио емисију, и гласни је борац за човекова права. Александар је добитник многих признања, сертификата о награда за свој рад, а исто тако је био изабран да буде у саставном делу Конференције посвећене светском Дану Дауновог синдрома, који је одржан 21. марта 2016. године, у седишту Уједињених нација у Њујорку. Он је живи доказ да особе са Дауновим синдромом могу да постигну успех у животу, и поред изазова са којима се свакодневно суочава.

Питања за дискусију

1. Које личне особине развијају ове личности да би постигле свој циљ?
2. Због чега је важно да развијамо особине које нас доводе до личног развоја и развоја друштва?



ПОЈМОВИ:

Развој: Развој је процес што ствара раст, напредак или некакву позитивну промену.

Особине: Особине личности су релативно трајне личне карактеристике, као црте личности, способности, темперамент и интересовање.

Етика: Наука о моралу, о моралним принципима и нормама и о њиховој улози у друштву и личном животу човека. Понашање у сагласности са нормама и правилима морала.

Хуманост: Човечност, достојан човека, човекољубивост.

Вредност: Вредности представљају идеале, замисли које усмеравају ка оном што је значајно, пожељно, вредно. Као саставни елемент морала усмеравају човека ка оном што је добро, пожељно и корисно.

План: Унапред забележен систем мера за благовремено испуњавање постављених задатака.

Каријера: Изабрана професија, служба, занимање, време проведено у неком занимању.

Професија: Главна делатност за коју се нека особа припремила и која јој служи за обезбеђивање егзистенције.

Доживотно учење: Непрекидан процес самоусавршавања.



ПИТАЊА ИЗ ТЕМЕ:



- Шта се подразумева под развојем личних особина?
- Које особине појединца су позитивне и пожељне?
- Које особине треба да развијеш да успешно савладаш изазове са којима се суочаваш?
- Зашто је важно да поставиш реалне циљеве и како можеш да их оствариш?
- Шта треба да преовлађује при доношењу важних одлука?
- Које су вредности на које треба да се позивамо у случају моралних дилема?
- Због чега је добро да се усмеравамо ка општем добру?
- Због чега врхунски критеријум при доношењу одлука треба да буде здравље, хуманост, живот и достојанство човека?
- Колико је важно какву ћеш животну професију да изабереш?
- Шта треба да узмеш у обзир при избору твоје будуће професије?
- Због чега треба да планираш професионални развој?
- Колики је добитак од доживотног учења и улагања труда?
- Како треба да усмераваш своје интересе у однос на избор професије?

САРАДЊА И ПОВЕЗАНОСТ У ГРАЂАНСКОМ ДРУШТВУ

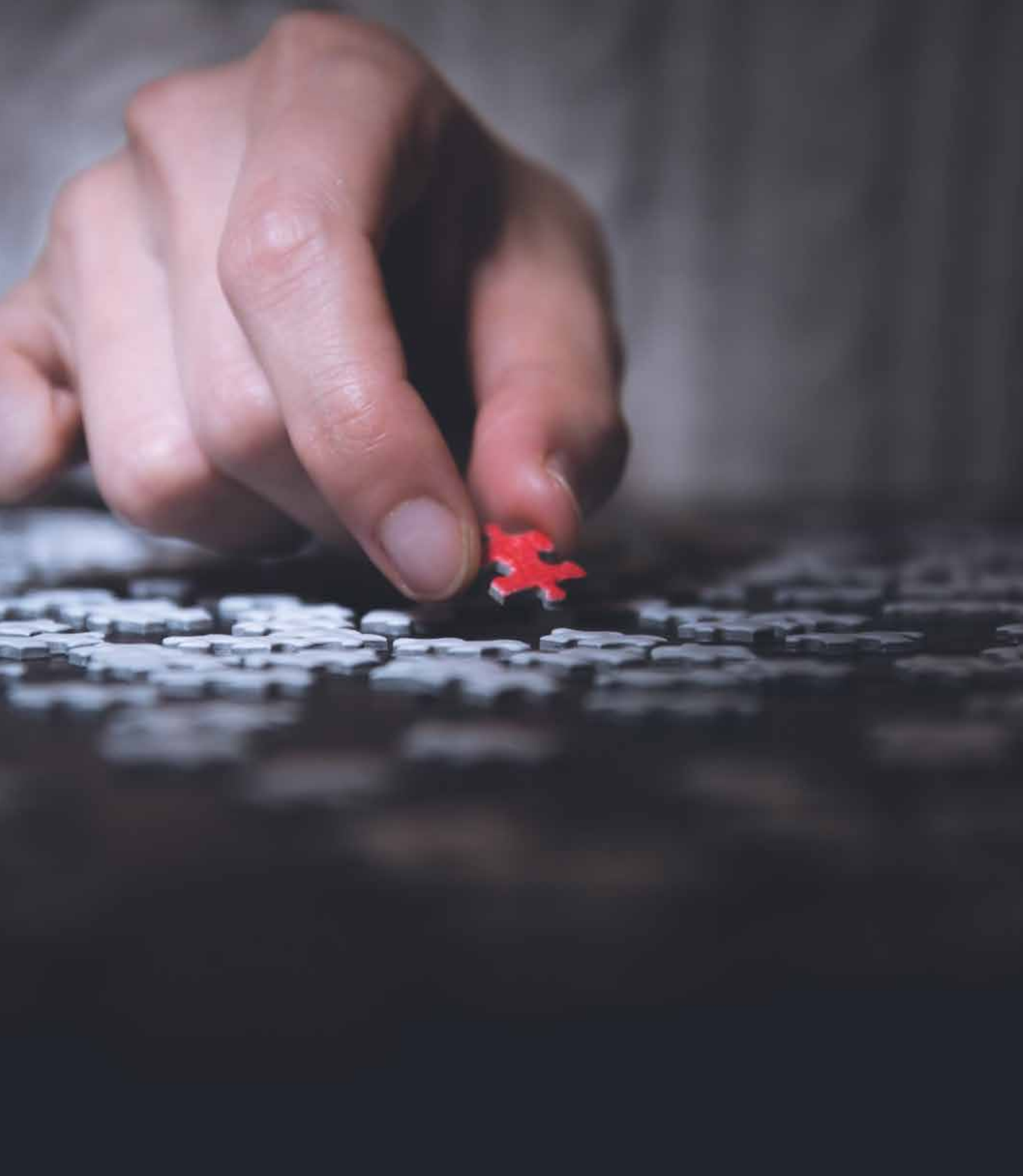
- ПРИХВАТАЊЕ И ПОШТОВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ
- СТАВОВИ И ГЛЕДИШТА
- КОНФЛИКТИ И РЕШАВАЊЕ КОНФЛИКТА
- ИНТЕРКУЛТУРАЛИЗАМ У ГРАЂАНСКОМ ДРУШТВУ

ПРЕГЛЕД ТЕМЕ

После завршетка ове теме бићете оспособљени да:

- поштујеш разлике етичких, верских, полних и социјалних основа преко конкретних разлога;
- анализујеш примере дискриминације у условима савременог начина живота;
- предлажеш и учествујеш у конкретним активностима које промовишу поштовање и различитости и сарадњу;
- да поштујеш различита гледишта која имају други о одређеним темама;
- да дискутујеш о примерима толеранције различитих гледишта;
- опредељујеш врсте конфликта у конкретним конфликтним ситуацијама;
- анализујеш потенцијално конфликтне ситуације у конфликтним групама;
- предлажеш активности које не промовишу насиље у школи;
- правиш разлику између мултикултуре и интеркултуре;
- Изводиш конкретне активности које доприносе изградњи интеркултурних вредности.

TEMA 2



ПРИХВАТАЊЕ И ПОШТОВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ

„Нико се не рађа са мржњом према другим личностима само због тога што та личност има различиту боју коже, различито порекло или различиту религију. Људи уче како да мрзе, они могу да буду подучавани како да воле – љубав је природнија за човеково срце, него ли обрнуто.“

Нелсон Мендела



Разноврсност укључује све различите људе

Свако од њих доприноси својом посебношћу, што, заправо и прави нашу земљу да буде посебна.

У сваком друштву можемо да видимо различите вредности и различите начине живљења.

Једно друштво треба подједнако да поштује све начине живота (који су у сагласности са човековим правима) и да их третира са истим поштовањем. А поштовање се гради преко дискусија, узајамног разумевања и жеље за компромисом. Наше друштво је разноврсно и, као што смо учили прошле године, разноврсност није само у вези са етничком припадношћу, са националношћу или са религијом. Постоје још много врста разлика међу људима. Видљиве разлике као што су спољне, и које демонстрирају ствари које што не можемо да применимо су узраст, раса и други физички атрибути. Ипак, постоје и невидљиве разлике које укључују оно што се не гледа лако.

На пример, не можемо да видимо нечије радно искуство, не знамо о брачном статусу једне личности, о њеном образовању, о достигнућима, о њеним приходима, или о њеним верским убеђењима.

ПРЕДНОСТИ ПРИХВАТАЊА РАЗЛИКА КОД ДРУГИХ ЉУДИ

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Порастао сам у руралном подручју, где није било различитих људи по раси, религији или етничкој припадности. Када сам започео студије, преселио сам се у већи, мултиетнички град, где сам се суочио са различитим људима и са различитим идејама. Наша прошлост не мора да нас ограничава – свакако да сам имао корист од нових идеја и различитих људи и поред мојих првобитних почетака.

- Које су придобити од упознавања и дружења са људима који су другачији од нас?
- Шта је оно што доприноси да прихватимо различитост других људи?

Мешање са онима који су различити од нас, значи да стварамо осећај повезаности са њима. Поштовање сличности и разлика других отвара врата за многе могућности. На пример, да научимо нове ствари, да стекнемо нова пријатељства са људима из различитих средина, култура или религијских група из наше заједнице, једноставно, то нас прави интересантнијим због нашег ширег погледа на свет.

Значи различитост укључује људе различитог пола, узраста, сексуалне оријентације, инвалидитета, религије, веровања и много више.

Важно је да сви међусобно поштујемо разлике, да би могли да се дружимо, да учимо једни од других и да делимо мешавину култура и искуства.

СВИ СМО ЈЕДНАКИ

Када сам био млађи исмевали су ме, због тога што моја породица није имала новца. Деца су ми се подсмевала због тога што нисам имао патике неке од популарних марака, односно због тога што је моја породица била сиромашна.

- Шта мислите, да ли је то утицало на мене?
- Да ли је ово фер?

У школи, малтретирање може да буде форма дискриминације.



Све што има велико значење за нашу земљу, од музике и моде, до хране и језика је под утицајем различитих етничких заједница, култура и социјалних група.



Само због тога што не говорим македонски језик добро као ви, или поступајем на одређени начин, то вам не даје право да називате свакојаким погрдним именима! Ви не знате ништа о томе ко сам или одакле потичем!

- Да ли је ово фер?



Не дискриминирај!

Много деце широм света се осећају уплашено, понижено, тужно, усамљено, физички повређено, узнемирено, па чак и више од тога.

То је зато што неко други сматра, да само због тога „ко су они“, заслужују да буду малтретирани. Да ли је ово фер?

Хајде да откријемо шта значи да дискриминишеш?

ДИСКРИМИНАЦИЈА

Сви смо ми рођени различити, да ли је фер да одбацимо некога само због тог „ко су они“?

Шта је неправедно?

Шта би помислили ако један дечак жели да буде козметичар, или ако нека девојчица жели да буде водоинсталатер? Да ли јев розе боја само за девојчице, а плава само за дечаке?

Дискриминација је нешто што се догађа свакодневно у нашем окружењу.

Дискриминација је облик неправедног, неједнаког третмана неких особа или групе људи, само због одређених личних околности, као што су раса, етничко порекло, верско убеђење, пол, узраст, сексуална оријентација, социјални статус итд., што ставља те људе или групе у неповољној ситуацији у односу на друге. Дискриминација је понашање на начин који не третира људе подједнако. Овакво понашање (не фер понашање) спречава људе да потпуно уживају своја права и интересе, тековина и могућности или, у најбољем случају, им отежава приступ да остваре своја права и интересе.

На пример. негативна пракса за не запошљавање младих жена у периоду када су трудне, или мајке мале деце.

Треба да будемо свесни да међу људима постоје сличности и разлике и да разлике међу људима често представљају основу за дискриминацију. Као што смо рекли горе, основа за дискриминацију могу да буду: боја коже, односно, то је расна дискриминација, затим пол, верска и етничка припадност, узраст итд.

Заправо, можемо да говоримо и о другим формама дискриминације: директна дискриминација, индиректна дискриминација, узнемиравање, дискриминација при запошљавању, говор мржње итд.

ВРСТЕ ДИСКРИМИНАЦИЈА

Директна дискриминација

Директна дискриминација је када се неко неправедно третира само због неке карактеристике коју има, или се претпоставља да је има.

На пример, агент за некретнине једној особи каже да нема имовину за изнајмљивање, због тога што је припадник одређене етничке заједнице, али особи друге етничке заједнице потврђује да изнајмљује имовину.

Индискретна дискриминација

Индискретна дискриминација је када постоје правила или услови који су исти за сваког, али примена ових правила или процедура је неповољнија за одређена лица или групе.

На приме, послодавац има формирано своју групу политику према којој људи треба да буду високи 180цм, или, пак, виши, да би извршавали одређени посао. То индиректно може да направи дискриминацију према женама и према неким етничким групама (полна и расна дискриминација).

Други овакав пример је уколико су степенице једини начин да се уђе у јавну институцију, тада особе која користе инвалидска колица не би могла да уђу у зграду (дискриминација на основу инвалидитета).

Неке друге форме дискриминације су следеће: дискриминација која укључује способност (дискриминација особа са поремећајем у развоју; дискриминација на основу нечијег политичког опредељења и изгледа (дискриминација према некоме јер је веома велики или превише мали, превише висок, превише низак.

МИРОЉУБИВЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Ненасилни отпор

У ситуацији када је неко дискриминисан, не треба да „окрећемо главу на другу страну“, већ треба да станемо у одбрану дискриминисаних.

Понекад људи не знају како да спрече, или како да се супротставе неком чину дискриминације.

Иако је Бојан био дечак који је имао жељу и дар за балет, од стране његове породице му је било забрањено да вежба, јер је према њиховом мишљењу балет само за девојчице. Али, ипак, он је следио своју страст и постао успешан балетан, плешући у „Лабудовом језеру“.



Због чега се Бојановој породици није допала идеја да Бојан постане балетан? Одакле потичу ставови његове породице? Да ли заправо, заиста постоје спортови који су намењени девојчицама, а други дечацима?

Да ли је фер што су неки послови означени као посао за девојчице или за дечаке?



Мохандас Махатма Ганди је био најважнији политички и духовни вођа у Индији. Он се у његовој отаџбини, Индији, сматра „оцем нације“. Његови ненасилни протести довеле до независности Индије. Његова веровања и поступци су инспирисали покрет за грађанска права у целом свету. Он је икона светског мира. Његов рођендан, 2. октобар се слави у целом свету, као Међународни дан ненасиља.



Шта мислите, да ли су последице трговије робовима биле видљиве дуже време, откако је елиминисано ропство? Шта мислите, да ли оне утичу на неједнакост у целом свету?

Сигурно да у оваквим случајевима можемо да помогнемо и да нађемо миран начин да реагујемо.

Пример

Гандијев сан је био независна Индија, мир и слобода за све. Храброст и одлучност коју је Ганди показао свету за време мирног извршавања његових снова, су од њега направили инспирацију за цео свет.

Уместо да употреби силу или суровост да би остварио своје циљеве, „оружје“ које је било Гандијев избор су били мир и истрајна љубав. Много великих вођа и краљевских породица се борило за слободу, само због сопствених циљева. Они су често користили нападе и крвопролиће као главно средство за остваривање својих циљева. Ипак, Ганди је показао да сви заслужују слободу подједнако и да може да се победи без никакве употребе насиља или заплашивања.

Увек треба да стремимо и да практикујемо постизање одређених циљева без примене насилних средстава. Нека од тих пракса ненасилног отпора су: **симболични протести, грађанска непослушност, демонстрације, штрајкови, блокаде.**

Прочитајте, размислите и разговарајте!

↓ Шта показују ове бруталне чињенице?

Због чега су били убијени ови људи?

Руанда, Геноцид 1994. година	За само 100 дана било је убијено 800.000 људи
Нацистичка Немачка, Холокауст 1933 – 45.	Убијено је 11 милиона
Камбоџа, Геноцид 1976 – 78.	Било је убијено око 1,4 милиона људи

Геноцид – систематско уништавање, истребљивање одређене групе људи, због расних, верских или националних разлога.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Прочитај доле наведени текст и одговори:

У прошлости су само људи беле расе водили Јужноафричку Републику и само су они водили привилегован живот са добрим радним местима, лепим кућама и имали приступ добрим школама и здравственој заштити. Ипак, много људи црне расе су радили на радним местима са много ниским платама и живели су у сиромашним заједницама и у сиромашним условима. Осим тога, нису имали многа права, чак им није било дозвољено да гласају на изборима! Као и многи други, Нелсон Мендела је сматрао да сви заслужују да буду третирани једнако, без обзира на њихову боју.

Влада Јужне Африке је 1948. године увела систем који се звао „апархејд“, чиме се још више повећала подела у земљи. Према новим расистичким законима, црнци и белци су били принуђени да воде одвојен живот. Није им било дозвољено да живе у истим областима, да деле сто у ресторану, да се образују у истим школама, па чак, ни да седе заједно у возу, или аутобусу!

- Ко је дискриминисан и због чега?
- Шта је било основа ове дискриминације?
- Истражуј шта је урадио Мендела.

Апархејд: политика расне дискриминације, дељења становништва на расној основи.

Активност 2:



На хамеру нацртајте скицу графита, док размишљате о примерима дискриминације које сте већ прочитали, а потом запишите ваше мисли, осећања или питања о конкретним примерима. На хамеру, истовремено, могу да пишу више ученика.

- Погледајте „зид графита“ и дискутујте на теми „Не дискриминирај“!
- Наведите неке од разлога због којих су били дискриминисани људи о којима сте прочитали? Због чега би људи могли да буду дискриминисани?
- Наведите начин како би могли да се супротставите дискриминацији. Који су неки од начина којима би могли безбедно да се супротставите дискриминацији (мирне стратегије)?
- У пару, или у малој групи, креирајте постер, који ће илустрирати једну од идеја која је произашла из вашег разреда, да би деловали против дискриминације. Спојите их и истакните ваше постере по школи, како би охрабрили саученике да преузимају акцију против дискриминације.



СТАВОВИ И ГЛЕДИШТА

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Реклама за пиће „Кока колу“ из 1970-тих је изазвала да овај бренд постане глобалан и да буде најпопуларније безалкохолно пиће данас!

Да је компанија “Пепси“ направила добру рекламу, можда би баш ова компанија била најбољи произвођач, а не „Кока кола“.

- Да ли је ова реклама имала велики утицај на много људи, да би постала популарна?
- Како утичу рекламе на наше ставове и изборе?
- Да ли рекламирање утиче да купите неки производ?

МИШЉЕЊА И СТАВОВИ

Свако од нас оцењује своје окружење. Сви ми формирамо мишљење о томе да ли нам се нешто допада или нам се не допада. Ретко се догађа да неко има неутралан став према, на пример, чоколади, одређеној врсти музике, или познатој личности. Једноставно речено, **ставови** су процена људи, за предмете или идеје. Свако има право на своје мишљење, на свој став и на своје гледиште о стварима које га окружују и које су му важне. Други треба да поштују тај став, иако се можда не слажу с њим.

Ставови су важни због тога што често одређују оно што радимо – да ли једемо чоколаду, да ли присуствујемо концерту и гласамо за неку личност. Због тога се много компанија труди да утиче на ваше ставове – да купујемо њихове производе.



Глобално затопљавање, па шта?
Коме ће сметати ако 2070.
године, немамо зиму?

Факт или мишљење?

Политичари, пак, покушавају да утичу на наше ставове да би нас убедили да гласамо за њих. И медијуми често покушавају да утичу на неке наше одређене ставове, преко различитог презентирања једне исте вести. Због тих разлога, врло је значајно пажљиво да се формирају наша гледишта и ставови. И да преиспитамо уколико наиђемо на нове релевантне чињенице о одређеним темама.

Ко највише утиче на наше ставове?

Какав је њихов утицај на наше ставове?

Колико често одлучујете на основу ваших властитих ставова и мишљења?

УТИЦАЈ НА СТАВОВЕ

Многе ствари могу да утичу на наше ставове на добар или лош начин.

Шта мислите, на који начин медијуми могу да имају снажан утицај на наше ставове?

Често нисмо свесни да на наше ставове могу да утичу различите информације, чији циљ је да манипулирају мишљењем јавности и да креирају одређен став о појавама/ догађајима.



У последњих 10 година, миграција младих је повећана за 20%.

Факт или мишљење?

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Факт или лаж?

Закони о људским правима спречавају људе да се фотографишу у јавним парковима.

Дневна штампа, септембра 2009. године.

У закону о људским правима не постоји став који забрањује да неко фотографише цвеће на јавном месту. Уколико фотограф има намеру да користи фотографију комерцијално, тада ће му можда требати дозвола сопственика, али то нема никакве везе са Законом о људским правима. Право једне личности да поштује приватни и породични живот може да се промени уколико је један фотограф био наметљив у фотографисању индивидуе, без њене сагласности. На пример, прогањајући неку славну личност само да би је фотографисао.

- Како погрешни наслови утичу на наше ставове?
- Која је опасност од дезинформисања (нетачних вести)?
- Шта мислите, зашто новине износе нетачне информације?
- Можеш ли да верујеш у све што прочиташ?

Чињенице се односе на нешто што је истинито и чија истинитост може да се докаже, односно нешто што може да се докаже да је истинито.

Мишљење је лично убеђење.



Када желите да презентујете свој став, треба да се придржавате до преношења чињеница и до давања аргумената о тим вашим ставовима, без да користите увреде ка одређеним групама, одређене стереотипе и слично.



Колико оговарање (оно што чујете од других) утиче на ваш став о одређеној особи/ појави?

Због чега је важно да дамо своје мишљење, засновано на добром разумевању и потврђеним чињеницама?

Наслови у новинама, као и извештаји, нису увек засновани на чињеницама, односно те вести нису увек тачне! Због тога је важно да оспорите оно што сте чули и што читате и да покушате да дознате чињенице. Када дознате чињенице, можете да формирате своје мишљење и да budete сигурнији у својим ставовима.

Да ли су гласине и оговарања засноване на чињеницама или су претерана?

Какав може да буде утицај гласина на наше ставове и мишљење? Гласине су често претеране или могу да буду потпуно измишљене приче. Гласине могу да имају врло негативан утицај на наше ставове и могу да доведу до малтретирања.

Важно је да будете сигурни да, када говорите о неким стварима, или о неким људима, ваши ставови треба да су засновани на чињеницама и добром разумевању.

Врло често наши пријатељи утичу на то какав став формирамо о различитим појавама. Пријатељи могу да буду важан извор информација, али, ипак, треба да будемо пажљиви када прихватимо одређен став или гледиште. У таквим ситуацијама треба да стремимо да откривамо чињенице, него да формирамо властито мишљење и идеје.

Када добро проверимо различита тврђења (када имамо довољно информација) и када дознамо чињенице, тада можемо да се осећамо сигурни у својим закључцима. На тај начин ћемо избегнути предрасуде и спречићемо дискриминирајуће понашање.

ДАВАЊЕ ВЛАСТИТОГ МИШЉЕЊА

Врло је значајно да формирате своје мишљење и да имате поверење у властите ставове.

Шта можете да урадите да би формирали властито мишљење и да будете сигурни у вашим ставовима?

- Дознајте чињенице.
- Постављајте питања.
- Проверите то што чујете и што прочитате.

- Размислите о свим информацијама и формирајте властито мишљење.

На ваше ставове могу да утичу и спољни фактори.

Због тога је важно да дискутујете, треба да формирате ставове формирате ставове на основу претходног разумевања и сакупљања информација и на чињеницама. Треба да поштујете ставове и мишљења других људи, али уколико желите да образложите своје мишљење треба то да урадите аргументима, презентирањем чињеница.

Подсети се!

Стереотипи и предрасуде

Стереотипи – погрешна схватања што опстају насупротив подацима и чињеницама.

Предрасуде – негативна мишљења и ставови прослеђени осећањима која нису заснована на чињеницама.



Како можете да разликујете „трач“ од реалне информације? Размисли о свим информацијама и формирај своје мишљење!



Реклама за кравате из 1951. године

Ставови највећег дела грађана су били да је ово сасвим прихватљиво. Данас, иако је још увек присутно стереотипно приказивање улога међу родовима, ово се сматра за неприхватљиво. Због тога, велики број компанија имају циљ да промене стереотипно представљање родових улога и, на пример, да прикажу рекламе у којима мушкарци и жене раде домаће послове. Према томе, и ставови грађана се све више крећу у правцу неприхватања подређивања једног пола у однос на други. Значи, у току последњих 60-70 година, ставови у западном друштву у погледу родове једнакости су се променили значајно. На то су утицали различити фактори, а медијуми (међу њима и рекламе), су само један од фактора који могу да утичу на формирање и на промене ставова и гледишта.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Погледајте више реклама на ТВ или на интернету, а затим разговарајте о томе како рекламирање утиче на ваше ставове, односно на избор.

Дијамант



Креирај и исеци девет картица на којима ћеш написати спољне утицаје на твоје ставове и мишљење. Рангирај их у облику дијаманта. Најважније карактеристике стави на горњој тачки, а најмање важне на дну. Најпре рангирај индивидуалне утицаје, а затим дискутујте да ли су ови утицаји добри или лоши.

Активност 2:



Размислите о гласинама о вашим саученицима. Да ли се на исти начин, као што то раде неки новинари, па тако и у овом случају, преувеличава вест? Како све ово утиче на ваше ставове?

Активност 3:



Разговарајте да ли се људи рађају са предрасудама и са дискриминацијом? Шта је то што може да утиче на њихове ставове?

Истражите да ли васпитање има утицај, да ли утичу ставови родитеља и породице, да ли је то лично искуство, негативна искуства, медијуми, пријатељи, страх од непознатог или је, пак, реч о недостатку разумевања, нетолеранцији, ароганцији и тако даље.



КОНФЛИКТИ И РЕШАВАЊЕ КОНФЛИКТА

Да ли си некада био/ла у непријатној ситуацији, на пример, када људи не могу да се сложе у нечему? Како си се осећао/ла у том тренутку? Да ли ти је неразумевање између њих изгледало страшно или узбудљиво? Шта си урадио/ла у том тренутку?



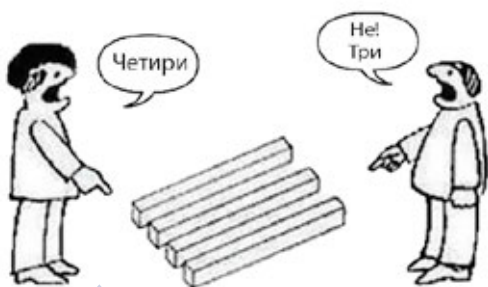
Доносите одлуке које ће узети у обзир потребе других.

Размислите и разговарајте!



Шта видите на сликама?

РАЗЛИЧИТЕ ПЕРСПЕКТИВЕ



Заиста је збуњујуће!!!

Код људи постоји тенденција да опажају ситуацију само из властите перспективе. Због тога, различити људи виде различите особине једног истог објекта и различити људи описују један исти догађај на различите начине. Понекад треба да разгледамо проблем са гледишта друге личности, да би могли стварно да разумемо његову перспективу.

Потребно је да се поставите у позицији друге личности и да замислите како би се осећали, како би размишљали, или шта би урадили уколико сте били у тој ситуацији. Када сте у могућности да замислите неку ситуацију из нечије перспективе, можете боље да разумете туђе мотиве, или да промените властито понашање, тако што нећете увредити некога, или нећете доћи у конфликт с неким.

Да ли сте видели да једна мала несагласност/
неразумевање прерасте у велики конфликт?

Шта мислите, због чега?

КОНФЛИКТИ

Конфликти су неизбежан део наше свакидашњице. Они су саставни део односа међу људима, па чак и међу онима који много значе једни другима. То је свакодневна појава кући, у школи, на послу, или на неком другом месту, где има људи различитих веровања, вредностима и искуствима.

Људи су склони да на конфликте гледају искључиво као на нешто што је врло лоше, негативно, нешто што треба да се избегне. Али, какав ће бити резултат конфликта и да ли ће он нужно погоршати односе међу људима, зависи од тога како прилазимо његовом решавању. Уколико се не управља пажљиво, конфликт може да ескалира до насиља и да вам наштети. Када се конфликт прикрије и важни проблеми остају нерешени, то може да доведе до незадовољства, до стварања напете средине. Међутим, треба да се преузму одговарајући кораци за решавање конфликта, може да се открије да „проветравање ваздуха“ смањује тензију и ствара разумевања за у будућност.



Спречи конфликт!
Конфликти не мора
да воде ка насиљу.

Судар или конфликт (од лат. *conflictus*, несагласан) – спор између две или више лица. Различита мишљења не пре-достављају конфликт, а могу да доведу до конфликта.

Некада су неке културе људима врло чудне, а неке им се не допадају. И то доводи до конфликта. Уместо да се свађамо чија је култура лепша и боља, можемо да уживамо у различитим културама. Када нам је то тешко, можемо да покушамо да прихватимо да смо различити и да покушамо да нађемо неке заједничке ствари. Када дође до конфликта, можемо да покушамо да нађемо неку „златну средину“, нешто о чему се слажемо, или да свако попусти по мало.

КОНФЛИКТИ И КАКО ОНИ УТИЧУ НА НАС

Најчешће се налазимо у судар са онима с којима проводимо највише времена: са родитељима, пријатељима, сарадницима, суиграчима и слично.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Ако се двоје пријатеља не слажу за то где треба да изађу увече, ово би могло да се рачуна као судар два мишљења.

Како ово може да се реши?



Треба да комуницирамо мирним, равномерним тоном.

РАЗЛОЗИ ЗА ПОЈАВУ КОНФЛИКТА

Постоји више начина на којим може да започне конфликт: неразумевања, стид, понос, предрасуде и притисак од стране наших вршњака, су само неколико од разлога. Ситуација која доводи до конфликта може да буде и резултат: **ограничених средстава**; не задовољавање **основних потреба**, различити системи **веровања и вредности** који произилазе из личних позадина и накупљеног животног искуства; **различити циљеви и интереси**; различите перспективе о једној ситуацији.

Уколико раније препознамо потенцијалну ситуацију конфликта, можда можемо да спречимо да тај конфликт прерасте у опасну, насилну ситуацију.

Конфликти због **ограничених средстава**, најчешће настају када два појединца или две групе желе нешто исто, али нема довољно за обе стране. На пример, врхунски лаптопи су скупа средства која могу да се расподеле запосленима на основу потребе и знања у компанији. Када група запослених има приступ таквим компјутерима, док други немају, може да се појави конфликт између запослених, или између запослених и руководства.

Конфликти који произилазе од ограничених физичких средстава (укључујући и време) су: новац, опрема, овлашћења, географска ограничења, организационе промене или друге спољне силе.

Незадовољене **основне потребе** могу да буду различите природе – психолошке или физичке (или биолошке). Људи имају различите потребе. Најосновније је да човек има храну, да има воду и да спава (биолошке потребе). Много је важно да човек буде заштићен од повреда, напада од других људи, од земљотреса и временских непогода (да буде безбедан и сигуран).



Разлози за конфликт могу да буду: незадовољене основне потребе; различита веровања; различiti циљеви и интереси; различите перспективе о једној ситуацији.



Илустрација шарених руку које представљају различите вредности.

Почевши од најважније вредности за тебе, како ћеш да их подредиш?

Људи имају потребу да буду вољени (од родитеља, од другова, од неког конкретног другог човека), да буду део неке групе која им се допада (грађани неке државе, део неке групе која говори истим језиком, чланови клуба), да буду сигурни у себе (да се осећају лепо због оног што знају и умеју), и да могу да раде оно у чему су најбољи (да играју фудбал, да кувају, да израђују нешто, да певају, свирају, откривају, да планирају итд.). Незадовољене основне потребе представљају основу за много конфликта, који на први поглед изгледају као да су изазвани другим узроцима.

Различите вредности код људи произлазе од разлика у веровањима, о томе које активности људи раде и које идеје су правилне, значајне, корисне и добре, а које нису. Велики део конфликта настају због тога што људи желе да сви људи, на исти начин као они, мисле шта је добро, а шта лоше, шта није правилно, а шта погрешно. Мисле да је све оно што су сами научили од деда и баба, од мајки и очева, и од оних с којима су се дружили, најправилније нешто и да тако треба да поступају сви и сви да размишљају на исти начин.

На пример, можете да верујете да је уштеда новца и планирање будућности важна вредност, док твој друг сматра да је важније да ужива у животу, у садашњости. Конфликти због **различитих циљева** настају када стране у конфликту имају различите идеје о томе како да задовоље одређену потребу.

ВРСТЕ КОНФЛИКТА

У зависности од страна које су укључене у конфликту, конфликти се генерално деле на:

- **Конфликти који се догађају међу појединцима**, „особа против особе“, (отац-мајка, дете-дете, наставник-ученик) У много књига и филмова су описани овакви конфликти. У филму „Рат звезда“, судар Лука Скајвокера је са силама Цара, а посебно са Дарт Вајдером. У серијалу „Хари Потер“, главни Харијев конфликт је са Валдемаром и са онима који раде за њега;
- **Конфликти који се појављују у самој личности** – личност против себе. Када не можемо да решимо шта желимо, или шта да радимо, или како да поступимо. Пример: Александра је видела њену пријатељицу како краде од једног саученика. Сада Александра мора да изабере између тога да ли да задржи пријатељство са њом, или да уради праву ствар;
 - **Конфликти који се јављају као резултат супротстављених интереса међу групама** или „група против групе“. Пример, разред-разред, различите етничке групе. Процењује се да је у свету од 1820. до 1945. године, било убијено најмање 59 милиона људи за време конфликта међу групама од једне или друге врсте;
- **Конфликти који се јављају међу припадницима једне групе**. На пример, конфликти међу члановима спортских екипа, радног колектива, разреда.



Каква је врста конфликта, када је реч у приказаној сцени серијала Хари Потер?

Откако је поломила омиљену мајчину вазну, Катерина се двоуми да одлучи да ли треба да каже мајци истину, или да покуша да сакрије своју грешку и да окриви пса, којег чувају кући. О каквом конфликту је реч?

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Пример: Ване је направио уметнички пројекат којим је изразио незадовољство због полицијске бруталности. Његовом наставнику уметности се допада пројекат и покушава да га покаже у градском уметничком шоу, али комисија одбацује пројекат. Сада ће се Ване и његов наставник уметности борити за слободу изражавања.

Дали у овом примеру постоји конфликт и између кога је конфликт?

МИРНО РЕШАВАЊЕ КОНФЛИКТА



Наћи решење конфликта мирним путем

Шта је важно при једној конфликтној ситуацији, да би се мирним путем дошло до решења конфликта

- идентификовање осећања и понашања у конфликтној ситуацији;
- да се комуницира са разумевањем (ефективно комуницирање);
- да се пронађе алтернативно решење;
- да се направи договор и да се пронађе најодговарајуће решење.

Уколико се проблем избегава, конфликт се неће решити, а нерешен, дуготрајан конфликт, може да доведе до огорчености, до непријатељства, па чак може да ескалира и до насиља. Због тога је потребно признавање конфликта. Посебно важно у процесу разумевања и анализирања конфликта је **идентификовање осећања и понашања** у тој конфликтној ситуацији.

Најчешће, оно што прво учавамо у конфликтној ситуацији је понашање (драње, туча, трескање врата, повлачење и сл.) Иза сваког понашања постоји осећање које је изазвало такво понашање (бес, фрустрација, немоћ и сл.). Осећање је изазвано одређеним проблемом, а проблем најчешће настаје између особа које имају некакву релација/однос Ова четири елемента, понашање, осећање, проблем и релацију/однос, су основни елементи конфликта и, када тежимо конструктивном разрешењу конфликта, треба у обзир да узмемо све ове елементе.

Када дође до конфликта, треба да нађемо начин како да га решимо. У овоме је најважнији разговор (комуникација). Разговором треба да видимо шта је разлог конфликта и кад га већ знамо, можемо да га одстранимо или да нађемо начин да се разумемо. За ово је потребно да се слушамо:

- ко шта жели и због чега жели то;
- да кажемо шта ми мислимо и желимо и због чега то желимо;
- да пробамо да нађемо решење у ком ће свако наћи оно што му је потребно.

Најважније вештине што треба да их развијемо за ефективно управљање конфликтима су: **ефикасно говорење** (исказивање ваших потреба, осећања и разлога) и **активно слушање**.



Шта је то што је видљиво, или може јасно да се забележи у једној конфликтној ситуацији? Уобичајено, када смо у конфликтној ситуацији, оно што је видљиво и лако уочљиво су: понашање, ставови, невербална комуникација, (гримасе лица, претње руком, прст) насиље, емоције, претња, уцена и сл.

Свака личност укључена у конфликт мора да комуницира, да би исказала „своје перспективе или осећања о ситуацији“, „шта желе“ и „због чега“. Треба да опишете конфликт. Започните реченице са „Ја“, а не са „Ви“ или са „Ти“.

Поруке „Ја“ су изјаве које показују како се осећате. Оне су најодговарајући начин да изразите своја осећања на миран и поштован начин. Користећи поруку „Ја“, ваша комуникација не заузима кривицу или окривљујући тон. Порука „Ја“ омогућава: да се изрази осећање, да се опише одређено понашање и да се наведе како то утиче на вас. Пример за делове поруке „Ја“ треба да укључују: „осећам се“, (стање осећања), „када“ (описујеш специфично понашање), „због тога што“ (наведи како то утиче на тебе).

На пример, „Осећам се повређено када некоме кажеш нешто што сам ти рекао/ла као тајну, због тога што нисам желео/ла, неко други да зна“.

Поред дефинисања конфликта, свака страна, исто тако мора да осети да је саслушана и схваћена. Ту започиње **активно слушање**. Тражите од друге личности да опише како изгледа и како се осећа у насталој ситуацији с њене перспективе. Слушајте да бисте заиста разумели осећања и потребе друге личности. Покушајте да се повучете назад и да замислите како би се осећали уколико сте у ситуацији друге личности (овај осећај се зове емпатија). Осигурајте се да друга личност зна да покушавате да разумете ситуацију са њене гледне тачке. Можда је важно да поновите ваше разумевање о ономе што сте чули, или да кажете нешто слично томе. „Знам да је ово питање важно за вас, због тога што...“ Понекад ћете открити да је потребно да се сагласите, или пак, да се не сагласите.

Да би се решио конфликт обе стране мора да идентификују **могућа решења**. При идентификовању могућих решења конфликта, важно је да останете позитивни и да будете отворени за компромис. Запамтите да је конфликт проблем који обе стране треба заједно да реше, а није битка за да се победи. Треба да се претвори у понуду са могућим решењем. Будите креативни и фокусирајте се на решавање, уместо да пренесете кривицу. Не осуђујте идеје другог.

Да би постигли **договор о решењу**, треба да будете посвећени решавању конфликта. Конфликт завршава када обе стране постигну договор који ће да задовољи потребе и када је фер за обе стране.



Ефективна комуникација и коришћење технике за ефективну комуникацију су основа за „изношење“ скривених елемената конфликта.



Оно што не примећујемо у конфликту и чега нисмо свесни су: праве причине конфликта, културна позадина особа инволвираних у конфликту и њихова претходна животна искуства, предрасуде, очекивања, потребе и сл.

Начини за решавање конфликта

Конфликт је проблем, а проблем треба да се реши. До правог решења конфликта долази када се пронађе решење које ће да задовољи све стране у конфликту.

Конструктиван договор може да се постигне:

- компромисом;
- сарадњом;
- посредством треће стране.



Компромис – када ситуација није толико важна, али проблем треба да се реши, тада покушавамо да се „пазаримо“ са странама које су укључене у конфликт. При томе, свако се отказује по мало од нечега и на крају се долази до компромисног решења, у којем свако нешто губи, међутим долази до половичног решења са којим су све стране делимично задовољне.

- Свака страна се делимично одриче својих захтева.
- Компромисом свака страна делимично добија и делимично губи.



Сарадња – када се примењује стил сарадње, свака страна је важна и свака активност доприноси ка проналажењу заједничког решења. Решење не мора да буде савршено, али треба да буде довољно добро и прихватљиво за све. Уобичајено, процес изналажења решења траје дуго и тражи активну комуникацију свих укључених страна. Настојава се да се пронађе квалитетно решење с којим ће сви бити задовољни и осећати се као победници, и поред тога што су се можда одрекли нечега. У процесу сарадње посебно је важно што се мишљење сваке стране поштује и што се води рачун и о сопственим, али и о интересима свих страна.

- На конфликт се не гледа као на проблем једне стране, већ као на заједнички проблем свих страна.

Посредство треће стране – када је комуникација међу странама прекинута због превеликих тензија и обостраног неповерења, конфликт не може да се реши без укључивања посредника (треће стране). Трећа страна је неутралан и објективан појединац, или група људи што су позвани да помогну да се реши конфликт. Овај начин се назива још и медијаторство, а посредник медијатор.

КАКО ДА РЕШИМО КОНФЛИКТ БЕЗ НАСИЉА

КОРАК:

1. Застани – стоп! Не дозвољавајте да се погорша конфликт. Колико сте мање љути, толико ћете лакше решити конфликт.
2. Кажите како је настао конфликт. Шта је изазвало неслагање? Шта жели свако од вас?
3. Мисли на позитивне могућности за решавање конфликта. Како би могли да задовољите потребе једни према другима и да то уједно буде фер?
4. Изаберите позитивно решење за које чете се једногласно сложити.

Ако још увек не можете да се усагласите, питајте некога другог да вам помогне у решавању конфликта. То се зове **медијација**, а тај што вам помаже се зове **медијатор**.

ПРАВИЛА:

Слажем се да се реши конфликт.

Окрените се да говорите! Не прекидајте! Будите јасни и говорите истину о томе што вас мучи и шта вам заиста треба.

Слушајте другу личност. Будите сигурни да разумете како он, или она гледа на проблем.

Користите разум, а не ваше руке. Будите спремни за компромис.



Решен конфликт је победа разума и човечности.

У Ромеу и Јулији, главни конфликт је између две породице, а Ромео и Јулија се воле и у судару су са властитим породицама.



У Одисеји, Одисеј се суочава са много конфликта на свом путовању, будући да наилази на Киклопа, па вештицу Кирку, Лотус Етараса итд.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Да ли можете да нађете неки пример конфликта у литератури (у лектирама које проучавате) и у филмовима? Да ли може да има више од једне врсте конфликта?

Према корацима према којима напредује технологија, да ли у будућности може да дође до конфликта човека и технологије

Активност 2:



Разгледајте конфликтне ситуације дате у прилогу.

- Ситуација 1
- Ситуација 2
- Ситуација 3
- Ситуација 4

Анализирајте добивену ситуацију и одговорите на следећа питања:

- Који је разлог конфликта?
- Ко је инволвиран у конфликтној ситуацији, односно, између кога (индивидуе или групе) се јавља конфликт?



Ситуација 1

Јована и Арта су другарице од првог разреда. Сада су у деветом разреду и треба да имају тест из физике. Оцена из текста ће утицати на финалну оцену на крају школске године. Арта зна да јој физика не иде баш најбоље и да ће јој, ако добије нижу оцену, то утицати на успех и да можда неће моћи да се упише у средњу школу у коју жели да иде. Она је дознала да је Јована пронашла питања из теста, а Јована је чак и понудила да их да Арти. Арта зна да то што Јована ради није у реду, али исто тако зна и да мора да добије петицу на тесту, да би имала на крају године успех који ће јој гарантовати упис у жељену школу.

Ситуација 2

Кире и Ерхан су били на кошаркашком игралишту и бацали кошеве са супротне стране игралишта. Били су окренути леђима и нису приметили да се приближавају један другоме. Ерхан је погађао све кошеве, док је Кире сво време промашивао. У једном тренутку, Ерхан је нехотимице леђима подгурнуо Кирета, који се, изнервиран серијом промашаја, а и мало постиђен од другова који су их као публика гледали, окренуо и раздрао Ерхану. Ерхану није било јасно зашто му Кире виче и инстинктивно је и он почео да се виче Кирету.

Ситуација 3

Дечаци и девојчице желе да користе једино игралиште у насељу. Мушкарци су били договорени да играју фудбал, а девојчице одбојку. Почели су да се свађају око тога ко ће користити игралиште.

Мушкарци су говорили да је игралиште за фудбал и да девојчице не мора да играју одбојку, због тога што је то „досадан спорт“. Девојчице су се осетиле увређено и узвратиле да је фудбал „глуп спорт“ и да дечаци стално користе игралиште, па је ред сада да га користе девојчице. Ситуација је довела до велику свађу између две групе деце.

Ситуација 4

Петоро пријатеља су основали музички бенд и обично су свирали прераде других група. Ипак, од скоро су решили да почну да праве песме на сопствени текст и музику. Једног дана је певач дошао са текстом за музику коју су гитарист и бубњар претходно направили. Текст се није допао гитаристи, будући да је сматрао да песма садржи вулгарне речи, и да то неће бити добро за имиџ групе. Бубњару се текст допао, јер је сматрао да ће група тако изгледати интересантно. И остала два члана бенда су имали подељена мишљења око текста песме.



ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ У ГРАЂАНСКОМ ДРУШТВУ

„Где, заправо, почињу универзална човекова права? На малим местима, близу до куће, толико блиски и толико мали што не могу да се виде на ниједној мапи света. Ипак, она су свет индивидуе; суседство у којем живимо; школа или факултет које похађамо; фабрика, фирма или канцеларија где радимо. Таква су места где сваки мушкарац, жена и дете траже једнаку правду, једнаке могућности, једнако достојанство, без дискриминације. Без усаглашене акције грађана да подржимо то ‘близу до куће’, ми ћемо узалудно тражити напредак у већем свету“.

Елеонор Рузвелт

Можете ли да наведете припаднике различитих култура у насељу у којем живите, или пак, на територији наше државе?

Хајде да видимо разлику међу мултикултурализмом и интеркултуралношћу и да видимо како су ови појмови повезани са заједништвом и сарадњом.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

У вишејезичним школама велики део ученика су подељени на основу језика наставе. Они су смештени у посебним зградама, или су распоређени у различитим деловима зграда, или у различитим сменама. У једно језичким школама ученици немају место за комуникацију са ученицима који уче на другом наставном језику.

Дали је горе наведено пример за мултикултурализам или интеркултуралност? Шта ти мислиш?

КОЈА ЈЕ РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ МУЛТИКУЛТУРНОГ И ИНТЕРКУЛТУРНОГ?

Мултикултурно друштво је друштво у којем живи неколико различитих култура или етничких група. Људи живе у истом простору, али појединци од једне културне групе најчешће комуницирају само између себе. Људи живе заједно једни са другима, али свака културна група не мора да има интеракцију међусобно.

На пример, у мултикултурном суседству људи могу да купују намирнице, или да седе у ресторанима других етничких заједница, без да заиста комуницирају са суседима из друге етничке заједнице.

Они немају директну комуникацију/интеракцију, односно не сарађују међусобно. Мањине могу да се толеришу пасивно, али да не буду прихваћени и вредновани.

Интеркултурално друштво је друштво у којем међу различитим заједницама постоји разумевање и поштовање једних према другима. Интеркултурална комуникација се фокусира на међусобну размену идеја и културних норми и развој међусобних веза. У интеркултуралном друштву, нико не остаје непромењен, јер сви уче једни од других и расту заједно. Та интеракција укључује присуство замене заинтересованости, прихватања и поштовања. Људи различитих култура се упознају између себе и друже се.

Да би изградили интеркултурално друштво потребно је уважавање и поштовање разлика: свест о сопственом личном и културном идентитету и прихватање различитих група/заједница/култура; успостављање и одржавање комуникација и дијалога међу различитим групама/заједницама/културама; прихватање оних људи који су различити од нас, интеракција која ослобођена од негативних ставова (стереотипа, предрасуда, дискриминација).

Интеркултурално друштво нам омогућава да учимо једни од других, да се надопуњујемо и да се развијамо као личности.



Ученици из две школе заједнички раде на припреми брошуре која ће садржати информације за живот и дело оба патрона: Аце Шопова и Лимана Каба.



Ученици су заједно извели песму „True Colors“ и при томе једногласно послали моћну поруку – лепота долази у различитим бојама и облицима.

Преко пројекта МИО у школама, ми учимо како да живимо заједно у свету разноврсности/различитости.



Камени мост

Интеракција са људима из других средина и признавање основних квалитета човекове природа као нешто заједничко. То је почетна тачка грађења заједничког живота у миру.



Стара скопска чаршија

Живим у друштву у којем егзистирају различите заједнице/групе/културе и треба да стремимо да градимо интеркултурално друштво у ком ће постојати сарадња између различитих култура.

Етничка разноврсност је направила наше друштво богато културама и придонела је нашем економском, социјалном и демократском развоју.

Циљ интеркултуралност је да превазиђе пасивни суживот и да се постигне развијен и одржив начин живљења, заједно у мултикултурном друштву.

Један добар пример да би се постигао развој међуетничке интеграције и унапређивање интеркултуралност, представља учење језика, историје и културе мањинских група у друштву.

ШТА ЈЕ МЕЂУЕТНИЧКА ИНТЕГРАЦИЈА У ОБРАЗОВАЊУ И У ВИШЕЈЕЗИЧНИМ И ЈЕДНОЈЕЗИЧНИМ ШКОЛАМА

Када ученици учествују у заједничким активностима, имају могућност за:

- непосредну комуникацију и међусобни контакт;
- међусобно упознавање и сарадњу са другима;
- учења једни о другима и једни од других;
- смањење негативних стереотипа и предрасуда о другима.

Интеркултурално разумевање је моћни алат који може да помогне појединцима, породицама и у школи „да науче да живе заједно“.

Прочитајте, размишљајте и разговарајте!

Да ли на различите од себе треба да гледамо као на могућност за учење, а не као на претњу?

Пример за мултикултурну школу

- наставници само уче ученике о култури других, али не креирају различите могућности за ученике
- различитих етничких заједница/култура, да се срећу заједно на настави, или ваннаставним активностима и слично;
- наставници не сарађују између себе при планирању и извођењу наставе;
- учење о другим културама је без директне комуникације/интеракције;
- разреди су етнички/језички хомогени; нема заједничких часова/активности међу разредима;
- подељено се припремају тачке/активности за манифестације и прославе.



П.Валери: „Наша посебност се састоји у томе што се осећамо универзални људи универзума“.

Пример за интеркултуралну школу

- разреди састављени од ученика различитих заједница;
- заједнички часови подстичу дијалог међу ученицима да би могли боље да се упознају међусобно;
- заједнички се планирају и реализују школске манифестације и прославе;
- наставници креирају реалне могућности да би се ученици сретали, и да уче заједно, и заједно да се друже (даје се могућност за васпитавање дијалога међу ученицима различитих заједница/култура);
- наставници различитих етничких/језичких група/култура сарађују између себе и представљају пример за сарадњу и међусобну комуникацију и слично.



Само међусобни контакти могу да интегришу заједнице.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Дискусија о интеркултуралности

1. Да ли можемо у нашој средини да препознамо елементе интеркултуралност и који су то елементи?
2. Да ли знате неке активности или догађаје у граду/држави који доприносе или су допринели за већу сарадњу и интеграцију међу припадницима различитих заједница/култура и који су то елементи? Ако не знате, шта би тада ви направили да би допринели креирању интерактивног друштва? У какву школу би желели да учите? У каквој средини би желели да живите?

Активност 2:



Предложи иницијативу која ће да појача мултикултуралне интеракција.

Сви ми желимо да будете прихваћени и поштовани, то је једна људска потреба коју називамо достојанство.



АКТИВНОСТ ЗА КРИТИЧКО РАЗМИШЉАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Активност 1:



Напиши састав на тему: Конфликт између човека и технологије.

- Према степену како напредује технологија, да ли може у будућности да дође до конфликта између човека и технологије?
- Какве последице произлазе од те претпоставке?

Активност 2:



Који од доле наведених наслова е заснован на чињеницама, а који наслови представљају мишљење и покушај да се утиче на ставове читалаца.

Наслови вести:

Факт или мишљење?

Први сет наслова:

- Наслов 1: Тинејџерке су ван контроле.
- Наслов 2: Девојке – следећа генерација пијанца!
- Наслов 3: Истраживање: већи број девојака у поређењу са момцима конзумирају алкохол.

Други сет наслова:

- Наслов 1: Млади беже из земље!
- Наслов 2: У последњих 10 година, миграција младих је повећана за 20%.
- Наслов 3: Најбољи одлазе – ко ће остати?

Трећи сет наслова:

- Наслов 1: Очекује се да ће током следећих 50 година температуре повећају за 3 степена.
- Наслов 2: За 50 година нас неће бити.
- Наслов 3: Глобално затопљавање, па шта? Кома ће сметати ако 2070. године нема зиме?

Активност 3:



Испричајте о неком конфликту што сте га скоро имали са другим лицем. Укључите конкретне детаље за то где се догодио конфликт, ко је био укључен, шта се догодило, како је завршио и како сте се осећали на крају ви и друга страна.

Дискутујте

Како би биле корисне ове информације? Шта би направили са информацијама откако их добијете? Зашто би било корисно да се буде у могућности да анализујемо конфликт на овај начин?

После дискусије дајте предлог/алтернативу за решавање конфликта. Затим разгледајте понуђена решења и избаците она која нису добра за обе стране и решења што неће спречити будуће проблеме. Поставите себи питање: да ли ће ово решење функционисати? На крају изаберите решење, за које мислите да ће бити најуспешније и добро за обе стране.



ПОЈМОВИ:

Различитост – разноврсност, посебност: укључивање различитих типова људи (као што су људи различитих раса или култура) у групи или организацији

Дискриминација – ограничавање, оспоравање права одређеној друштвеној групи, због њихове расне, етничке, верске полне/родове припадности и сексуалне оријентације или социјалне припадности од стране доминантне друштвене групе.

Став – схватање, мишљење о одређеном проблему, становиште, тачка гледишта.

Гледиште – одређен начин размишљања, стајалишта, тачке гледишта.

Конфликт – судар међу две или више страна.

Интеркултуралност – подразумева да се превазиђе пасивно прихватање мултикултурног факта више култура које постоје у једном друштву и уместо тога да промовише дијалог и интеракцију између култура.



ПИТАЊА ИЗ ТЕМЕ:



- Шта је дискриминација?
- Како започиње дискриминација?
- Због чега би људи могли да буду дискриминисани?
- Наведи примере дискриминације кроз историју и из свакодневног живота.
- Шта је индиректна дискриминација?
- Која је разлика између мултикултурализма и интеркултуралност?
- Наведи пример за интеркултуралност.
- Предложи активност за унапређење интеркултуралности.
- Да ли може једно мултикултурно друштво да створи било каква питања који узрокују, на пример, недостатак разумевања?
- Шта мислите, да ли може да се створи нешто чиме би се охрабрила кохезија у заједници између верских, етничких и културних или социјалних група у друштву?
- Ако ти неко каже да нема избор и мора да се укључи у насилну конфронтацију, шта ћеш помислити? Мислиш ли да треба да буде тако? Шта би му рекао/ла ако ти каже то?



ПИТАЊА ИЗ ТЕМЕ:



- Како се осећаш када гледаш како се твоји саученици међусобно туку?
- Чија одговорност је да се спречи насиље?
- Да ли мислиш да има нешто лоше у томе што ће неко да се удаљи од конфликтне ситуације?
- Неко ће рећи да је насиље само нешто на шта треба да се навикнете, због тога што се догађа стално. Шта мислите ви о том ставу? Да ли је добра идеја да се навикнеш на насиље? Због чега би одговорио/ла са „да“, или са „не“ у овом случају?
- Шта се догађа када се људи не слажу, не слушају једни са другима? Шта могу да ураде?
- Шта значи реч компромис? Шта треба да се уради пре да може да се направи компромис?
- Због чега је важно мирно да се решавају конфликти? Шта може да се догоди ако се не реше?
- Да ли има неких конфликта који не могу да се реше?
- Наведи примере за мирољубиве интервенције за борбу против дискриминације.
- Каквих врста конфликта има у зависности од страна које су укључене у конфликт?

ГРАЂАНИН И ГРАЂАНСКО ДРУШТВО

- СОЦИЈАЛНА ОДГОВОРНОСТ
- ГРАЂАНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ГРУПЕ ЗА ЗАСТУПАЊЕ

ПРЕГЛЕД ТЕМЕ

По завршетку ове теме бићеш способан/а да:

- препознајеш шта је социјална одговорност у школској заједници;
- се анализујеш у ситуацији у којој је потребна социјална одговорност;
- препознајеш конкретне ситуације у којима грађани могу да утичу за побољшавање живота у заједници преко удружења и организовања;
- истражујеш примере грађанске иницијативе;
- прихваташ деловање грађанских иницијатива (формалних и неформалних);
- предлагеш различите врсте иницијатива за побољшање живота у школи и у заједници.



TEMA 3





СОЦИЈАЛНА ОДГОВОРНОСТ

„Ако желите срећу за један час, одремајте. Ако желите срећу за један дан, идите на риболов. Ако желите срећу за једну годину, наследите богатство. Ако желите срећу за цео живот, помозите некоме“.

Кинеска пословица

Наши поступци утичу на друге и треба да стремимо да утичемо позитивно на појединце и друштво. Социјална одговорност започиње кући и припрема нас да будемо глобални грађани.

СОЦИЈАЛНА ОДГОВОРНОСТ

Како се осећаш када си добро завршио/завршила посао за који си одговоран/одговорна? Да ли си забринут/забринута за животну средину и за загађивање твог града? Да ли желиш да помогнеш у спасавању злоупотребљених или напуштених животиња?

Преузимање одговорности

Ми стално доносимо одлуке, велике и мале. Да ли да идем аутобусом или бициклом? Шта желим да радим после завршетка образовања? Без разлике да ли смо свесни, или нисмо свесни, наше одлуке утичу на друге. Треба да будемо одговорни за нашу средину.

Одговорно понашање

У сваком друштву, прихваћене моралне и етичке вредности указују на то које понашање људи је одговорно



Бицикл је једноставно решење за много проблема у свету – климатских промена, деблања, гужве, здравља и загађења.

или прихватљиво. Откако се утврди одговорно понашање, препознаје се и неодговорно понашање, понашање ван оквира моралних и етичких правила заједнице. Одговорно и неодговорно понашање се препознаје и у савременом грађанском друштву. Када смо добро завршили оно за шта смо одговорни, осећамо се задовољно и са високим самопоштовањем. Свако од нас има одговорности према себи, друговима, породици, домаћим љубимцима, школи, ужој и широј заједници. Понекад смо растрзани између одлука да ли нешто треба да урадимо, јер ћемо можда бити осуђени од пријатеља, изазваћемо непријатност код неког другог и слично. Ипак, треба да се водимо и нашим личним осећањем за то шта је правилно и шта је оно што ће допринети да се осећамо задовољно и поносно. Ако се понашамо одговорно, тада ће остали имати поверење у нас и моћи ће да се ослоне на нас, а ми сами ћемо имати позитивну слику о себи и високо самопоштовање. Имаћемо пријатно осећање да је то што радимо за заједничко добро, за све и изазваћемо позитивну промену код осталих.

Шта је социјална одговорност?

Да се буде **социјално одговоран**, значи да се преузима одговорност за властите поступке и да се води рачун да се наши поступци не одражавају негативно на друге. Социјална одговорност може да се односи на једноставној брзи у кући (шtedња воде на пр.), у школи (чување намештаја у учионици). Може да се односи и на преузимање конкретних акција за побољшање одређених стања преко помагања у заједници, добровољног рада, подизања свести о одређеним проблемима у заједници и слично. Да се буде социјално одговоран значи и да се осуђују негативни поступци које гледамо код других (на пр. насилно понашање, преваре и сл.).



Постоје многа домаћинства којима је потребна помоћ у храни. Донирај вишак хране!

Спречи отпад хране и помози онима којима је потребна. Преузми одговорност за бољи свет.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Да ли су наведени примери/правци део социјалне одговорности?

- Транспорт: пешачите, користите бицикл или јавни транспорт.
- Кући: замените сијалице флуоресцентним светиљкама (које су енергетске и ефикасне). Ставите соларне панеле или бољу изолацију ваше куће/стана. Искључујте електричне апарате из прикључница.
- Компанија: направите анализу о енергетској ефикасности компаније и инвестирајте у побољшању капацитета. Не треба да се штампа све и свашта. Користите рециклирани папир.
- Посадите дрво у вашем дворишту, у планини, на пољу испред вас.

Шта ћете допринети овако једноставним стварима?

Због чега треба да практикујемо ове наведене, једноставне примере?



Много компанија и институција у нашој држави, годинама подржавају националну акцију „Дан дрвета“



Часопис „Форбс“ је 2018. године именовао врхунске друштвено одговорне компаније у свету. На првом месту је технолошки гигант „Гугл“, а за њим следе компаније „Волт Дизни“ и „Лего“, који су марта 2018. године најавиле да ће започети да производе своје производе од рециклираних извора.

Сваки појединац има одговорност да делује на начин који је користан за друштво, а не само за појединца. Ако нека његова акција или одлука изазива штету друштву, или животной средини, тада се сматра да је та акција (то понашање) социјално неодговорно. Ако је акција корисна за друштво, или животну средину, тада кажемо да је реч о социјалној одговорности.

Социјална одговорност треба да укључује све дневне активности/одлуке, посебно оне које ће утицати на друге особе и/или друштво у целини.

Велике индустријске компаније треба да имају развијен систем социјалне одговорности. Они треба да занемаре личну корист и материјалне добити и да буду социјално одговорни, чиме ће обезбедити добро стање друштва. Неке од њих донирају део профита за хуманитарне циљеве, финансирају заштиту животне средине, спонзоришу омладинске активности, спортске клубове и сл. На овај начин ће постојати равнотежа између економског раста и благостања друштва и животне средине.

На пример, неке компаније су проглашене за зелене технолошке компаније у свету. Оне користе сву предност обновљивих извора енергије, паковања за производе израђују са 99 процената рециклираних производа од хартије.

Људи се удружују у групама које заједнички делују у правцу подстицања и практиковања социјално одговорних активности.

Грађани, институције и организације имају обавезу да делују у прилогу друштва у целини. Ученици имају своје одговорности у породици, школи и заједници. Они могу да буду активни и да се ангажују, не само за њихову личну корист, већ и за унапређење школске климе и та добробит свих ученика.

На пример, да би заштитили животну средину, ученици једне школе, реупотребљавањем и рециклирањем отпада су организовали модну ревију „Trash fashion“. Ученици су показали своју фантазију/имагинацију и од килограма отпадне хартије, пластике, најлона, метала, текстила и отпадне амбалаже и израдили креације које су одушевиле присутне наставнике, родитеље и саученике. Други пример су ученици који су под мотом „Дај пластични кош, не буди више за природу лош“, успели да утичу на њихове саученике да замене пластичне боце металним.

Да се буде социјално одговоран, значи, да се понашамо етички, да негујемо наше социјална, културна и природна богатства, као и да доносимо одлуке које ће бити у интересу већине.

Када будемо сви ми, појединачно, организацијски и на нивоу владе, тежили ка социјалној одговорности, наравно да ћемо позитивно утицати на целокупно друштвено живљење.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Истражи о важности социјалне одговорности и шта значи да се буде социјално одговоран послодавац и социјално одговоран радник.

Активност 2:



Направи цртеж или видео (можеш да користиш и неку апликацију) на којима ћеш приказати шта можеш да направиш индивидуално/самостално да би смањιο емисију CO₂ у и да смањиш ефекте глобалног затопљавања. Прикажи то на једноставан и сликовит начин.

Дискутујте на тему: Можемо ли да допринесемо за побољшање околине у којој живимо и радимо, уколико одлучимо да променимо неке (лоше) навике.

Активност 3:

Анализирај ситуације дате у прилогу и дискутуј на дата питања:



Ситуација 1: Бити или не бити?

- Која од идеја за решавање проблема, о којима размишља Сара, вама се чини најлогичнија? Да ли можете да се сетите бољег начина за решавање проблема?
- Шта би урадили ви у оваквој ситуацији? Ако сматрате да зависи од садржаја слике, где ћете подвући линију? Можете ли да објасните због чега?
- Да ли сматрате да свако треба да може да каже шта жели, ако је међу људима од поверења? Зашто? Зашто не?
- Да ли сте били у сличној ситуацији? Шта се догодило? Шта мислите о начину на који се решила ситуација?
- Да ли је оваква ситуација проблем у школи, ако је не види нико осим чланова затворене групе?
- Да ли имамо моралну одговорност када користимо интернет? Како би дефинисали ту одговорност?
- Шта је „морални компас“? Да ли сматрате да имате „морални компас“?
- Да ли га имају сви људи? Како можете да знате да ли неко поступа у складу са својим „моралним компасом“?

Ситуација 2: Да ли је погрешно ако неко није видео?

- Ставите се на Кановом месту? Шта би урадили?
- Да ли ћете одлучити другачије ако знате да новац припада банци, а не некој личности.
- Да ли би сте одлучили другачије да је било других људи који су пролазили? Шта би урадили?
- Да ли би одлучили другачије уколико сте били са пријатељима? Шта ћете урадити?
- Да ли сте урадили нешто за шта знате да је погрешно, јер вас нико не види? Како сте се осећали када сте радили то? Да ли би то урадили поново? Зашто? Зашто не?
- Шта ћете добити уколико примените речи Кановог деде о варању? Слажете ли се да сте увек када варате ближи томе да вас сматрају „варалицом“?
- Размислите о некој одлуци коју сте донели скоро, која може да се одрази на велики број људи, осим вас. Сада замислите да свако на свету уради исту ствар. Какав би био тај свет? Да ли би желели да живите у њему?



Ситуација 1:



Бити или не бити?

Сару су позвали да се придружи групи деце из њене школе на „Фејзбуку“. Будући да је уобичајено била стидљива и да је од скоро почела да се дружи са тим друштвом, осећала се врло добро што су је „примили“ у групи. Било је врло забавно, размењивале су се смешне ствари, договори о изласцима. Све до једног дана...

Сара је отворила „Фејзбук“ и видела да су јој поставили слику са једном девојчицом из њеног разреда, на којој је њена глава била монтирана на телу животиње. Други чланови групе су започели коментарисање и задиркивање девојчице на слици. Сара је, иако није познавала много добро, девојчицу са слике, била сигурна да ће девојчица, уколико види слику, сигурно бити повређена.

Сара је знала да је ово затворена група и да све што се постави могу видети само чланови, али се замислила да ли жели да припада групи у којој се објављују овакве ствари. Шта то говори о њој? Ако неко види то, може да помисли да је то став свих чланова групе. Размишљала је и о томе да ли неко ван групе може да види слику. Шта ако се иста прошири по интернету, а она није урадила ништа да то спречи?


Ако каже нешто члановима групе, одговориће јој да „олабави“ и сматраће је чудном. Ипак, није могла да се помири са ситуацијом. Да ли да каже нешто родитељима, и да ризикује да јој искључе присуство на интернету. Да ли разредној, коју је много поштовала и да ризикује да покрену тему на нивоу целе школе и да казне све ученике? Да ли да каже члановима групе, и да ризикује да је „откаче“ из друштва. Да ли да напусти групу? Осећала се заглављено међу одлукама. Она није урадила ништа. Само се придружила ФБ групи. Због чега јој је ово представљало толики проблем? Како да поступи?

Ситуација 2:



Да ли је погрешно ако нико није видео?

Кан се поздравио са пријатељима и пошао кући. Био је одлично расположен, само што је започео распуст и моћи ће по цео дан да буде са пријатељима. Пустио је музику на телефону, ставио слушалице и насмејао се. Док је пролазио поред продавнице на путу ка кући, приметио је нешто на банкомату. Приближио се и видео новац. Кан је погледао наоколо. Није било никога. Није било аутомобила, нико није пролазио. Неко је вероватно користио банкомат и заборавио да узме новац. Хиљаду денара. Поново је разгледао наоколо. Ко и да је био, сада га нема. Отишао је до аутомата и извадио новац. Могао је да врати новац банци, следећег дана. Но, да ли? То је било само хиљаду денара. Вероватно не значе много оне ко их је заборавио, а Кану ће значити много. Може да купи понеки поклон за рођендан, да се почастиче нечим у пицерији. Да ли је погрешно ако урадиш овако нешто само једном? Кан је размишљао о овоме? То не значи да си лопов. Неко је био занесен и заборавио је новац. Кан је убедио себе да је добро да узме новац. Само једном то ради. И нико не мора да зна. Стабио је новац у џеп и отишао. Као што је почела да свира следећа песма, Кан се сетио нечега што је чуо од деде: „Сваки пут кад слажеш, ближи си томе да те сматрају лажовом“. Али ово није била иста ствар. Или? Кан је пустио музику јаче и продужио ка кући.

A world map in shades of green and white, surrounded by numerous colorful hands of various colors (red, yellow, purple, blue, orange, green) reaching out from the edges of the frame.

ГРАЂАНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ГРУПЕ ЗА ЗАСТУПАЊЕ

ВРСТЕ ГРАЂАНСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

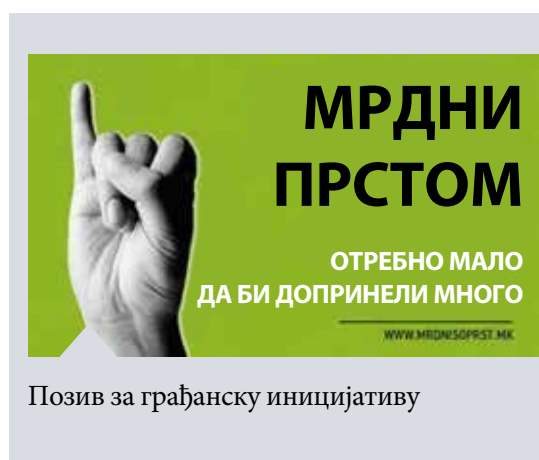
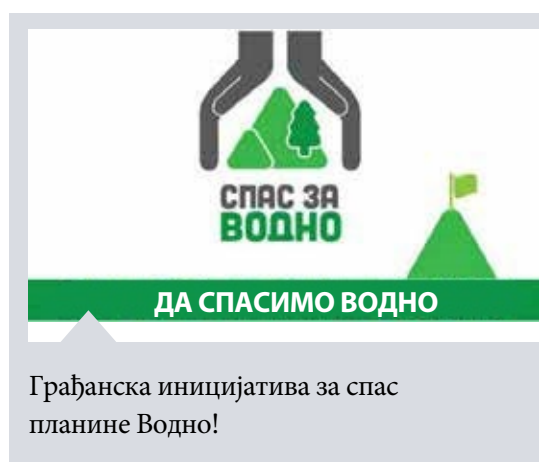
Људи, по својој природи су друштвена бића, па се због тога удружују у различите организације и удружења. На овај начин они побољшавају квалитет свог живота, а уједно остварују и право слободног удруживања. Људи се добровољно придружују организацији да би задовољили њихове потребе. Организовање у различитим облицима удруживања дају могућност да решавају питања која су од заједничких интереса за све грађане.

Преко јавних дебата, трибина, акције, оне привлаче пажњу јавности због неког проблема у друштву или у заједници. Већа је шанса за решавање проблема у друштву уколико је подржана од већег броја грађана. Али, не смеју да се игноришу нити појединачни случајеви грађанског активизма, будући друштво треба да буде подједнако доступно и за појединце и за удружене облике деловања.

Начини на којима грађани могу да се удруже су преко политичких партија, грађанских удружења и неформалних група за заступање.

Политичке странке су политичке организације које се боре да би дошле на власт и на тај начин да спроводе политику коју што заступају и која треба буде у интересу грађана.

Грађанска удружења су невладине организације које се не боре да дођу до власти, већ да утичу на власт за различите



УЧЕСТВУ ЈЕМОЗА СТУПАМ ОМЕЊА МО

Порука грађанских активиста



Радни састанак у ком грађани учествују са предлозима за мењање закона.

Устав наше државе, преко члана 20 уређује право слободног удруживања, према којем грађани могу слободно да оснивају удружења грађана, политичке странке, да приступају у њих и да иступају из њима. Детаљније уређивање овог права је регулисано Законом о удружењима и фондацијама, а да се формира формално удружење грађана, односно грађанска организација, потребно је 5 оснивача појединаца.

области од живота у друштву. Грађанска удружења су врло разноврсна у својим циљевима и активностима. Она могу да буду едукативна, мировна, истраживачка, да раде на заштити и на унапређивању човекових права, на испуњавању социјалних, културних или економских потреба. Могу да се залажу за унапређивање позиције одређених маргиналних група, на пример: социјално угрожене особе, особе са посебним потребама, самохране родитеље, болести зависности, избеглице.

Групе за заступање су неформалне групе грађана су специфичним циљем, као што су борба против глади у свету, или заштита животне средине. Исто тако постоје и организације које задовољавају потребе њихових чланова за спортом, забавом, хобијима, квалитетним слободним временом. Оне иницирају различите активности и могу да буду основане од деце, младих, запослених, пензионера. Можемо да наведемо различите примере дечијих организација, клубова, извиђачких организација, удружења планинара, удружења омладинаца.

Грађанске организације су нестраначке и немају тенденције да обезбеде политичку моћ. Оне могу да се формирају на локалном или регионалном нивоу, на националном нивоу, могу да буду међународне или глобалне.

Као пример ћемо узети грађанску организацију „Гринпис“, која користи лобирање да би добила подршку за њене кампање. Они покрећу питања у вези са животном средином, с циљем да пренесу проблеме и да даду решење у креирању јавне политике. На пример, подстицање коришћења обновљивих извора енергије и рециклирање.

Због свих ових карактеристика, грађанске организације имају велики значај у развоју грађанског друштва. Велика разноврсност удружења, група и грађанских организација које се слободно формирају, омогућава лакши приступ у задовољавању потреба појединаца, као и у задовољавању потреба шире заједнице. Грађани своје различите потребе реализују на основу различитих основа: религиозне, родове, расне, етничке, културне, социјалне, економске и слично.

Добровољни рад (волонтеризам) је начин како да се укључимо у унапређење живота у заједници. Добровољни рад је ангажман особа или група које се добровољно слажу да обезбеде услуге за одређено становништво. Добровољни рад се заснива на идеји о самопомоћи, узајамне помоћи и човекољубља. Најчешће се спроводи у религиозним,

хуманитарним, социјалним и невладиним организацијама. Ситуација се много мења у последње време и многе институције јавног сектора укључују добровољне активисте за извршавање одређених задатака.

Шта је добровољни рад?

Добровољни рад је неплаћена, свесна, слободна активност, усмерена ка благостању других и ка заједници. Добровољни рад је облик учешћа грађана у процесима развоја заједнице. Добровољни рад подржава најблагородније вредности код човека: пацифизам, слободу, једнаке могућности, безбедност и правде за све.

УЧЕНИЧКО УЧЕШЋЕ – УЧЕНИЧКИ ПАРЛАМЕНТ

Демократско учешће је када у процесу одлучивања, ученици могу слободно да изразе своје мишљење. Ученици доносе одлуке према мишљењу већине (више од половине ученика на које се односи одлука, или више од половине изабраних представника ученичког парламента).

Учешће ученика има посебно друштвено значење, ако се узме у обзир да је најбоље средство преко којег ученици могу да уче како се демократски учествује у животу школе и заједнице.

Према члану 12 Конвенције о правима детета, деца имају право да слободно изражавају своје мишљење на које треба да се обрати довољно пажње у сагласности са њиховим узрастом.

Ученици могу да партиципирају на индивидуалном нивоу, када наступају као појединци, или на групном нивоу, када заступају интересе целе групе. Према начину на који су ученици укључени, прави се разлика између **директног учешћа**, када свако има могућност да каже своје мишљење и **индивидуалног учешћа**, када су ученици представљени преко једног или више представника.

КОРАЦИ ДЕМОКРАТСКОГ УЧЕШЋА

- **Ученици треба да буду информисани** о свим стварима које се на било који начин односе на њих, односно, што их се тичу (догађаја у школи, структури школе, процедура и механизма, програма рада, промена и сл.).

Информације треба да буду благовремене (довољно унапред дате), разумљиве (дате на језику разумљивом ученицима) и доступне (ученици унапред да знају где да се обрате да би добили информацију).



Састанак ученичког парламента



Ученици одлучују!



Заступање својих ставова преко ученичког парламента



Школа је место где реализурају своје идеје

Одрасли треба стално с њима да деле релевантне информације, а исто тако и да помажу ученицима како да дођу до њих сами.

- **Формирање и исказивање мишљења** је други корак у демократском учешћу ученика. Сви ученици могу да изграде своје мишљење о свим стварима које се односе на њих. Они имају право да слободно изражавају своје мишљење, без разлику на њихову узраст.
- **Ученици треба да учествују у доношењу одлука** у школи о стварима које се односе на њих. Постоје ограничења која произилазе, како од њиховог узраста, тако и од њихове одговорности у животу на школи.
- **Преузимање акција** је задњи и највиши корак у демократском учешћу ученика. То значи да, после доношења одлука у претходним фазама, следи њихово активно укључивање у конкретизирању тога, које акције за промене ће преузети.

Ученички парламент је законски загарантована формална институција, која ученицима омогућава демократски начин удруживања. Његов циљ је да представи интересе свих ученика у школи и да обезбеди да ученици учествују у доношењу одлука које утичу на њих.

Сви ученици у школи чине школску заједницу. **Ученици имају право на ученичко организовање на нивоу одељења и школе.** Ученички парламент сачињавају председници заједница одељења. Председник ученичког парламента се бира већином гласова од укупног броја представника од председника одељења, путем тајног гласања.

„Међу ученицима треба да се подстакне и да се развија сарадња, уместо нездрава конкуренција, отвореност; уместо изолације, пријатељство; уместо стигматизације, толеранције“.

ШКОЛА – ПРИЈАТЕЉСКИ УГАО ЗА СВЕ

Школа је место где деца проводе већи део свог времена и због тога њихов задатак треба да буде да се изгради школска заједница, у којој ће заједно унапређивати благостање за све. У том процесу треба да помажу одрасли.

Савремене школе имају потребу од стварања позитивне „климе“ (дељења, препознавања и разумевања властитих и осећања других) за разлику од негативне „климе“ у којој постоји непријатељство и немогућност да се разумеју нечија осећања и потребе.

Процес интеграције и међу етничке интеграције у школи, доприноси за јачање заједништва и стварања благостања за све.

Благостање је стање задовољства и уживања. Код ученика се благостање изражава преко унутрашњег мира и опуштености, јер школе задовољавају њихове основне потребе. Оно треба да буде циљ савремених школских заједница. Резултат свега горе наведеног је емоционално здравље.

Живот у заједници и у школи, у многим стварима треба да функционише као у породици. Није увек лако да се постигне успешност у заједници, али, ипак је могуће.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Које ствари треба да се узму у обзир за свако одељење, када се организује заједница у разреду?

Шта знамо о одељењу? Које вештине поседују ученици у одељењу (комуникација, социјално понашање итд.)? Каква је атмосфера у одељењу/учионици (групна кретања, пријатељства)? Којих правила и начина понашања треба да се придржавају ученици (језик, дужности, распоред седења, правила међусобног комуницирања, етнички кодекс)? Колико је велико одељење и која је његова структура (суоднос ученика и ученица, културна разноврсност и друго)?



Акције школског парламента за садење зеленила у школском дворишту



У школи треба да градимо атмосферу сарадње!

Ученички парламент активно учествује у заступању и промовисању права и интереса ученика: промовише школски активизам, учествује у активностима за обезбеђивање подршке међу вршњацима и код ученика са слабијим образовним потребама, у реализацији наставе и ван наставних активности; учествује у припреми годишњег програма за рад; даје предлог активности за годишњи програм екскурзија; даје предлоге за ваншколске активности у школи; даје предлоге за побољшање ученичког стандарда; учествује у евалуацији рада у школи; преко својих представника учествује у савету родитеља и наставничком савету и организује и учествује у хуманитарним активностима, еколошким активностима и друштвено корисном раду.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Анализирај план за спровођење школских акција!

Лоцирајте проблем или изазов који желите да решите у вашој школи, или локалној заједници. Укључите се активно у конкретизовању акција за промену. При преузимању акције за промену, или спровођења добровољне акције, од посебне важности је да добро испланирате све кораке, односно да се направи акциони план у ком ће се тачно написати:

1. Шта треба да се уради (конкретни кораци)?
2. Шта ће свако од вас тачно радити?
3. Ко је одговоран/а за то како ће да се уради?
4. Потребни материјали за да се уради.
5. У ком временском оквиру треба да се реализује?

Анализујте акције које спроводите и припремите се према резултатима за следеће акције, имајући у виду следећа питања:

1. Шта смо урадили, односно, какве смо активности преузели?
2. Да ли смо задовољни од активности коју смо спровели?
3. Како смо се осећали при спровођењу активности?
4. Јесмо ли имали потешкоћа?
5. Шта би променили следећи пут?
6. Шта смо научили од учешћа у акцији?

Презентујте своје резултате на постеру, на зидним новинама, напишите текст за школске новине, текст за локалне новине, презентујте пред родитељима и стручним телима школе. Изаберите свој начин како ћете то урадити.

Активност 2:



Размислите и разговарајте о принципима на којима се темељи рад ученичког парламента.

1. Промовише једнакост, и када се ради о правима, и када се ради о одговорностима.
2. Развија осећање одговорности за поштовање школских норми и вредности, као и за превазилажење проблема, који су део свакодневног живљења у школи (на пример, присуство различитих облика насиља, безбедносна правила, дисциплина за време часа и за време одмора, решавање проблема са пушењем, конзумирањем алкохола и других психо активних супстанци итд.);
3. Развија социјалне вештине и ојачава критичко мишљење код ученика;
4. Развија осетљивост о сопственим и туђим проблемима;
5. Гради поштовање и прихватање различитости.



АКТИВНОСТИ ЗА КРИТИЧКО РАЗМИШЉАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Активност 1:



Када чујете израз ученички парламент, шта вам прво пада на памет?

Запишите одговоре и коментаре за које мислите да се везују за тај облик активности ученика у школи. Откријте шта је тачно, а шта је нетачно у следећим исказима:

- Ученички парламент може да се организује у школи.
 - Ученици имају знање и вештине да воде ученички парламент. У оквиру ученичког парламента, сви школски проблеми могу да се реше.
 - Парламент даје могућност ученицима да раде то што желе.
 - У парламенту могу да учествују само најбољи ученици.
 - Одлуке донесене од ученика у парламенту се доносе само у њиховом интересу.
 - Постоји веза између ученичког парламента и грађанског образовања.
- учесници

Што се односи до ученичког парламента, посебно је важно да сви у школи, а не само ученици, знају све потребне чињенице о овој форми ученичке активности.

Активност 2:



Радите у групама и утврдите кључне речи којима можете да дефинишете ученички парламент. Затим размените одговоре у групама. Израдите пано. На пану могу да се нађу следеће речи; закон, формална институција, демократија, удружење, ученици, заступљеност интереса, доношење одлука, учешће.

Затим, уз помоћ наставника, формулирајте одговоре на питање: Шта је ученички парламент? А потом, припремите упитнике за оцењивање успешности вашег ученичког парламента. Поделите се у две групе и уз помоћ наставника/наставнице припремите упитнике.

- Једна група ради на припреми упитника за ученике који учествује у раду ученичког парламента у току те школске године, с циљем да утврди на које теме су се осврнули и какве проблеме и успехе су имали у њиховом раду.
- Друга група ради на припреми упитника за друге ученике који нису учествовали у раду парламента, с циљем да утврде да ли они знају којим темама се бави ученички парламент и да ли осећају било какве резултате њиховог рада.



ПИТАЊА ИЗ ТЕМЕ:



- Шта је социјална одговорност?
- Шта би приказао/ла као пример социјалне одговорности?
- Да ли можеш да образложиш због чега је потребна или корисна социјална одговорност, и ко има корист од ње?
- Наведи пример социјалне одговорности.
- Наведи праксе којима унапређујеш индивидуалну социјалну одговорност.
- Како једна организација може да промовише друштвену одговорност?
- Да ли грађани могу да учествују у доношењу одлука у заједници и друштву?
- Који су начини на којима грађани могу да се организују у друштву?
- Каква је улога грађанских организација или група за заступање?
- Који су начини за организовање ученика у школи?
- На којим принципима се организују ученици у школској заједници?
- Због чега је важно да ученици предлажу различите врсте иницијатива у школи и заједници?
- Какво ће бити друштво ако се грађани организују и удружују у организацијама и удружењима?
- Која је добит од акција добровољног рада грађана?



ПОЈМОВИ

Социјална одговорност: Обавезе за савесно и добро извршавање примењене дужности, рада, задатка у друштву.

Грађанске организације: Група људи, институција или удружења са заједничким циљевима и интересима.

Група за заступање: Неформална организација за остваривање неког грађанског циља.

Добровољни рад (волонтеризам): Лице или организација што ради добровољно или бесплатно због личног усавршавања.

Ученички парламент: Удружење ученика у школи, због остваривања заједничких циљева и интереса ученика.

КУЛТУРА, КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ, РЕЛИГИЈА И СОЦИЈАЛНИ МЕДИЈУМИ

- КУЛТУРА И КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ
- УЛОГА РЕЛИГИЈЕ У ГРАЂАНСКОМ ДРУШТВУ
- УТИЦАЈ СОЦИЈАЛНИХ МЕДИЈУМА НА ГРАЂАНЕ

ПРЕГЛЕД ТЕМЕ

После завршетка ове теме бићеш оспособљен да:

- истражујеш и презентујеш различите културе из своје средине;
- да дефинишеш појам културног идентитета преко конкретних примера;
- да разликујеш и дефинишеш појмове: секуларизација и атеизам;
- да идентификујеш вредности религија које промовишу опште људске вредности;
- да презентираш позитивне примере толеранције ка религијски другом и атеистима;
- да дискутујеш о потребама критичког тумачења медијума и медијумске пропаганде;
- објашњава појмове цензура и аутоцензура;
- да критички анализујеш неодговорно коришћење социјалних медијума (сајбер насиља).





TEMA 4

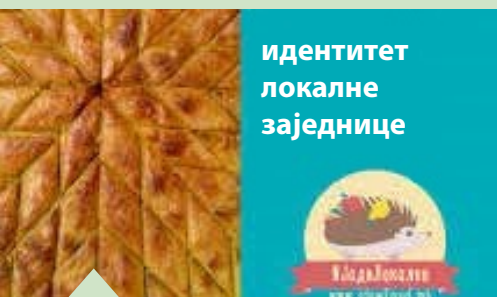
Одећа као део културе – македонске и албанске породице са почетка 20 – ог века



КУЛТУРА И КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ



Шта сачињава културни идентитет



Национална кухиња је део културног идентитета

У најопштијем смислу, култура је начин којим људи међусобно и са светом око себе комуницирају .

Култура је реч знања, вредности, понашања и норми које су уобичајене за одређену групу људи.

Она представља заједничке карактеристике групе људи, који укључују: место живљења, религију, језик, националну кухињу, материјалне предмете и друго. У култури спадају и уметничка дела, специфична за ту групу људи. Ови људи се затим, међусобно идентификују као припадници једне културе, или је она као таква идентификована од других.

Неке културе су врло раширене и имају велики број људи који се поистовећују са тим културним вредностима. Друге културе су мање. Али, вредност културе не може да се одреди од њене величине. Без разлике да ли је одређена култура много раширена, или је карактеристична само за одређени регион, да ли је млада, или ипак, постоји вековима, да ли се променила током времена, или је остала иста, свака култура је вредна сама по себи.

Основна културна веровања и праксе које се најчешће повезују са било којом датом групом, стално се мењају и развијају током времена. Култура обухвата три аспекта:

Материјалне аспекте, то су предмети који се користе од стране припадника једне културне групе (на пример, алати, храна, одећа итд.).

Друштвени аспекти, су друштвене карактеристике групе (на пример, језик, комуникација, фолклор, религија итд.).

Субјективни аспекти су субјективна веровања, вредности и праксе чланова групе.

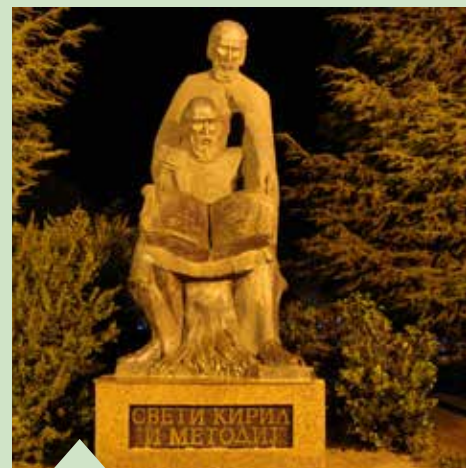
Ипак, један припадник одређене културе е мора да се идентификује са свим њеним карактеристикама, већ може да прихвата одређене аспекте, или елементе културе. На тај начин, свако може да формира свој **културни идентитет**, који је повезан са више друштвених група.

Такве друштвене групе су: националне групе, етничке групе, верске групе, језичке групе, професионалне групе, породичне групе итд. Сваки појединац припада у више група и због тога има више културних веза и идентитета (на пр. национални, верски, језички, генерацијски, фамилијаран итд.). Културни идентитет произлази из заједничког порекла које опстаје преко језика, религије, обичаја, етноса.

Постоје различитости у културама. Погрешно је да се претпоставља да су сви чланови једне културе исти. У оквиру групе, могуће је постојање много различитих културних норми, веровања и пракса.

Културе нису статичне. Оне се мењају и развијају. Упознавање различитих култура посебно подстиче међусобан развој и промену.

Култура није унапред одређена. Различити људи поштују различите културне норме и очекивања на различити начин. Сваки појединац има свој културни идентитет.



Браћа Св. Ђирило и Методиј, језик је део културног идентитета



Роми и ромски културни идентитет



Уметност је део културног идентитета



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:

Поделите се у четири групе и изаберите пројекат на тему: Култура у мојој заједници.



- Прва група истражује и представља културне навике (религиозни обичаји, одећа, поздрављање и друго) трију етничких заједница у општини/држави, по избору ученика.
- Друга група истражује и представља заједничке елементе у моралним нормама (етичка правила понашања) у три заједнице у општини/држави, по избору ученика.
- Трећа група истражује и представља обичаје (крштење, венчање, празници) на три етничке заједнице у општини/држави, по избору ученика.
- Четврта група има задатак да представи културни идентитет преко конкретних примера и њихових саставних елемената.

Дискусија

Дискутујте у великој групи – одељењу о истраживању група у којима сте радили. Питања за дискусију:

1. Шта сте научили о култури наше државе/општине? Које ствари су сличне, а које различите између култура које сте истраживали? (Можете да представите преко Веновог дијаграма)
2. Шта вам је било најтеже при одређивању карактера културе и културног идентитета?
3. Колико су вам јасни начини на којима се гради културни идентитет и који чиниоци утичу на грађење културног идентитета?
4. Због чега је значајно да познајемо различите културе у нашој земљи?
5. Шта би додатно желели да научите о другим културама?

Активност 2:



Направите интервју са представницима различитих култура. Предлог питања за интервју са одраслом члановима заједнице се налази у радном листу ниже. Радите у мањим групама. Договорите се са сваком групом о начину на који ћете урадити извештај истраживања (постер, презентација, књига...). У оквиру сваке групе направите план истраживања и за припрему презентације.

Предлог – упитник за интервју:

- Како описујете ваш културни идентитет?
- Која традиционална песма/прича/храна вам је омиљена?

- Који језик сматрате матерњим језиком и које речи из њега су вам омиљене? Уколико сте религиозни, које религијске традиције практикујете? Какве обичаје практикујете у оквиру породице? Са којим карактеристикама ваше етничке заједнице се поистовећујете највише?
- Шта је највише утицало на формирање вашег културног идентитета?
- На који аспект вашег културног идентитета му придајете највећу важност и зашто?
- Који су најчешћи стереотипи што их познајете о вашој култури? Са којима од њих се идентификујете?
- Шта мислите о утицају глобализације на грађење културног идентитета код људи? Колико је утицај глобализације позитиван, а колико негативан? Зашто? (Додајте различита мишљења „за“ и „против“ глобализације и аргументе који ће поткрепити ваше мишљење).



Традиција као део културног идентитета – филм „Медена земља“

A close-up photograph of several hands, likely belonging to children, with various religious symbols drawn on them in blue ink. The symbols include a Star of David, a crescent moon and star, a cross, and a yin-yang symbol. The hands are positioned in a way that suggests unity or shared identity.

УЛОГА РЕЛИГИЈЕ У ГРАЂАНСКОМ ДРУШТВУ



Данас у свету постоји много религија од којих су најбројније: хришћанство, ислам, јудаизам, хиндуизам и будизам.

Подсетите се!

Развојем друштва настале су политеистичке и монотеистичке религије. Политеистичке религије су оне у којима људи верују у више богова. Монотеистичке религије су пак оне у којима људи верују у једног јединог бога. Неки људи пак, не верују у постојање бога или божанства. Они се називају **атеисти**.

Атеизам је у ширем смислу неверовање у постојање божанства. У тешњем смислу, то је став да не постоје божанства. Атеизам је супротан теизму, који пак у свом најопштијем смислу је веровање да постоји бар једно божанство.

Етимолошки корен реч „атеизам“ (енгл. atheism) потиче из 5 века п.н.е. из античке Грчке $\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma$ (atheos), што значи „без бога/ова“. Свако има право да изабере да верује, да буде религиозан или не.

РЕЛИГИЈА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

Религија је у историји човечанства била инспирација за морално деловање појединаца у заједници, грађења праведног друштва, борбе за правду угњетених, али и разлог за конфликте. Неретко је религија служила као оправдање за насиље. Боговима су се приносиле жртве, припадници других религија су били прогањани, вођени су верски ратови.

Можемо да закључимо да од начина на који човек практикује религију и тумачи религиозна учења, зависи да ли ће религија бити позитивни или негативни покретач у његовом животу. У прошлости су неки црквени судови могли да осуде људе за кривоверство. Научна и књижевна дела су била одобравана само ако су била у сагласности са религијом. То значи да су религиозне заједнице имале и политичку власт.

У европској историји, верски ратови су посебно наметнули потребу за одвајање религије од државе. Свест да сваки човек има право да буде религиозан или нерелигиозан се развијала постепено и да држава треба да штити то темељно право грађана. Они који не верују у постојање бога или божанства се називају атеисти, а неверовање у бога **атеизам**. Ка крају 18. века у Европи, у више земаља долази до одвајања власти државе од управе религиозних заједница. То значи да особе које управљају црквом, не утичу на управљање државом. Различите религиозне заједнице постају признате и равноправне пред законом. Таква држава се зове секуларна.

ШТА ЈЕ СЕКУЛАРНОСТ?

Секуларност је одвојеност државе од било какве религиозне институције. То не значи забрану религија, већ омогућава слободу вероисповести свих грађана подједнако, независно да ли припадају већинској религији, или не. У секуларним друштвима религија је приватна ствар, која не треба да има утицај на политичке одлуке и начин функционисања државе. То значи да су владине институције, које представљају државу



Људи који знају свете књиге својих суседа, свете књиге које практикују то што пише у њима, они се поштују, и разумеју и помажу у њиховом духовном животу.



„Идеја о Богу, као колективна вредност, служи за уједињавање групе“.

Емил Диркем



У Републици Северној Македонији поред Македонске православне цркве, постоји Исламска заједница, Римокатоличка црква, као и Јеврејска заједница и Евангелистичко-методистичка црква.



Устав Републике Северне Македоније позива на секуларну државу

одвојене од религијских институција и од религијских личности. Секуларност подразумева да свако има слободу да буде, или да не буде припадник одређене религије и учења, или има право да му се не намеће одређена религија од стране државе. Државне власти треба да буду неутралне у односу на питања повезана са вером. Данас је свака модерна европска држава секуларна.

Наша држава је мултирелигијско друштво и поштује права свих религијских заједница, односно право сваког човека да изрази своју религију. Као и већина савремених друштва и **наша држава је секуларна.**

Очување верске слободе има своје добити. У комбинацији са другим слободама, верска слобода ојачава друштво и смањује насилне конфликти. Укратко, верска слобода доприноси за мирније, стабилније и добротворно друштво. Сарадња, дијалог и разумевање међу верским заједницама су неопходне компоненте приградњи једног здравог демократског друштва.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

На који начин можеш да подстакнеш секуларне вредности (слободу мисли и веровања, заштиту грађана од присиљавања да буду у сагласности са веровањем других, једнакости, слављењу различитости, непристрасности ка одређеној религији) у свом деловању и да доприносиш друштву, односно да зауставиш нетолеранцију и дискриминацију.

Размисли о активностима које можете заједно са одељењем да спроведете у вашој општини.

КОЈЕ ВРЕДНОСТИ ПРОМОВИШУ РЕЛИГИЈЕ?

Улога религије треба да буде уједињење. Неке религијске поуке различитих религија су сличне са етичким нормама и поукама. У свим религијама постоје правила понашања. Шта треба да ради онај који поштује ту религију, а шта не? Ова правила су некада врло различита међу различитим религијама, а некада су врло слична. Они који припадају одређеној религији имају право да поштују своја правила понашања, али не смеју да их намећу другим, или да захтевају и други да поштују та правила. Ова правила понашања не смеју да повређују друге људе, или да им забрањују да имају своја правила понашања.

Правила понашања које даје држава у законима, могу да се разликују од религиозних и они се односе на све људе у једној држави.

КОЈЕ СУ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ПРЕТЊЕ ОД РЕЛИГИЈЕ ДАНАС?

Религија може да буде основа за дискриминацију људи према религијској припадности, да подстакне верске ратове/конфликте.

Људи често мисле да је њихова религија јединствена или најбоља. Тако настају конфликти, па некада и ратови. Људи се убијају да би доказали да је баш њихова религија она права и једина, уместо да уживају у постојању различитих религија и учења.



Ифтарска вечера, Охрид 2017. године.

Више од 300 грађана муслимана и њихових пријатеља хришћана су поделили заједнички вечеру. Ова вечера се организује у духу заједништва и солидарности.

Култура толеранције и суживота ствара једну трајну вредност, а то је мир. Култура мира и заједништва увек зближава, насупрот мржње и подела које раздељују људе.

Потребна је толеранција према другом, поштовање различитости, одбацивање верске нетрпељивости.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:

Прочитајте пример и дискутујте о наведеним питањима.



- Манастир у тетовској Малој Речици представља пример за међу етничку толеранцију.
- Кућа Сејдуле Бајрамија је на десетак метара од имања манастира. Он каже да се са људима који брину и одржавају манастир непрестано помажу, друже, чате кафом, чајем, с нечим слатким за јело. Каже да је за њих различита вероисповест најмања препрека, да би им покварила дугогодишње пријатељство. Код Бајрамија нас је одвео домар манастира, којег у Тетову сви знају као Чика Ристу. Са Бајрамијем су се одмах загрлили.
Frontline.mk
- На који начин су људи у вашем месту живљења повезани са другим религијама и верским заједницама? Шта можете да урадите да би направили свет бољим местом за људе свих религиозних и нерелигиозних заједница?

Активност 2:



- Позовите у вашој учионици госте који могу да презентирају информације о својој религији и верској традицији. Пре него дођу у посету на вашем часу, направите претходно дискусију о овој теми и започните да размишљате о неким питањима које ћете можда желети да поставите. Запамтите, треба да упутите и захвалност вашим гостима.



УТИЦАЈ СОЦИЈАЛНИХ МЕДИЈУМА НА ГРАЂАНЕ

Данас свако може да шири информације и видеа широм света, користећи „паметни“ телефон или лап-топ. Осим позитивних, дигитализација има и лоших страна. Социјални медијуми често објављују јавности, информације које нису проверене, пре да их објави легитимна новинска организација. Значи, могуће је брзо ширење погрешних информација.

ПОЗИТИВНЕ СТРАНЕ ШТО СОЦИЈАЛНИ МЕДИЈУМИ МОГУ ДА ИХ ДОНЕСУ

Више није потребно да чекамо неколико недеља да нам стигне једно писмо, социјални медијуми раде то повезивање искључиво лако.

Развојем интернета и технологија, данас је комуникација лака и брзо долазимо до информација, шаљемо наше поруке, повезујемо се са групама, организујемо се и сл. **Социјални медијуми** су алатке и платформе које људи користе на интернету да би поделили мишљења, искуства, погледе и било какве друге информације, једни са другима. Остали могу да коментаришу, да показују да ли им се нешто допада или не, или да га поделе са осталима. На тај начин социјалне мреже нуде свестрану комуникацију.

Добици од социјалних медијума:

- забавни су;
- нуде брзу и laku комуникацију;
- доступне информације;
- брзо организовање;
- нуде могућност за активно грађанство и промене.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

- На које различите начине људи могу да се укључе у активизам употребом социјалних медија?
- Како може технологија да се користи као алатка за активизам у одбрани човекових права?
- Да ли је важно да млади учествују у активизму и због чега?



Први Вики клуб у земљи и на Балкану је био отворен као пројекат музејске едукације при Музеју македонске борбе. Заинтересована деца су постајали чланови клуба у чијем оквиру се одвијала обука како да се укључе и како да пишу објаве на Википедији.



У време када смо стално окружени различитим медијима, неопходно је да знамо како да се понашамо са неконтролисаним плимом информација.

Социјални медијуми нам омогућавају да будемо **активни грађани**, да **искажемо свој став** о разним темама, да **утичемо на одређене одлуке** које су важне за наше живљење.

На пример, можете, преко текста, музике, коментара, песме, да саопштите оно што мислите – да промовишете активно грађанство и промене (да **дигнете ваш глас**)

Преко кампања можете да повећате свест грађана о неким проблемима; да покажете грађанску ангажованост.

Социјални медијуми могу да помогну људима да проследи вести о великим светским догађајима, великом брзином. Ово људима из целог света дозвољава да брже реагују, па чак и да помогну, да се укључе у хуманитарне и друге акције.

На пример, јануара 2010. године, Републику Хаити је погодио земљотрес и многим људима је била потребна храна и склониште. Одмах после земљотреса, Међународни Црвени крст је започео апел за помоћ преко социјалних медијума. За врло кратак период било је сакупљено новца за помоћ, из целог света.

Функција за дељење, присутна на социјалним медијима, прави наше мишљење доступно огромном броју људи (чак и онима који нису на списак наших пријатеља).

Социјални медијуми инспиришу велике покрете и иницијативе по целом свету. Да узмемо, на пример, организације којима је циљ да спрече климатске промене усмеравајући владе и велике произвођаче који угрожавају животну средину.

Треба да искористимо свој интерес у социјалним медијима, да би промовисали учење, креативно изражавање и грађанско ангажовање. Можете најразличитијим алаткама да спроведете истраживање, да допрете до стручњака, да поставите питања, али и лако да нађете одговоре и решења у вези са оним што учите у школи.

НЕГАТИВНЕ СТРАНЕ СОЦИЈАЛНИХ МЕДИЈУМА МОГУ ДА ДОНЕСУ

Поред позитивних, социјални медијуми имају и своје негативне карактеристике.

На пример, лако пласирају дезинформације и неистините вести, крађа и злоупотреба личних података, узнемиравање и малтретирање преко интернета (сајбербулинг), говор мржње и друге појаве.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

„Било је случаја када је неколико европских новина прогласило једног човека као могућег осумњиченог. Они су чак објавили и фотографију човека. Али, тај човек је био потпуно невин“. Неко је манипулисао фотографијом са његове „Фејзбук“ стране и објавио је на социјалним мрежама као шалу.

Та фотографија се брзо проширила у јавност.

- Како је утицала ова фотографија на јавност?
- Какве последице је изазвала и какве последице је могла да изазове?
- Колико пута сте били у замци да отворите оне лажне рекламе/линкове који вас варају да куцнете и које ће вас одвести до неистинитих информација? На пример, наслов у којем пише да је нека славна личност умрла или претрпела ужасну трагедију.

МЕДИЈУМСКА ПРОПАГАНДА

Сигурно сте приметили да, док гледате ваш омиљени филм, да ћете бар неколико пута чути или ће се појавити неке рекламе. Због чега је то тако?

Рекламе се користе да би се информисали потрошачи о производима, или услугама које се нуде. Они који се рекламирају, желе да имају већу продају неког производа и да зараде више новца. Рекламе праве професионалци, чији посао је да представе одређени производ или услугу покушавајући да нас принуде да га купимо. Покрај производа и разне институције, организације, удружења, политичке странке се рекламирају да би били прихваћени, с циљем да се људи прикључе у ту организацију или да прихвате одређену услугу.

Главни циљ пропаганде је да примора више људи да верују у унапред понуђену идеју. Пропаганда је најчешће повезана са материјалима који су припремљени од стране владе, компанија, активистичких група, религиозних организација, медијума и сл.

Медијумска пропаганда представља информације, или сет информација које се користе да би утицале на одређену публику, или да промовишу одређене интересе. Информације уобичајено нису потпуно објективне и презентују чињенице на селективан начин, да би подстакле одређена осећања, перцепцију или да утичу на одређене ставове код публике. Информација је често приказана на емотиван, насупрот реалном начину.

Недостаци социјалних мрежа су:

1. Одсуство дружења са пријатељима у реалном свету.
2. Насиље над појединцем (исмевање, вређање).
3. Крађа и злоупотреба приватних фотографија.
4. Недостатак приватности.
5. Доступност наших личних информација у сваком тренутку.



Медијумска писменост тражи пажљиву концентрацију и разгледање.

Подсети се:

Увек треба да будемо свесни за ову неусаглашеност између медијума и социјалних медијума. Вежбање медијумске писмености је вештина као и свака друга вештина. Медијумска писменост тражи пажљиву концентрацију и разгледање. Многи центри моћи (политички, бизнис, економске заједнице) свакодневно покушавају да „продају своју истину“, а критично мишљење је неопходно. Критично размишљање о пропаганди и разумевању намера пропаганде су кључне одговорности грађанства.

Новинарство је професија која треба гласно да се супротстави свим неправдама, дискриминацији, притисцима и злоупотреби у друштву, али и против пропаганде и наметања једностраних мишљења.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

- Да ли вам се некада догодило да желите да „постирате“ нешто на вашем профилу на социјалним мрежама, али сте се предомислили?
- Због чега сте се предомислили?
- Колико је на вашу одлуку утицала помисао – Шта ће рећи/Како ће реаговати други?
- Да ли се догодило да неком другом укажете да не треба да „постира“, а тај/та да је урадио то (текст/слика)?
- Јесте ли чули за појмове цензура и аутоцензура?



Цензура је спречавање да се нешто прочита, чује или види.

Цензура је забрана за извештавање одређеног става, забрана понашања на одређени начин. С њом се показује моћ, користи се за заштиту одређених група, или да се заћути неко, што је супротно слободи говора, а може да буде повезано са пропагандом, итд.

Аутоцензура је када се уздржавамо да кажемо или урадимо нешто, или пак, бирамо ствари које говоримо/радимо у зависности од тога, ко нас слуша или гледа. Сами себи забрањујемо нешто због страха/неизвесности/несигурности. Будући да на памет имамо „друге“ и њихову реакцију, итд.

Не постоје стварно демократска друштва без слободних и независних новина. И обрнуто – не можемо да очекујемо независне и развијене медијуме у недемократском друштву.

Главни прикривачи истине су најчешће политичари, или високи центри моћи. Цензура је забрањена и обавеза новинара је да је спрече. Због политичких утицаја, јавља се и самоцензура, а грађани немају могућност да дознају истину.

Шта треба да погледамо када читамо вест:

- присуство чињеница;
- да ли је аутор текста навео одређене чињенице, на чијој основи гради истинитост;
- тачност извора – да се провере извори – да ли постоје и да ли су тачно наведени (уобичајено се каже – цитирани).
- веродостојност навода – да ли су ти наводи веродостојни, јер и када постоји извор, када је он тачно наведен, не мора да је прецизно или веродостојно пренесен или може, једноставно, да није релевантан.

Не треба да прихватамо поруке које подгревају насиље, мржњу и негативну енергију ка појединцима или различитим циљним групама. То је најмање што можемо да урадимо.



Аутоцензура – сами себи забрањујемо нешто због страха/неизвесности/несигурности, на памет имамо „друге“ и њихову реакцију.

У случају да утврдимо непрофесионално извештавање, Савет за етику медијума изриче моралну санкцију која се упућује медијуму.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:

Прочитај доле наведену ситуацију и дискутуј према датим питањима:



Текст неће бити објављен у оригиналном облику.

Алекс је новинар у локалним новинама и за суботње издање је припремио текст о штрајку текстилних радника у граду, који мора да раде у време викенда и празника. Када је предао текст уреднику, он му је рекао да текст мора да се преради, јер догађај није објективно приказан. Уредник тврди да је Алекс у тексту недовољно обрадио страну послодавца, који сматра да се радници не труде довољно да би испунили норме које се траже од њих, и због тога довршавају посао за време викенда. Уредник је сам прерадио текст, и у новој верзији је био много мање критичан према власнику фирме. Сопственик локалне фирме је једновремено и власник локалних новина.

- Шта мислите, да ли је ово цензура или пак, медијумска пропаганда?
- Колико оправдавате или, не оправдавате овакав потез? Објасните.



Активност 2:



Желим да будем против говора мржње на социјалним медијима, што је могуће ефикасније.

- Креирајте групу преко социјалних медијума под именом „Реци Не говору мржње“. Креирајте насловну страницу, правила групе и све што је потребно за њено функционисање, укључујући и вашу реакцију на говор мржње, као администратор.
- Потом дискутујте на питања: Да ли сте забележили говор мржње на интернету? Ко обично пише овакве поруке и коме су намењене? Да ли мислите да је то у реду и, ако мислите да није, због чега? Да ли понекад правите то ви, иако знате да то није у реду? Како се осећа лице према којем је намењен говор мржње и шта он/она мисли? Како можемо да спречимо, или бар да смањимо говор мржње?



Веб-странице за социјално умрежавање, апликације за поруке, странице за игре и оне које користимо за разговор, као што су: „Facebook“, „XBox Live“, „Instagram“, „YouTube“, „Snapchat“ и друге, могу да буду корисни и забавни. Али, шта ћеш да урадиш ти када ствари пођу наопако? Сајбер-малтретирање?

ШТА ЈЕ САЈБЕР-НАСИЉЕ?

Сајбер-насиље је свакаква врста малтретирања што се одвија преко интернета или преко „паметних“ телефона и таблета.

Оно је распрострањено на интернету и већина младих људи су га доживели.

Социјалне мреже имају предности и недостатке, због тога будите опрезни употребљавајући их.

Насиље је стално, намерно повређивање једне личности или групе од другог лица или друге групе људи. То може да се догоди лице у лице или преко сајбер-простора.

Сајбер-насиље представља злоупотребу дигиталних медијума као: (веб-страница, социјалних мрежа, мобилних апликација и текстуалних порука) за застрашивање, узнемиравање, малтретирање, имитирање, превару, објављивање гласина, претњи, личних података жртве, ширење говора мржње или изазивање штете некоме. Најчешће сајбер-насиље је усмерено на употребу електронске комуникације у негативном контексту у односу на расу, религију, етничку припадност, социјални статус, сексуалну оријентацију, физичку или менталну



У једној недавној анкети о малтретирању, 56% од младих је изјавило да су видели како су други били малтретирани преко интернета, а 42% су се осећали небезбедни на интернету. Сајбер-малтретирање може да се догађа 24 часа на дан, 7 дана у недељи и може врло брзо да се шири.



„Тролови“ (анг. trolls)- најчешће анонимни корисници социјалних мрежа, који употребљавају увредљив говор и говор мржње (често представљен под маском цинизма), с циљем изазивања љутње, беса, панике, страха, туге, очаја (тј. негативних емоција) код другог, а за сопствену забаву и задовољство (тј. позитивне емоције)

„Тролање“ (анг. trolling) – исмевање и потпаљивање на интернет заједници коментарима, које су најчешће увредљиве поруке, с циљем намерно да створе заблуду, или лаж, или да се дефокусира расправа.

карактеристику, родов идентитет и остале друге личне карактеристике. Ово може да буде преко „паметног телефона“, компјутера, лап-топа, или онлајн платформе за играње. Може да се спроведе преко великог броја онлајн или мобилних услуга, као што су е-пошта, веб-страна за социјално умрежавање, апликација за размену текстуалних и визуелних порука, услуге за дељење фотографија или разговор, веб-камера, апликација за визуелно учење и онлајн игре. Данас је лако да се креира профил на „Фејсбуку“, „Инстаграму“, „Снепчету“ или веб-сајту и блогу до којег ће сви имати приступ.

Сајбер-насиље се разликује од насиља лице у лице на неколико кључних начина. Може да се догоди у било које време и на било ком месту. Такође, теже је да се открије, будући да сајбер-насилници најчешће користе псеудониме и лажне профиле преко којих врше насиље над другим интернет корисницима. Додатно, сајбер-насиље исто тако може да буде јавно – велики број људи на интернету могу да виде шта се догађа.

Карактеристике по којима се сајбер-насиље разликује од насиља лице у лице:

- насилник може да користи анонимни визуелни профил;
- може да се догоди у било које време и тешко се избегава;
- може да досегне до великог броја људи – садржај подељен у некој групи, или постављен на јавним онлајн платформама.

Сајбер-насиље може да се појави у различитим облицима:

- узнемиравање – константно слање увреда, узнемиравање и грубе поруке и порнографски материјали;
- имитирање/преправљање – пробијање у туђим корисничким рачунима и слање лажних, срамних порука у туђе име;
- омаловажавање – писање гласина, или других нетачних изјава које могу да наштете жртви, као и слике са понижавајућим садржајем и њихово слање или објављивање на интернету;

- превара и јавно откривање – дељење туђих личних информација, или превара некога да би поделио своје тајне с циљем да их шаље другима;
- вулгарно обраћање – слање љутих порука са вулгарним садржајем.

Уобичајено, поред насилника и жртве, у сајбер-насиљу се јављају и други људи који су сведоци истога. Одатле одређена личност може да буде у улози:

- Посматрач – примећује конфликт или неприхватљиво понашање, али не учествује у њему и не преузима никакву акцију у однос на то.
- Савезник жртве – реагује на ситуацију, на насиље преко подршке особи која је малтретирана (преко моралне подршке, саветовања, преузимања заједничких акција са жртвом).
- Супротстављач (заштитник) – активно преузима иницијативу у решавању случаја са сајбер-насиљем.

Сајбер-насиље може да има озбиљне последице. Жртве осећају: смањену самоувереност, несигурност, страх, депресију, немир, тугу, несаницу, смањену жељу за храном, смањено држање и успех у школи, агресивност, негативне мисли о самоповређивању и слично.

КАКО ДА СЕ СПРЕЧИ САЈБЕР-НАСИЉЕ?

- ⇒ Уколико су твоји лични подаци злоупотребљени на интернету, случај можеш да пријавиш Дирекцији за заштиту личних података (www.dzlp.mk).
- ⇒ За тешке случајеве сајбер-насиља, који укључују претње, можеш да се обратиш полицији заједно са твојим родитељима.
- ⇒ Пријављујте злоупотребе на веб-страницама и социјалним мрежама, преко одговарајућих опција, или директним обраћањем администратору.
- ⇒ Не откривај твоје личне податке на интернету.
- ⇒ Не откривај своје лозинке.
- ⇒ Не одговарај на насилне поруке, само их чувај као доказ.
- ⇒ Не отварај поруке од непознатих пошиљалаца или од деце за коју знаш да су насилници.



Забрањено је да се кријете иза лажних профила и да штетите другој особи. Иако су забавне, са социјалним мрежама треба да будете врло пажљиви.



Иако се неко крије иза лажног профила и врши насиље, то има исту тежину као да је направљено у реалном свету.

Већина апликација и страна за социјално умрежавање су намењене особама на узрасту од 13 и више година.

Интернет „меме“ или „мим“ (од енг. meme, информатички еквивалент генима, енг. gene) – је свака информација што прераста у социјални феномен због лаког и брзог преношења и дељења преко социјалних платформи. Када корисници помињу „меме“, најчешће се ради о шаљивом видеу, слици, хиперлинку или запису.

Утицајни корисници или „инфлуенсери“ (од енг. influencers) – Најчешће је реч о добрим познаваоцима интернет-технологије и напредним корисницима социјалних платформи, који властите технолошке и социјалне вештине користе с циљем да повећају видљивост порука које шире.

- ⇒ Не објављуј на интернет нешто што не желиш да зна цео разред.
- ⇒ Не шаљи поруке када си љут/а.
- ⇒ Не придружуј се сајбер-насиљу. Ако га приметиш, пријави га одраслима.

Данас је виртуелно насиље реалан проблем, који спада у групу сајбер-криминала, заједно са економским сајбер-криминалом (са кредитним картицама, на пример).

У случају да си жртва сајбер-насиља, не ћути и не повлачи се у себе. Реци родитељима, или некоме коме верујеш. Заједно ћете наћи решење!

Увек када посетите веб-страницу, или када објављујете нешто, ваш провајдер интернет услуга, има електронски запис о вашим активностима. Чак, и ако креирате анонимну адресу за е-пошту, ипак може да се следи.

На пример, одмах чим поставите фотографије и личне податке на интернет, они остају тамо заувек. Због тога пажљиво размислите да ли желите ваше фотографије да буду доступне свима, заувек, због тога што је ваша приватност у том случају постала јавна.

Два пута размислите пре да објавите нешто на интернету, будући од тренутка када се појави тамо, не можете да га вратите назад. Врло је лако сви коментари или објаве које сте поставили на интернет, да буду извађени ван контекста и они могу да буду штетни и са дугорочним последицама за вас.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Дигитални постер „Искључите сајбер-насилнике“

- Направите дигитални постер на којем ће бити постављене стратегије на тему: „Искључите компјутерског насилника“.

Можете да користите своје идеје са неке веб-странице, на пр. „Wordle“, „Tagxedo“, „Prezie“.

- Уколико сте у могућности, објавите тај дигитални постер на школској веб-страни.

Активност 2:



Проследи школску веб-страницу и напиши предлоге за уређивање исте.

- Опиши како изгледа веб-страница школе и какве информације и новости садржи. Покушајте да дате предлоге за њено уређивање у једном дану. Главни посао јеног уредника портала је да изабере најинтересантније новости и информације за своју публику.





АКТИВНОСТ О КРИТИЧКОМ РАЗМИШЉАЊУ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Активност 1:



Твоја другарица поставља „пост“ на „Фејсбуку“: „Осећам се тужно (емотикон)... Зашто ме људи једноставно не остављају на мир?“

Како би реаговали на „пост“ друга/другарице? Размислите о:

- Каква би била ваша реакција откако прочитате ово?
- Које друге речи би користили да би описали емоције вашег друга/другарице?
- Због чега мислите да је ваш друг/другарица објавио ово?
- Како би подржали вашег друга/другарицу? (Вербално, контакт лице у лице, онлајн дискусија итд.)?
- Да ли би укључили друге људе, као што су породица и пријатељи?



ПОЈМОВИ

Културни идентитет: Степен и специфичности развоја духовне и материјалне сфере у одређеним епохама, или одређеног народа, или појединца на основу језика, обичаја, религије и етноса.

Секуларна: Одвојена од верских, или духовних веза, или утицаја.

Атеизам: Неверовање у постојање божанства.

Насиље: Стално, намерно повређивање једне личности, или групе, од стране друге особе или групе.

Сајбер насиље: Употреба силе према некоме, против његове воље и његових права у виртуелном простору на интернету.

Цензура: Спречавање говора, јавне комуникације, или других информација, на основу тога што се такав материјал сматра за непристојан, штетан, осетљив, или „незгодан“.

Аутоцензура: Самоцензура, свесно ограничавање властите слободе говора.



ПИТАЊА ИЗ ТЕМЕ:



- Каква је функција културе у нашем друштву?
- Каква је функција културе у нашој заједници?
- Који елементи сачињавају културни идентитет?
- Због чега сваки појединац мора да има културни идентитет?
- Који групни идентитети појединца могу да буду део његовог/њеног културног идентитета?
- Шта је атеизам?
- Наведи примере међурелигијске сарадње.
- Какву функцију има религија у грађанском друштву?
- Шта је секуларност?
- Да ли можеш детаљније да објасниш шта значи када кажемо да је наша држава секуларна?
- Какве релације су потребне међу верницима различитих верских заједница, за једно здраво демократско друштво?
- Наведи позитиван пример за толеранцију између религиозних особа и атеиста.
- Које креативне технике користе социјални медијуми за привлачење твоје пажње?
- Шта је сајбер-насиље?
- Да ли имаш разлог да се посумњаш у неки линк са социјалних мрежа? Зашто? Наведи пример.
- Шта би могли да претпоставимо за неодговорно коришћење социјалних медијума.
- Наведи пример сајбер-насиља?
- Дали је у твојој школи присутно сајбер-насиље? Направи акциони план за заштиту твојих саученика од сајбер-насиља.
- За кога можемо да кажемо да је атеист?
- Шта подразумеваш под медијумском пропагандом?
- Наведи неколико примера о предностима и неколико примера о недостацима социјалних медијума.
- Која је разлика између цензуре и аутоцензуре?

ГРАЂАНИН И ДРЖАВА

- ПРАВДА И ВЛАДАЊЕ ПРАВА
- ПРАВНА ДРЖАВА
- ИЗБОРИ И ДЕМОКРАТСКИ ПРОЦЕСИ У ДРУШТВУ
- ДРЖАВНА И ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА У ФУНКЦИЈИ ГРАЂАНА

ПРЕГЛЕД ТЕМЕ

После завршетка ове теме бићеш оспособљен да:

- набрајаш карактеристике правне државе;
- разликујеш приватан од јавног интереса и да наводиш примере за неетичност у својој средини;
- препознајеш социјални притисак у конкретним ситуацијама, међу вршњацима;
- набрајаш човекова права која су прекршена у ситуацији корупције;
- оцењујеш да је сваки чин који има за циљ личну добит, на штету другог, неетичан и/или незаконски;
- предлажеш етички начин за решавање ситуација социјалног притиска;
- поштујеш резултате демократских избора и одлука већине у својој средини;
- анализујеш деловање политичких странака у друштву;
- дискутујеш због чега је важно учешће на изборима и како је то повезано са легитимитетом власти (конкретни примери);
- упоређујеш функције и одговорности државне и јавне администрације и уочаваш разлике у конкретним ситуацијама;
- наводиш и дискутујеш о правима и одговорностима грађана у својим локалним заједницама.



TEMA 5





ПРАВДА И ВЛАДАЊЕ ПРАВА



Правда без милости је сурова сила, чак су и Римљани имали пословицу – *Fiat iustitia, paereat mundus* – Нека се спроведе правда, макар да пропадне свет!

Али, није добро ни да постоји и милост без правде, будући да је то знак слабости. Правда треба да произлази из умерености.

„Свет може да мења само човек који је спреман и самог себе да мења.“

ОД НЕПРАВДЕ ДО ПРАВДЕ

Догодило се да приметиш неправду у школи. Сматраш да неки наставници оцењују одређене ученике високим оценама, само због њиховог породичног порекла или понашања; осећаш да школа не преузима мере да спречи насиље међу ученицима; смета ти што се често догађа да имаш превише тестова у једном дану; донесена је нека важна одлука у школи, без да се питају ученици.

Ако се запитамо, шта је карактеристично за све ове случајеве, схватићемо да у свим случајевима постоји неправда. Неправде се догађају свакодневно у нашем окружењу. Иако људи желе правду, ипак, неправде се догађају.

Постоји једна прича у којој сва деца препознају неправду. Да се сетимо приче о Девојчици са шибицама. Због чега је била обесправљена девојчица? Покушајте да размишљате о девојчици као девојчици у савременом друштву. Како завршава прича о Девојчици са шибицама? Тужно. Промените крај приче неким алтернативним крајем, који завршава срећно и размислите шта је потребно да девојчица добије правду и да постигне своју срећу. Како би се она, данас, заштитила у правној држави?

Да претпоставимо да се много девојчица и дечака, данас, у свету налази у сличној ситуацији као Девојчица. Како може да им се помогне? Шта је потребно да изађу из стања неправде?

Највероватније ћете помислити да је потребно да их неко чује и да их заштити од неправде у којој се налазе. Ко је тај „неко“ што треба да их заштити? То су појединци и институције које имају одговорност да спроводе законе у држави и треба да омогуће правду.

У односу спровођења правде, корисно је да знате да постоје три начина да би се стигло до правде.

- Први начин је са дистрибуцијом правде. Шта то значи? Треба да узмемо у обзир сличности и разлике између чланова који се односе на њихове потребе и способности. Дистрибутивна правда је, на пример, када у еколошкој акцији у школи водимо рачуна каква ће задужења да добију ученици, узимајући у обзир њихову узраст, или физичку снагу. **Дистрибутивна правда** је праведна подела задатака и ресурса унутра, у некој групи или заједници.
- Постоји и **корективна правда**, а то је праведан начин поступања на неко погрешно понашања појединаца. На пример, догађа се да неко дете, без питања, узме нешто што није његово и, уколико увиди то и врати оно што је узело, или ако плати штету, или ако добије казну за учињено, у том случају је спроведена корективна правда. Врло је важно да се добије праведан одговор за учињени прекршај, или лоше дело, да би се спречило понављање лошег дела. Истовремено и да се стави до знања да другим члановима заједнице да таква неприхватљива понашања доводе до некакве врсте казне.
- Постоји и **процедурална правда**. За доношење праведних одлука, важно је да се поштују законске процедуре (низ одређених поступака и деловања). Врло је важно да се уздржимо од свакојаким оптужби за осумњичене људе, док се не докаже да су извршили лоше дело. Сумња да је неко урадио нешто што је кажњиво законом, не значи истовремено и кривица. Кривица се доказује преко поступка суда, на основу доказа.



Темида, богиња правде



Дистрибуционо право је праведна подела

„Било које друштво, које је у интересу тренутне користи, способно да жртвује истину и правду осуђено је на пропаст.“

Постоји извесна разлика, али и нераскидива веза између **правде** и **права**. Људи су у различитом времену, на различити начин одређивали шта је, а шта није праведно. Раније се сматрало да је праведно да се поседују робови – данас не. Сматрало се да је праведно да жене немају глас – данас не. Сматрало се да је праведно да се деца физички кажњавају – данас не.

Данас је праведно нешто што значи да су људи једнаки (то не значи да су људи исти, већ да имају иста права) могу слободно да кажу шта мисле (без да вређају другог) да поштују разлике (прихватају да можемо да волимо различите ствари, да се понашамо различито, да верујемо у различите ствари), прихватају да сваки човек има једнака права и слободе као и они сами (све што смем и могу ја, смеју и могу и други).

Људи „пакују“ правду у законима и тако покушавају да људи поштују одређена правила која ће обезбедити праведност. Свако има право на чисту воду за пиће и држава мора то да обезбеди; свако има право на породицу и бригу о њему, право на образовање и друго. Али, догађа се да правда много пута није задовољена, будући да права или закони нису усаглашени са правдом.



Правда и поштовање човекових права треба да је у основи права

На пример, правда је да сваки ученик добије знање и помоћ наставника. Догађа се да ученик мора да одсутствује дуже време из школе због болести. У старом закону за образовање, ово стање није било решено. Ученици који су били у болницу, или на домаће лечење, сналазили су се са новим наставним садржајима преко другова, који су их обавештавали шта су радили у школи. На тај начин, ипак су били обесправљени да добију одговарајуће објашњење и стручну помоћ од наставника. Да би се задовољила правда, било је потребно да се промени закон. Заиста, закон се променио и у новом закону је предвиђено праведније решење. У члану 15 Закона о основном образовању, сада стоји: „за све ученике што због већих здравствених проблема или хроничних болести, не могу да посеђују наставу дуже од три недеља, настава се организује у домаћим условима, односно у здравственој установи“.

ШТА ЗНАЧИ ПРАВО?

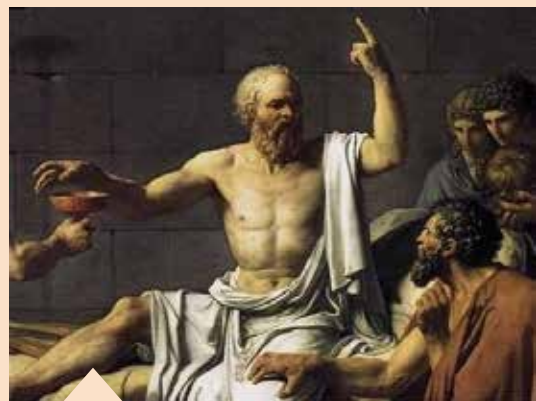
Право је реч за правила с којим се уређују односи међу људима у друштву. Та правила доноси држава и њихова главна карактеристика је што су то писана правила.

Најчешћа форма у којој се јављају је закон, али могу да се јаве и као устав, подзаконске акти и

међународни договори. Сваки закон има тачно одређени циљ, заштиту неке вредности. Вредности које се заштићују преко закона могу да буду из различитих области и то: економске, социјалне заштите, политике или морала.

У различитим државама, у различито време, вредности су биле различито заштићене законима. У оптималним (најбоље могућим) условима друштва, правда и право треба да су усаглашени и у том случају та друштва се називају праведна друштва.

Велики филозоф Сократ се својим јавним говорима на тргу у 399.г. п.н.е. замерио тадашњој власти, која га је осудила на смрт, под оптужбом да је безбожник и да квари атинску омладину. Правда је била на његовој страни, али право није било интерес правде. Било му је понуђено да прекрши закон и да побегне из државе, или да поштује закон и да умре испијањем отрова. Он је одлучио да поштује закон. Али је кроз целу историју остала морална димензија овог случаја, да му је нанесена неправда. Сократ је морални херој, који је подстакнуо друштвене промене за мењање закона у интересу правде. Његовом неправедном смрћу, он је доказао да ће поштовати законе државе, чак и када су лоши. Уместо да се спречи његов утицај, његовом смрћу, као што је била идеја власти, дошло је до тријумфа његове доследности и етичности.



Сократ говори на атинском тргу: „Сваки закон је опште правило, али има много индивидуалних случаја који што не могу да се третирају праведно према таквим општим правилима“.

ШТА ЗНАЧИ ВЛАДАЊЕ ПРАВА?

Владање права се заснива преко слободе и права човека и преко једнаког важења свих закона, за све чланове друштва.

У Уставу наше државе, као темељна вредност је усвојен концепт владања права. Суштина овог концепта је ограничавање самовоље носиоца државне власти, а то значи да и они који владају треба да поштују правила и њихова власт треба да се темељи искључиво према праву.

Најодговорније институције за спровођење правде и закона у држави су судови, полиција, народни правобранилац, јавно тужилаштво. Уколико је велики део грађана незадовољан од процедура или од закона, тада треба да се залажу за њихову промену, али без да приликом тога крше закон. Грађани имају могућност да преко грађанске иницијативе да иницирају промене које воде ка побољшању положаја грађана у друштву.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Прочитајте причу и дискутујте о положају Девојчице са шибицама. Затим драматизујте текстом са акцентом на другачији крај у ком би девојчица успела да преживи и да има достојанствени живот. Забележите права која су била ускраћена девојчици. Идентификујте одређене делове којима треба да се посвети посебна пажња и који могу да вас воде при утврђивању неправде коју је подносила она. Можете да додајете нове ликове, прилагођене вашим потребама и да створите алтернативни крај или, можда, да оставите оригинални. После рада на тексту, изведите своје кратке драмске сцене. Једна група треба да гледа драматизацију и да презентује свој критички став. Разговарајте за начине на којима, преко институција, друштво може да помогне девојчици. Поздравите сваки наступ, али можете и да образложите која група је била најуспешнија и због чега?

Прича о девојчици са шибицама

У време Бадњака, једна мала, сиромашна девојчица је покушавала, смрзавајући се на улици да продаје шибице. Била је уплашена да иде кући, због тога што је знала да ће је њен отац истући ако не прода шибице. После много покушаја да прода ове шибице, ипак није успела да их прода и оне су јој остале у рукама, док јој је хладноћа полако одузимала снагу.



Девојчица се предала и легла у хладној ноћи на улици у близини једне продавнице. Будући да је било врло хладно, она је почела да пали шибице како би се угрејала. Сваки пут када би упалила палидрвце, угледала би нешто што је одувек сањала, храну, одећу, али чим би посегла да их ухвати, палидрвце би се угасило и чаролија је нестајала. Последње палидрвце које је запалила јој је осветлило и њену покојну, највољенију бабу, која ју је однела са собом на небу, те хладне ноћи. Тако су нестале бриге мале девојчице. Тако, јутро је зазорило над малим, мртвим телом, које је остало савијено на улици.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Сваки ученик може да се изјасни и да аргументује о исказима на табли.

	СЛАЖЕМ СЕ	НЕ СЛАЖЕМ СЕ
Закони мора увек да се поштују, чак и када то за тебе лично представља проблем		
Никада не би помогао/ла пријатељу/ци, ако то значи да прекршим закон		
Кршења правила нису страшна ако олакшавају и/или скраћују уобичајене процедуре		

Шта мислите о следећем предлогу закључака и аргументација?

1) Закони мора да се поштују, ако су добри и ако служе грађанима.

Али, уколико нас закон наводи да урадимо нешто лоше, треба да се ангажујемо да га побољшамо. Пример: Уколико закон каже да жене треба да буду третиране лошије од мушкараца при запошљавању, тада је тај закон лош и треба да се потрудимо да га променимо; 2) Закон мора да се поштује, чак и када је реч о нашем пријатељу или рођаку; 3) Правила треба да се поштују, онако као што су прописана.

Активност 2:

Напиши есеј на тему „Активно учешће грађана прави покретачку снагом у друштву“



Пре него почнете са писањем есеја, дискутујте о следећим питањима:

- Ко је одговоран за положај грађанина у друштву?
- Шта је право, шта је правда?
- Како можемо да утичемо да би се побољшали неки закони?
- Како ћемо препознати владање права?
- Које институције треба да спроводе правду у држави?

ПРАВНА ДРЖАВА



Основни суд – Скопје



Знак за спречавање корупције на Царини

Шта значи појам правна држава?

Правна држава је она држава у којој се поштују принципи владања права. У правној држави, они који руководе државом (носиоци власти) имају границе и правила према којима треба да раде. Правила према којима треба да раде и носиоци власти су уписана у Уставу, законима, подзаконским актима и међународним уговорима. Много често правна држава не функционише због једне штетне појаве, а то је корупција.

КОРУПЦИЈА ЈЕ БОЛЕСТ ДРУШТВА!

Да ли знате шта је корупција?

Један од најтежих облика угрожавања права и правне државе је **корупција** (појам корупција потиче од латинске речи „corruption“, која се преводи као „поткупљивање/подмићивање, поквареност/расипање, трулост и распадање као процес“).

Корупција означава злоупотребу због добитка, мита (давања поткупа), фалсификовања. Корупција је опасна за основне човекове вредности, као што су љубав, пријатељство и породица. На жалост, корупција је присутна у свим деловима друштва.

Шта мислите о писању домаћег задатка због конкретних услуга, шта је то? На пример, решићу ти задатке за тест, али ћеш ми за узврат купити то што желим. Дајте неколико других примера где се идентификује корупција.

Прихватање таквог понашања је штетно за развој деце. Доводи у искушења њихово понашање касније, као пуноправног грађанина у друштву. Те праксе понашања са уценом или очекивана незаслужена добит, због неког ангажмана, могу да доведу до тога да деца стекну утисак да је коруптивно понашање правилно. Да би се спречила корупција, потребна је снажна воља и решеност.

КОРУПЦИЈА У ДРЖАВИ И АНТИКОРУПЦИЈА

У друштву, грађани се свакодневно срећу са одлукама које спроводе одговорна лица у државним органима, јавним предузећима, службама, установама. Сви они располажу са извесним степеном власти, односно овлашћења.

Они субјекти, којима су грађани дали моћ да владају у њихово име, треба ту моћ да користе у интерес свих грађана и да не злоупотребљавају свој положај. То значи да ту функцију треба да врше у сагласности са Уставом и законима. Не обезбеђује се увек, у једној демократској држави, владање права у потпуности.

Корупција власти подразумева злоупотребу функција и службеног положаја за остваривање било какве личне користи, или користи за друго лице. Корупција има различите облике, али увек има за циљ да се придобије незаконска корист за себе или за друге.

Најчешћи облици корупције су: поткупљивање или мито, непотизам (фаворизовање рођака или пријатеља за функције или радна места, без да се води рачуна о стручности), проневера државних финансијских средстава, злоупотреба службеног положаја и друго.

Акција против свих облика корупције се назива **антикорупција**. Свако присвајање неке туђе ствари и прихватање мита уништавају друштво, па због тога треба да стремите да створите честито и праведно друштво.

У Републици Северној Македонији постоји Државна комисија за спречавање корупције. Она треба да преузме антикоруптивне мере у сагласности са Законом за спречавање корупције и Законом за спречавање судара интереса.



Корупција је забрањена и нелегална делатност



Фалсификат се сматра за коруптивно дејство



Уставни суд штити уставност и законитост државе



Најодговорнија у борби за спречавање корупције је Антикоруптивна комисија

Владање права ограничава сваку власт. Владање права се супротставља самовољи и чини све одговорним и кажњава њихове поступке, укључујући и носиоце власти. При томе најважнији институционални орган за реализацију владања права је независност судства.

СОЦИЈАЛНИ ПРИТИСАК

Утицај средине на појединца се назива **социјални притисак**. У државама где влада право и правна држава, утицај је позитиван, Уколико се људи у окружењу придржавају закона, развијају етичке и моралне вредности, тиме подстичу ред, хармонију, и поштовање човекових права. Али, понекад, грађани имају осећај да влада безакоње, или да закони важе и да се спроводе селективно, а не подједнако за све грађане у друштву.

Када у друштву постоји корупција, непотизам, непоштовање човекових права, тада је то негативан социјални притисак, који је штетан за појединца и он се одражава крајње негативно на развој друштва и грађана. Негативни социјални притисак ставља грађане у неравноправан положај, подстиче неправду и може да има дугорочне последице, будући да поткопава правну државу.

Да би се спречио негативни социјални притисак, државни функционери и друга службена лица треба да буду пример за све грађане. Они треба да се придржавају закона и не треба да примењују коруптивна дејства било ког облика. Исто тако, исти треба да се придржавају одређених етичких стандарда и принципа.

То значи да у свом послу треба да буду професионални, пристојни, сервисно оријентисани према грађанима и да се понашају с поштовањем према запосленима, према грађанима, према компанијама и другим странама. Зато се, на нивоу сваке институције, доноси етички кодекс који треба да се поштује.

Прочитајте, размислите и разговарајте!

„Нисам написао/ла домаћи задатак, дај ми да препишем“, ови се догађа сваког дана од стране ученика који нису завршили свој школски посао, већ преписују задатке од других. Шта мислиш, да ли је у реду да се преписује на контролним задацима? Да стекнемо корист од нечијег туђег рада је крађа. Присвајање или копирање туђег дела (писменог, уметничког, итд.), се назива плегијаторство (латински плегијат = украдено). Ученици који редовно врше своје домаће обавезе, улажу много напора и није у реду други да користе резултате њиховог рада. Можда ћете помислити: али треба да помогнем другу/другарици. И заиста, треба да помажете другу/другарици, али не на овај начин. Писањем домаћег задатка, сваки ученик понавља наставни материјал, доприносићи на тај начин за његов, или њен успех. Покушајте да му/јој помогнете док пише домаћи задатак. Још као мали треба да учимо да будемо искрени и да прихватамо одговорност о нашим поступцима.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Прочитајте примере у продужетку и дискутујте о датим питањима:

1. Да ли сте можда приметили, или сте чули о неком сличном случају?
2. Како би ви поступили уколико се нађете у сличној ситуацији?
3. Шта мислите, како поступају други у вашој околини?
4. Наведите примере коруптивног понашања у својој средини?
5. У којим случајевима не бисте пријавили корупцију?
6. Како може да постоји праведно решење за грађане који су остављени на улици у једној правној држави?

Случај 1

На граничном прелазу, Горан није имао зелени картон (осигурање аутомобила у иностранству). Због тога је дао 2000 денара полицијском службенику, који га јепосле узимања новца пустио да прође без проблема.

Да ли је ово случај корупције и, ако је, одговорите зашто. Ако сматрате да ово није случај корупције, кажите због чега и објасните како би ви поступили на Горановом месту. Како би ви поступили на месту полицијског службеника?

Случај 2

Генерални директор јавног предузећа је део средстава од прихода остварених радом предузећа искористио за лечење своје мајке, којој је било неопходно да изврши операцију у иностранству.

Да ли је ово случај корупције и зашто? Зашто није? Објасните како би ви поступили на месту генералног директора. Како би поступили на месту запослених?

Случај 3

Наставница Сабина је добра пријатељица са Маре. Марин син је ученик VI разреда и из предмета који предаје наставница Сабина има 4. На крају школске године наставница је поправила оцену сину своје блиске пријатељице од 4, на 5, да не би покварила своје пријатељство са својом пријатељицом.

Да ли је ово случај корупције и зашто? Зашто није? Објасните како би ви поступили на месту наставнице Сабине. Како би поступили на Марином месту?

Случај 4

Запошљена у једном министарству за време радног времена говори на свом мобилним телефону приватни разговор, више од 2 часа.

Да ли је ово случај корупције и зашто? Зашто није? Објасните како би ви поступили на месту запошљене.

Случај 5

Инин син је веома болестан. Доктор тражи новац да би му обезбедио место у болници, да би могао да се лечи. Ина даје новац доктору и место је обезбеђено. Ускоро у болници почиње терапија. Да ли је ово случај корупције и зашто? Зашто није? Објасните како би ви поступили на Инином месту. Како би ви поступили на докторовом месту?



ИЗБОРИ И ДЕМОКРАТСКИ ПРОЦЕСИ У ДРУШТВУ

УЧЕШЋЕ ГРАЂАНА У ДЕМОКРАТИЈИ

Улога грађана у демократији је врло различита у односу на ону што би је имао у другим облицима управљања. У диктатури и другим недемократским системима, постоји владар и постоје његови послушници. У једном демократском друштву, грађани бирају појединце који ће управљати државом, Грађани и власти су сарадници за опште добро и за промоцију човекових права.

Уколико грађани не учествују активно у живот заједнице, постоји опасност да они престану да буду учесници (активни субјекти) демократског процеса и да постану само посматрачи (објекти). Када се то догоди, влада доноси све одлуке без њиховог учешћа.

Најочигледнији облик учешћа грађана у демократији су **избори**, односно поверење које грађани изражавају према својим представницима. На овај начин, изабраним представницима се даје **легитимитет**. Ипак, када су изабрани, грађани још увек треба да следе какве одлуке доносе представници и како извршавају своје дужности.

Ако грађани не учествују у демократским процесима, прећутно сигнализирају да их није брига шта ће се



Собрање је дом представника грађана



Отворен дан за грађане у
Влади



Скупштина општине



Референдум је јавно
изјашњавање грађана

догодити и како ће се водити држава. Моћ која није контролисана од грађана на изборима, лако може да се претвори у недемократски облик владања. Учешће грађана у живот заједнице има много добити:

- осигурава да њихови изабрани представници неће злоупотребити своја овлашћења;
- влада је боље информисана о очекивањима и о потребама грађана и може да доноси боље одлуке у интересу грађана;
- грађани су укључени у управљање.

Свака држава има различите начине организовања учешћа самих грађана. То доприноси реализацији њихових потреба и унапређивању општег добра шире заједнице.

Грађани су најближе локалној заједници у којој живе и ту најлакше и најдиректније утичу при доношењу одлука значајних за њихове животе. На тај начин, грађани остварују своје право да учествују у рад локалне самоуправе. То право могу да искористе – директно или преко гласања слободно изабраних представника. Грађани могу непосредно и директно да учествују на **референдуму**, што значи јавно изјашњавање у процесу доношења одлука.

Почетак демократије друштва или почетна фаза развоја демократије су изборне демократије у којима су утврђени неки првобитни предуслови и основне процедуре:

- политички плурализам (вишестраначки систем) представља основну претпоставку за развој савремене демократије. Политички плурализам се манифестује преко различитих облика: политичке странке; политички покрети; удружења грађана; друге неформалне групе грађана.
- слободни и фер избори – избори представљају политички догађај и облик политичког такмичења за освајање власти. Бирачко право грађана представља стуб сваке демократије.

За успостављање демократије потребни су:

- владање права, уставност и законитост;
- раздвајање власти;
- независни медијуми;

- пазарна економија;
- развијено грађанско друштво.

На овај начин се успоставља и развија **демократија као друштвено уређење, које подразумева управљање народом.**

Добици демократије су:

- поштовање човека и његовог достојанства;
- заштита интегритета, човекових права и слобода;
- промена власти на миран начин;
- једнаке могућности за све грађане (сваки грађанин може да бира и да буде изабран);
- повећана одговорност носиоца власти који су изабрани већином грађана;
- подела власти због ограничавања овлашћења јавне власти и приступа независном и праведном судству.



Трибина представника грађанских удружења

ШТА ЈЕ ДЕМОКРАТИЈА И ВРСТЕ ДЕМОКРАТИЈЕ

У својој суштини, **демократија је облик владања у којем државна демократска власт произлази од грађана и спроводи искључиво заједничке интересе грађана.** Будући да је владање целог народа, у буквалном смислу речи неизводљиво, савремено демократско владање се реализује преко изабраних представника грађана у власти и назива се представничка демократија.

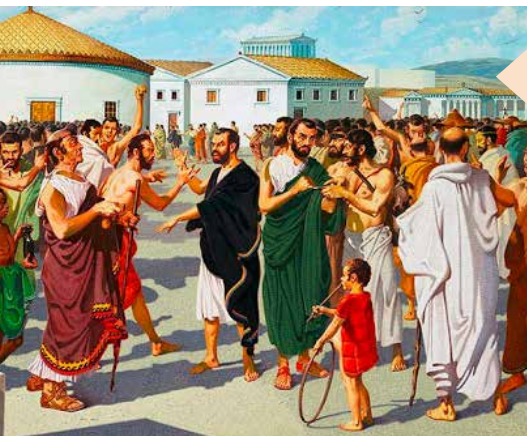
Представничка демократија представља извршавање власти преко представника изабраних од стране грађана. Они изражавају своје мишљење и вољу на демократски спроведеним изборима, при чему изабрани представници у њихово име и у сагласности са уставом и законима извршавају власт. Демократија је облик правилног или доброг владања, који нуди једнаку слободу и једнаке могућности за све грађане.

Покрај представничких, постоји и **непосредна демократија** (директна демократија), која се карактерише тиме што при извршавању власти нема изабраних представника, већ сваки грађани директно одлучује за одређено питање.

Данас, **највиши облик грађанске демократије је референдум.** Референдум може да се распише на целој територији државе о питањима која су од важног националног интереса, или на делу њене територије (општине).

Преко референдума, грађани дају своје мишљење о одређеним питањима, или доносе одређене одлуке. На референдуму, грађани изражавају своје мишљење, гласајући „за“ или „против“ одређеног питања. Уобичајено, одлука преко референдума се сматра донесеном, ако је већина грађана гласала „за“, под условом да је гласало више од половине укупног броја грађана.

У нашој држави, Собрање расписује референдум на државном нивоу по сопственој иницијативи, или по предлогу (сакупљени потписи) најмање 150.000 грађана.

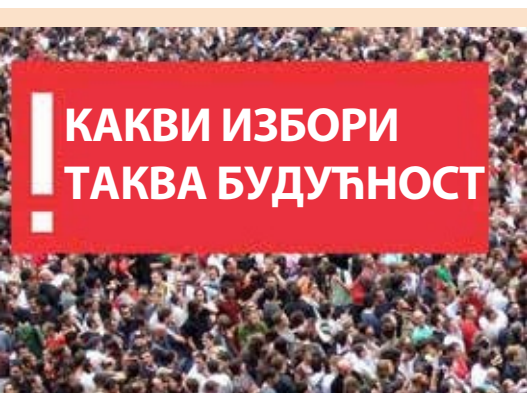


Пример непосредне (директне) демократије.

У античкој Грчкој, Атињани су увели један од првих облика демократије. Директна демократија је значила лично владање од стране људи. Све значајне одлуке су доношене гласањем испред Народне скупштине коју су сачињавали пунолетни мушкарци, слободни грађани Атине. Директна атинска демократија дуго време се сматрала идеалном врстом демократије, будући да је захтевала високи степен учешћа свих грађана у власти.

Шта мислите, шта је добра страна овог вида демократије? На какве критике би наишла ова демократија, уколико гледамо из данашње перспективе? Ко је, заправо, доносио одлуке? Који грађани су били искључени?

Имајте у виду да је овај тип демократије имао недостатке који се састоје у неприхватању жена, робова и странаца за једнаке грађане Атине и њихово неукључивање у доношењу одлука.



КАКВИ ИЗБОРИ ТАКВА БУДУЋНОСТ

Фер избори су кључни за
будућност државе

ДЕМОКРАТИЈА И ИЗБОРИ У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ

Каква је веза између демократије и избора? Избори представљају основну карактеристику демократије. Преко избора, гласачи имају могућност да изаберу своје представнике у власти и да их сматрају одговорним њихово владање.

Устав Северне Републике Македоније, грађанима гарантује слободу удруживања због остваривања и заштите њихових политичких, економских, социјалних, културних и других права и интереса. На тај начин, гласачи су осигуравају да ће се њихови интереси и потребе поштовати и да ће се остваривати преко представника које су изабрали.

Једна од темељних вредности у Уставу Републике Северне Македоније су слободни и демократски избори.

Избори омогућавају грађанима да гласају и одлучују о својој будућности. Грађани гласају да би изабрали представнике на различитим нивоима власти.

Они верују да ће избором одређене политичке партије, или политичара утицати на правац у којем ће се развијати држава.

Сваки грађанин има право да гласа по свом слободном убеђењу на изборима, при што бирачко право треба да буде:

- **Непосредно** – сваки грађанин свој глас даје директно, а не преко посредника, и право гласа не може да се пренесе с једног грађанина, на другог.
- **Тајно** – гарантује се тајност при гласању. Нико нема право да зна за кога сте гласали, нити пак имате обавезу да некоме кажете за избор који сте направили.
- **Једнакост** – глас сваког грађанина се вреднује једнако.
- **Опште** – сви они који испуњавају услове за добијање бирачког права, добијају га без разлике на пол, узраст, расу, националност, вероисповест, социјални и друштвени статус.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:

Попуни следећу табелу или нацртај у свесци.



Шта ми је оставило утисак	Шта ми је било нејасно



Сваки ученик записује у прво поље један појам/садржај који му је оставио утисак на часу, а у другом пољу појам/садржај који му је био нејасан. Потом разговарају са још четири ученика и замоле их да у осталим пољима запишу по један појам, али да се тај не понавља са осталима. Када ученици комплетирају свих шест поља ' извикују БИНГО и дижу руку. Следи презентација БИНГО-а од стране 2-3 ученика.

Активност 2:

Дебата на тему „Гласање не треба да буде обавезно“



Формирајте два тима ученика за дебату. Тимови у дебати:

Тим „А“ (Гласање треба да буде обавезно);

Тим „Б“ (Гласање не треба да буде обавезно).

У једној демократији, гласање може да се јави као грађанска одговорност (пожељно је грађанин да гласа, али може и да не изађе на изборе), али и као законска обавеза (грађанин је законски обавезан да гласа, а ако то не уради може да има санкција).

У нашој држави гласање је грађанска одговорност, али постоје и државе (Аустрија, Белгија, Грчка, Луксембург) где гласање представља законску обавезу сваког грађана.

Прва група (Тим „А“) има задатак да брани идеју да гласање треба да буде обавезно (тј. законска обавеза). Имате 10 минута да размислите за одбрану ваше тезе.

Друга група (Тим „Б“) има задатак да брани идеју да гласање не треба да буде обавезно, већ само грађанска одговорност која не треба да буде обавезујућа. Размислите и за потенцијалне аргументе које би дали они који су дебатовали из друге групе, да би могли да развијете одговарајуће контра аргументе. Аргументи: Изаберите троје представника из ваше групе који треба да одбране вашу тезу и договорите се ко ће презентовати које аргументе. Притом, имајте у обзир следећи формат о току дебате и временског оквира. Формат дебате: Временско ограничење томова за дебатовање – дебата треба да траје укупно 16 минута, по следећем редоследу:

- ТИМ А брани тезу са аргументима (1 минут)
- ТИМ Б брани своју тезу поткрепљену аргументима (1 минут)
- ТИМ А презентује нове аргументе и реплицира на претходне аргументе тима Б (2 минута)
- ТИМ Б презентује нове аргументе и реплицира на претходне аргументе тима А (2 минута)
- ТИМ А врши сумирање целокупне дебате и извлачи главну поенту тезе (2 минута)
- ТИМ Б врши сумирање целокупне дебате и извлачи главну поенту тезе (2 минута)

ДРЖАВНА И ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА У ФУНКЦИЈИ ГРАЂАНА

ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ СЕРВИС ГРАЂАНА

У свакодневном животу грађани имају различите потребе, за које држава треба да им омогући да их реализују преко њених институција.

На пример, сви грађани имају потребу за личном картом и другим документима за идентификацију, који се издају преко органа Министарства за унутрашње послове. Када се сваки човек роди, добија матични број и извод из матичне књиге рођених. То су документи за које је држава обавезна да их издаје својим грађанима. Исто тако, државне институције треба да омогуће грађанима: здравствене картоне, евиденцију о здравственим услугама, запошљавању, социјалној бризи, податке о дужини радног стажа и много других услуга.

Да би људи могли да функционишу у друштву, потребно је да постоје јавни службеници и даваоци услуга, који ће вршити ове послове, с циљем бољег и благовременог опслуживања грађана.

Јавне службе представљају збир делатности које су од заједничког, опште значење за све људе и за њихове организације на одређеном подручју. Вршење јавне службе је гарантовано и заштићено различитим правним прописима.



Јавна служба треба да је у интересу грађана



Државна институција
одговорна за јавну
администрацију



Јавна администрација помаже
грађанима лакше и
благовремено да буду
услужени



Једношалтерски систем

Јавне службе постоје за задовољавање бројних потреба од јавног карактера у друштву, односно за задовољавање јавног интереса грађана.

Уколико су сви запошљени у јавној служби прави професионалци и располагају са савременом техником и савременим методама у свом послу, постићи ће већи ефекат и ефикасност као сервис грађана. Због тога, врло је важно у јавној администрацији да се запошљавају људи који су компетентни и који су мотивирани.

Јавна администрација је, у савременом смислу речи, састављена од професионалаца, личности које се запошљавају због каријере, а као заслугу добијају плату.

КАКО ЈЕ ОРГАНИЗОВАНА ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА У НАШОЈ ДРЖАВИ

У Републици Северној Македонији запошљени у јавној администрацији се називају административни службеници. Административни службеници су запошљени у **државној администрацији** и **јавној администрацији** и врше административне послове.

- **Државни службеници** (по правилу) су запошљени у органима државе и локалних власти и других државних органа: министарства, органа у саставу министарства, као инспекторати, бироа, управа и сл.; у стручним службама владе, Собрања, Председника државе, народног правобраниоца, управних организација, као Државни завод за статистику и Државни архив Републике Македоније и у стручним службама јединица локалне самоуправе.
- **Јавни службеници** су административни службеници запошљени у институцијама, који врше делатности у области образовања, науке, здравства, културе, рада, социјалне заштите и заштите деце, спорта, као и у другим делатностима од јавног интереса уређеног законом. Исте су организоване као агенције, фондови, јавне установе и јавна предузећа основана од Републике Македоније или од општине.

Развојем цивилизације повећава се и обим, односно број потреба од јавног карактера, а као последица тога, повећава се и број јавних служби. Три главна принципа су од посебног значаја у функционисању јавних служби, и то: принцип једнакости, принцип адаптације (приспособљавања) и принцип континуитета.



Државни и јавни службеници су кључни за функционисање правне државе

Прочитајте, размислите и одговорите!

У давној прошлости, држава се углавном бавила унутрашњим и спољашњим безбедностима, скупљањем пореза и трговином, па одатле је и број институција и запослених, потребних за опслуживање државе био мањи. После Индустијске револуције и са развојем међународне трговине, од државе се очекује да обезбеди услове за удобан живот, економски просперитет и друга бројна права за своје грађане, као што су образовање, здравство, приступ до енергенса, воде за пиће, модерних путева, здраве животне средине, телекомуникација итд. Повећањем улоге модерне државе у свакодневном животу грађана, повећава се и опсег јавне администрације. Она представља збир институција које извршавају јавне политике владе и преко којих грађани остварују своја права. У зависности од тога да ли се јавна администрација појављује искључиво као сервис власти, или је, пак, сервис јавности, на државу можемо да гледамо као на отворенију и демократичнију.



Службе државе су међусобно повезане



Лекари су јавни службеници



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Радите у паровима. Сваки пар треба да реши задатак из радног листа, тј. да повеже институције у следећој табели са одговарајућим услугама које пружају. Затим, можете да дате и примере и о другим институцијама са чијим услугама сте имали искуство.

ИНСТИТУЦИЈА

- Школа
- Болница
- Полиција
- Позориште
- Завод за статистику
- Библиотека
- Инспекторат за животну средину
- Народни правобранилац

УСЛУГА

- Провера квалитета ваздуха
- Изнајмљивање књига
- Стављање вакцине
- Учење разломака
- Вађење пасоша
- Попис становништва
- Подношење жалби за прекршена права
- Гледање представе



АКТИВНОСТИ ЗА КРИТИЧКО РАЗМИШЉАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Размислите и дискутујте због чега је за грађане важно да живе у држави која је уређена према следећим начелима:



1. „Владање права“ подразумева два стања, где морају да буду обезбеђени:
 - сви акти и активности државних органа морају да буду засновани на прописима, садржаним у највишем правном акту државе, у Уставу;
 - законитост – подвођење свих органа власти и свих појединаца под Уставом и законима, потчињеност свих према правном поретку.
2. Држава мора да се држи до закона, али закони морају да буду у сагласности са човековим правима и слободама.
3. Држава у својим активностима мора да има у обзир став, да су права и слободе људи њихова природна права. Улога државе није да даје или одузима та права, већ да их гарантује и да ствара услове да људи уживају та права.
4. „Правна држава“ означава:
 - степен повезаности државе и права (схваћено као збир свих закона и других прописа), у којима држава уз помоћ права уређује правне односе међу појединцима;
 - правни односи унутар своје организације;
 - правни односи између државе и држављана, који на тај начин постају грађани;Закони мора да се поштују и примењују подједнако за све грађане.
5. За правну државу важи и то да Устав, закони и други прописи, једнако третирају све субјекте у држави (како физичка лица, тако и правна лица). Значи, држава је дужна да поступа законито и праведно према свима у држави.



ПИТАЊА ИЗ ТЕМЕ:

- Шта означава појам правна држава?
- Каква појава је корупција?
- Која дејства се препознају као коруптивна?
- Како може да се спречи корупција?
- Како може да утиче социјални притисак на појединца?
- Због чега је важно владање права?
- Каква треба да буде јавна администрација у држави?
- Зашто је важно државна администрација да буде професионална, одговорна и правовремена.



ПОЈМОВИ

Правна држава: Држава мора да се држи до закона, али закони мора да буду у сагласности са човековим правима и слободама.

Корупција: Поткупљивање.

Антикорупција: Низа мера које се преузимају против поткупљивања.

Неетичност: Оно што није у сагласности са етиком, са нормалним.

Социјални притисак: Утицај средине на појединца.

Демократија: Друштвено уређење где је врховна моћ дата народу и извршава се директно преко њега, или преко његових изабраних представника, у условима слободног бирачког система.

Избори: Поступак којим се остварује и обезбеђује организовано учешће грађана, односно бирача на изборима политичких представника.

Референдум: Гласање грађана о решавању неких посебно важних питања.

Политички плурализам: Принцип друштвеног уређења на основу слободне делатности више политичких странака; слободно, јавно изражавање и заступање различитих мишљења и ставова.

Легитимитет власти: Власт изабрана од народа, законски одобрена власт.

ГРАЂАНИН И ЕВРОПА

- ЕВРОПСКА УНИЈА (ЕУ)
- РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

ПРЕГЛЕД ТЕМЕ

После завршетка ове теме бићеш оспособљен да:

- опишеш стварање и развој ЕУ;
- да објасниш функционисање ЕУ преко анализа ЕУ и њихових надлежности;
- издвајаш обавезе и добитке за економски и социјални развој земаља – чланица ЕУ;
- да опишеш сарадњу РМ и ЕУ;
- идентификујеш део услова који треба да се испуне за пријем у ЕУ;
- демонстрираш конкретне иницијативе сарадње међу младима Македоније са младима из држава чланицама ЕУ.



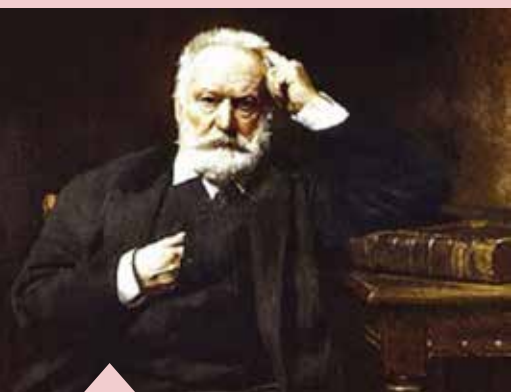
TEMA 6



ЕВРОПСКА УНИЈА

Пре него разгледамо како ради Европска унија, хајде да погледамо када и због чега је створена.

СТВАРАЊЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ



Идеја за уједињење Европе је била само сан неких филозофа и визионара

Пре него постане реалност, идеја о уједињеној Европи је била само сан филозофа и визионара. На пример, Виктор Иго је сањао о мирном сједињавању европских држава. „Доћи ће дан када ће се све нације на овом континенту удружити у виши степен јединства и створиће европско братство, без да изгубе своје посебности и своју славну индивидуалност. Доћи ће дан када ће умови водити једино битке на отвореним тржиштима идеја. Доћи ће дан када ће гласачки листићи заменити метке и бомбе“. Тај његов сан је био уништен од два ужасна рата, који су уништили континент у првој половини двадесетог века.

Али, једна нова нада се појавила из рушевина Другог светског рата. Рат је завршио 1945. године. Европа је била у рушевинама и око 50 милиона људи је погинуло. Од 1945. до 1950. године, неколико храбрих државника, међу којима су били Конрад Аденауер, Винстон Черчил, Алцид де Гаспери и Роберт Шуман, су преузели задатак да убеду своје народе да уђу у нову еру. Нове структуре, засноване на заједничким интересима и договорима који гарантују владање права и једнакост међу свим земљама, биће основане у Западној Европи. Роберт Шуман (министар спољашњих послова Француске) је преузео идеју која је првобитно била изнесена

од Жана Монеа и предложио је 9. маја 1950. године. Будући да је предлог бо прихваћен **9. маја 1950.** године, овај дан се слави као рођендан Европске уније и сваке године се прославља као „**Дан Европе**“.

Брзо после рата, у 1951. години, међусобно су се повезале шест држава, Француска, Западна Немачка, Италија,, Белгија, Холандија и Луксембург. Тако, на практичан и крајње симболичан начин, сировине рата су се претвориле у инструменте за помирење и мир. Ове земље су потписале договор којим се оснива **Европска заједница угља и челика (ЕЗУЧ)**. Ово је било урађено преко Договора из Париза, који је потписан 1951. године.

У прошлости су у Европи започињали многи ратови због повећања свог богатства, на штету других земаља. Дошло се до идеје да би ово могло да се избегне уколико се земље договоре мирно око економије. Због тога су, шест земаља чланица одлучиле су да изграде **Европску економску заједницу (ЕЕЗ)**. Она је основана Договором у Риму 1957 године. Она представља заједничко тржиште ових шест земаља које су одстраниле царине за велики број робе и услуга.

Ипак, то је био увод у снажнију интеграцију, што је касније довела до појаве Европске уније. Европљани су схватили да економска сарадња није довољна и да би било добро да се земље договоре и за друге ствари, за образовање, за заједничко научно истраживање, за заштиту животне средине и за многе друге ствари. Наиме, државе су схватиле да могу да постигну више ако се уједине заједно, него ако раде саме за себе. Због тога је група од 12 земаља створила **Европску унију**. У Мастрихту, у децембру 1991. године, Европски савет, састављен од председника и премијера, је усвојио Договор, а у новембру 1993. године он је ступио на снагу. Овај договор је створио Европску унију.

СИМБОЛИ ЕВРОПСКЕ УНУЈЕ

Симболи Европске уније су застава, химна, Дан Европе 9-и мај и мото: „Уједињени у разликама“. Мото је с циљем да потенцира интеграцију европске културе, традиције и једнакости свих њених језика. Основа за химну ЕУ је Бетовенова Девета симфонија. Европска застава има круг са дванаест златних звезди на плавој подлози. Круг је, између осталог, симбол јединства. Чланови Уније, исто тако, треба да буду уједињени. Садржи 12 звезди, јер је број 12 број хармоније.



Француски министар спољашњих послова Роберт Шуман је 9. маја 1950. године, први пут јавно разоткрио идеје што су довеле до Европске уније.

Земље чланице добијају новац из касе ЕУ, али мора да поштују одлуке донесене од политичких институција Уније. На пример, ако Унија утврди да ће све нове зграде требати да буду изграђене на такав начин што ће користити много мало енергије за грејање, у свим земљама-чланицама градитељи треба то да поштују. Чланице више не могу да одлучују о таквим пословима самостално, не могу, на пример, да одлуче да ће продужити да граде као што је било раније.



Откриј на који је начин Бетовен повезан са ЕУ



Роба произведена у једној земљи ЕУ може слободно да се продаје у другим земљама Европске уније, а при томе да се не плаћа царина. Стварање заједничког европског тржишта је наметнуло потребу од увођења јединственог новца, валуте евро.

Земље-чланице су се сагласиле да ће у Унији нове земље бити прихваћене, уколико буду демократске, добро регулисане и у којима неће бити кршења човекових права. Данас ЕУ има 27 земаља-чланица.

Европска химна, европска застава, европски модел пасоша, европски модел возачке дозволе, представљају симболе за подршку заједничког европског идентитета, односно за заједнички осећај припадности.

ИНСТИТУЦИЈЕ ЕУ

Шта мислиш, да ли ЕУ има своје институције? Институције ЕУ представљају све земље. Многе одлуке донесене од ових институција су корисне за земље-чланице. Већина политичара који воде Унију раде у Бриселу, који је главни град Белгије. Због тога су главне политичке институције Уније баш тамо.

Да се буде европски грађанин, не значи само да прихватите вредности на којима почива Унија, већ да се познаје начин рада исте, посебно у погледу доношења одлука. У Европској унији постоје различите институције и тела. Међутим, само су пет дефинисане као институције и сматрају се најважнијим. То су: Европски савет, Европски парламент, Саветна ЕУ (Савет министара), Европска комисија и Европски суд правде. Свака институција врши своје посебне функције, које служе за међусобну сарадњу, али и за контролу и проверу међусобног функционисања.

1. Европски савет, највише тело Европске уније

Европски савет је тело које сачињавају председници земаља и влада (председници и премијери) свих земаља-чланица ЕУ, као и председник Европске комисије. Ова тела се састају четири пута годишње, због постизања договора о глобалној политици ЕУ и да би разгледали остварени напредак. Савет је највише тело за доношење одлука Европске уније, због чега се његови састанци називају „самити“.

2. Европски парламент, глас људи

Европски парламент је тело за које гласају грађани Европске уније и које представља интересе грађана Европске уније. Он надгледа активности ЕУ, и заједно са Саветом, усваја законе ЕУ. Избори за ЕУ парламент се одржавају сваких пет година, а право гласа има сваки грађанин ЕУ који је регистрован као гласач.

Европски парламент има три седишта: Брисел, Луксембург, Стразбур.

Луксембург је дом административних канцеларија, а састанци целог парламента се одржавају у Стразбуру и Бриселу.

Европски парламент доноси правила што уређују живот грађана ЕУ. Ова правила су прописи, закони, регулативе. Поред европосланика, они морају да буду прихваћени и од министара земаља које су чланице Уније.

На пример, регулатива која је важна за европске пољопривреднике је донесена од европосланика, заједно са министрима који су одговорни за пољопривреду у њиховим земљама.

3. Савет Европске уније, глас земаља-чланица

Савет Европске уније, заједно са Европским парламентом, је кључна институција при доношењу одлука у ЕУ. Претходно је био познат као Савет министара, а кратко и једноставно се назива и савет. Као што и име асоцира, у оквиру савета, свака земља-чланица учествује са једним министром. Који министар ће учествовати у раду и из које државе-чланице, зависи од питања која се дискутују на састанку министара (на пример; ако се дискутује о питањима из пољопривреде, тада је присутан и министар пољопривреде).

Председништво Савета се мења сваких шест месеци, на основу ротације, односно свака земља-чланица има могућност шест месеци да буде председавач.

Да ли ЕУ има владу? Иако Унија нема реалну владу, неке од њених институција делују као влада.



Европски парламент – овде можете да чујете глас европског грађанина



Европски савет

Прочитајте, размислите и разговарајте!

Словенија има 8 европосланика, а Немачка која је са 41 пут већом популацијом има 99 европосланика. Од чега зависи број посланика који долазе из одређене земље Европске уније?



ЕУ је лидер у борби против климатских промена и у промовисању одрживог развоја



Слободном конкуренцијом на телекомуникацијском тржишту, ЕУ је дозволила драстични пад трошкова.

Који је садашњи председник Европске комисије?

4. Европска комисија, промотор заједничког интереса

Комисија је политички независна институција која заступа и промовише интересе ЕУ као целине. Она је водећа сила у институционалном систему ЕУ; даје предлоге за европске регулативе, о којима се потом расправља и гласа на Парламенту. Откако буду усвојене, Комисија гарантује да ће бити спроведене.

Комисијом председава њен председник, Владе земаља Уније се прво усаглашавају за онога ко ће бити кандидат за председника. Он се бира за петогодишњи мандат, што потврђује већина европсланика у Европском парламенту. Свака земља-чланица номинира по једног члана Комисије, једог комесара. Председник одлучује које задатке ће извршавати комесари. Један комесар треба да брине о пољопривреди, други о науци, трећи о индустрији и о бизнису итд.

Европска комисија предлаже законску регулативу, политике и програме за деловање, и она је одговорна за спровођење одлука Парламента и Савета. Европска правила регулишу многе ствари које су важне за свакодневни живот европског грађанина. Ово, између другог, укључује: којим материјалима пољопривредници треба да оплођују и прскају поља (будући да су они штетни за здравље); каква права имају путници железница и авиона; каквих информација треба да има на омотачима хране коју купујемо у продавницама; у којим случајима држављанин једне земље може да се лечи у другој.

5. Европски суд правде: спровођење закона

Суд правде Европске уније, са седиштем у Луксембургу, је састављен од 28 судија (по један судија из сваке земље-чланице). Судије именују владе земаља-чланица, али су све судије независне и сваки од њих има мандат од шест година. Главни задатак Суда правде је да обезбеди поштовање права ЕУ и праведно да тумачи и примењује договоре Уније. Овај суд не суди о лицима који крше законе на територији једне земље. Његов посао је различит – може да се суди земља, политичар, институција или бизнис, који крше европске регулативе. Исто тако, он доноси пресуде и када се појави спор између две или више земаља-чланица.

Евро, заједничка валута

Туристи и путници из земаља еврозоне немају потешкоћа при посети земаља које користе евро, будући да не морају да мењају новац и да контролишу цене у свом новцу.

Евро се, исто тако, користи као службено средство за плаћање у неким земљама које нису чланице ЕУ, наиме Монако, Сан Марино, Андора и Ватикан, као и Косово и Црна Гора.

Суд правде гарантује да ће се поштовати европски закони. Суд је, на пример, доказао да забрањује дискриминацију против хендикепираних радника. Суд ЕУ решава и спорове између држава. У одсуству таквог решења, спорови би могли да постану опасни. Зашто?



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Истражујте о једној од 5 кључних институција ЕУ и направите графички приказ институције, њену функцију и сл.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ



Да се ради заједно, значи и бољи резултати.

Да ли сте чули фразу „Уједињени у различитостима“?

Ово је мото Европске уније и представља део вредности Уније. Једна основна вредност која уједињује све земље-чланице је демократија. Ово значи да само демократске земље могу да буду чланице Европске уније. Друге вредности Европске уније, а које су заједничке за све земље-чланице су: човеково достојанство, слобода, једнакост, владање права и поштовање човекових права, укључујући и права људи који припадају мањинским групама.

Република Северна Македонија је земља-кандидат за чланство у Европској унији. Процес преговарања је инструмент који треба у нашој земљи да донесе праву промену у друштву и земљи и тиме да испуни потребе свих грађана. Да би једна земља могла да приступи Унији треба да испуњава одрешене услове. Да би помогла у испуњавању овог циља, ЕУ обезбеђује сталну подршку и финансијску помоћ, тако што ће земља моћи да преузме све потребне реформе.

Врата Европске уније су отворена за све европске државе које испуњавају демократске, политичке и економске критеријуме за чланство. Договори о приступању, на нивоу земље-чланице мора да буду једногласно одобрени од стране свих земаља-чланица.

Пре сваког новог проширења ЕУ мора да оцени свој капацитет за пријем нових чланица., као и о способности њених институција да продуже успешно да функционишу. Проширење ЕУ ојачава и стабилизује демократију и безбедност у Европи, посебно у новим земљама-чланицама и значајно повећава потенцијале континента за економски раст и развој.

Критеријуми за чланство у ЕУ:

Свака европска земља може да аплицира у Европској унији, уколико поштује принципе слободе, демократије, човекових права и основних слобода и владања права.

- Држава која претендује да постане чланица треба да има стабилне институције које ће гарантовати демократију, владање права, човекових права и поштовање и заштиту мањина;
- Да има функционалну тржишну економију и капацитет за решавање притиска конкуренције и тржишних сила у оквиру Уније;
- Способност за преузимање обавеза које што доноси чланство у ЕУ, укључујући и подршку за циљеве Уније;
- Јавну администрацију која ће бити способна да спроводи законе ЕУ.

Кораци за учлањивање у ЕУ (са освртом на РС Македонију)

- Договор о стабилизацији и асоцијацији са ЕУ;
- Апликација за чланство и добијање статуса земље кандидата;
- РС Македонија је 2005. године стекла статус земље кандидата за чланство у Европској унији;
- Добијање препоруке за почетак преговора за чланство у ЕУ;
- РС Македонија је добила више препорука за почетак преговора;
- Преговори;
- Подршка Европског парламента са апсолутном већином;
- Партнерство у процесу приступања: помоћ од ЕУ земљама кандидатима да би достигле ниво економског развоја у ЕУ;
- Усвајање предлога – преговарачког оквира од стране ЕК за нашу земљу (јуни, 2020.година);



Сваке године више од 400.000 младих, уче или врше лични развој у другим европским земљама са подршком програма ЕУ, „Еразмус +“, програма за образовање, обука, млади и спорт у ЕУ. Поред тога, „Еразмус +“ подржава Европски корпус солидарности и Европски добровољни сервис.



ЕУ брине о животној средини



Реновирани, ранији ЕУ инфо центар има циљ да окупи на једно место младе, да им помогне да размењују идеје и да их повеже да се друже са другим људима, да би стварали нове могућности за себе и за земљу.

Уколико РСМ постане чланица ЕУ, тада македонски турист, који у некој земљи Уније купује робу и транспортира је до РСМ, на граници неће плаћати царину.

Младима се омогућава лакши приступ студијама и најразличитијим радним позицијама у Европи.

„Хоризонт 2000“ помаже добре идеје да уђу на тржиште и да отворе нова радна места.

Какве предности имамо уласком у Европску унију?

Чланство у Европској унији је добро за нашу државу из много разлога. Добро је, на пример, за македонске компаније. Хајде да разгледамо ово. На пример, једна македонска компанија, због мале величине РСМ, има мало потрошача. Уколико би ова компанија желела да продаје у Немачкој и то и покуша, њен производ би у немачким продавницама био прескуп. Постављена цена македонске компаније би се повећала за већу суму, будући да има наплаћену царину од немачке државе за продају стране робе. Уколико је Република Северна Македонија у Унији, избегла би се царина македонских производа у тамошњим продавницама. Македонија ће моћи да извози више своје робе, а и стране компаније, исто тако ће бити слободне да продају у Републици Северној Македонији.

Сваки македонски грађанин ће бити грађанин Европске уније. Грађани Македоније ће моћи да живе и да буду запошљени у којој било земљи-чланици. Млади ће моћи да се едуцирају на универзитетима у свим земљама Уније (свакако, они прво мора да науче страни језик). Без пасоша или граничног прелаза, моћи ћемо да путујемо у многим земљама, као што су Италија, Аустрија, Словенија, Мађарска и друге земље-чланице. Ако је, на пример, неко завршио школу у Немачкој, његова диплома ће важити и у Македонији, у Немачкој, или у другим земљама-чланицама Уније. Будући да много чланица користе исти новац (евро), не мора да се мења новац при посети друге земље.

Ово је само део придобити од уласка наше државе у ЕУ. ЕУ и Република Северна Македонија стално сарађују у одређеним областима, као што су политички и економски односи, трговина и грађанско друштво. На путу ка њеном чланству, Европска унија кандидатима обезбеђује континуирану подршку и финансијску помоћ, да би помогла земљи у неопходним реформама. РСМ има обавезу за усаглашавање законодавства са правом ЕУ.

Придобити од чланства у ЕУ

- Мир и уједињење Европе;
- Слобода, безбедност и владање права;
- Економска и социјална солидарност;

- Европски идентитет и приhvатање различитости;
- Политика добросуседских односа;
- Стабилне институције са интегритетом у доношењу одлука;
- Политика иновација и јединствено европско тржиште;
- Очување животне средине и одрживи развој;
- Регионална помоћ, заједничка пољопривредна политика, социјална димензија за исправљање неједнакости у европском друштву;
- Економска и монетарна унија;
- Квалитетније образовање и здравствени систем и културни развој;
- Заједничка безбедност и спољашња политика.

Препоруке ЕУ како да се дође до:

- чистије воде за пиће;
- много мање киселих киша;
- бензин без олова;
- лако и безбедно одстрањивање старе електронске опреме;
- строга правила за безбедност хране од „фирме до виљушке“;
- више органске и квалитетне пољопривреде;
- ефективнија здравствена упозорења о цигаретама;
- регистрација и контрола свих хемикалија.



Симболичним предавањем кључа објекта студентима, председник Европског парламента, Давид Сасли. Официјално је отворио „Europe House“, места које је, пре свега, намењено младима.

Македонија има приступ до милион евра преко ИПА фондова, или инструмента ЕУ за претприступну помоћ. Новац нам је на располагању, с циљем да побољшамо, на пример, путеве и да смањимо отпад, или да развијемо економији.



ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ

Активност 1:



Дебата на тему – „ЗА“ или „ПРОТИВ“ улазка у ЕУ

- Наведите разлоге, аргументе и браните своје заузимање стране. Наведите зашто сте „ЗА“ или „ПРОТИВ“.
- Изаберите једног из групе који ће изнети ваше заједничке ставове.

Активност 2:



Повежи дату надлежност са одговарајућим институцијама ЕУ

<ul style="list-style-type: none"> • Даје предлоге за законе ЕУ • Одобрава законе ЕУ • Састоји се од (само) једног представника/члана по земљи ЕУ • Бирају их грађани ЕУ 	<ul style="list-style-type: none"> • Представљају интересе грађана • Представљају интересе земаља у ЕУ/њихове владе • Одлучује о тумачењу закона ЕУ • Дефинише општи политички правац ЕУ • Обезбеђује поштовање права ЕУ 	<ul style="list-style-type: none"> • Савет Европе • Европски парламент • Савет ЕУ • Европска комисија • Европски суд правде
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------



АКТИВНОСТИ ЗА КРИТИЧКО РАЗМИШЉАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Активност 1:



Напиши есеј на тему ЕУ и РС Македонија на основу ових питања:

- Какав би био живот македонских грађана у РСМ када би постали чланица Уније?
- Које би биле придобити младих од чланства РСМ у Унији?

Активност 2:



Посетите европски портал за омладину на понуђеном линку https://europa.eu/youth/EU_mk! Откријте како Европска унија подржава младе, погледајте различите могућности што су вам доступне на порталу. Истражите о новој иницијативи ЕУ „Европски солидарни корпус“.

Да ли можеш детаљније да објасниш какве могућности отвара ова иницијатива?

Када можеш да се учланиш у „Европски солидарни корпус“?

На који начин је повезан овај портал са социјалном одговорношћу за које смо говорили у претходним темама?



ПОЈМОВИ:

Савет Европе – водећа организација за човекова права на континенту.

Европски суд за човекова права – највиши суд ЕУ.

Комитет министара – законско тело за одлучивање у Савету Европе.

Европски парламент (Europarl или ЕП) – парламентарно тело Европске Уније.

Интеграција – спајање, састављање, сједињавање.



ПИТАЊА ИЗ ТЕМЕ:



- Због чега је развој заједничког идентитета у ЕУ изазов за Европу?
- Пронађи колики проценат ученика у основном образовању учи енглески, француски или немачки као страни језик?
- Опиши стварање Уније по хронолошком распореду.
- Напиши есеј на тему: Придобити и обавезе РСМ од чланства у ЕУ.
- Шта треба да уради РСМ да би постала чланица ЕУ?
- Који је твој допринос да би РСМ могла да приступи европској породици?
- Који су симболи ЕУ?
- Објасни поступак приступања чланству ЕУ?
- Какве могућности и привилегије за студирање имају студенти на универзитетима у оквиру Уније?
- Које надлежности имају три најважније институције Уније?
- Како се опредељује број посланика у Европском парламенту?
- Зашто се за Европску комисију каже да је „чувар договора“?

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Атанасов, П., Мултикултурализмот како теорија, политика и пракса, Скопје: Евро Балкан Пресс, 2003.
- A Handbook for Teachers, Cultural Heritage and Cultural Diversity Lessons, 2012.
- Бајалџиев, Д., Вовед во правото, Скопје: Академски печат, 2007.
- Божовиќ, С., Анастасовска, И., Учиме право, учебник за граѓански и политички слободи и права, Скопје: Младински образовен форум, 2015.
- Gomien, D., Краток водич низ Европската конвенција за човекови права (Short Guide To The European Convention Of Human Rights)”, Македонска верзија, Совет на Европа, Стразбург, (1991).
- Граѓанско образование за IX одделение: прирачник за наставници, Скопје: Македонски центар за граѓанско образование, 2019.
- Грир, С., Европска конвенција за човекови права, Скопје: Просветно дело, 2009.
- Додовски, И., Мултикултурализмот во Македонија: модел во настанување, Скопје: Фондација Институт Отворено Општество, 2005.
- EU institutions and other bodies, Достапно на: http://europa.eu/institutions/index_en.htm;3.
- Клековски, С., Кржаловски, А., Јаковлевска, А. Г., Општествена одговорност на Граѓаните, Македонски центар за меѓународна соработка, 2008.
- Lončarić-Jelačić, N., Ogrinšak, T., Основи на демократијата. Загреб,2010.
- Mary Gannon., Aoife Ruane-Kelly., Equality & diversity, The CDVEC Curriculum Development Unit, 2012.
- Петроска-Бешка, В., Најчевска, М., Николина, К., и др., Студија за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието, Скопје: Канцеларија на УНИЦЕФ, 2009.
- Организација на обединетите нации (ООН). Универзалната декларација за човекови права, 1948, Достапно на: <http://www.un.org/en/universal-declarationhuman-rights/>.
- Information all eaflet for the citizens of the European Union. Достапно на: ed.www.europaforum.lu.
- Пачек-Баља, С.,Рогинек, Н., Стојичевич, и др., Теорија на праведност, Скопје: Слово, 2002.
- Петрески, Владимир., Митревска, Тања., Маглешов, Васко., Ѓонеска,
- Билјана., Со критичко мислењедо разобличување на дезинформации: прирачник за неформално образование за медиумска писменост, Скопје: Фондација Метаморфозис, 2019.
- Стојановски, С., Граѓанско општество, Штип, 2018.
- Трајансовски, Ж., Чаусидис, Т., Беличанец, Р., Медиумите, говорот на омраза и маргинализираните заедници, Скопје,2013.
- Темков, К., Поповска, Б., Етика Учебник за II година, 2013.

- The European Union On-Line, Достапно на: <http://europa.eu/index.htm>.
- UN International Convention on the Elimination of All of Racial Discrimination, 1966.
- Устав на Република Македонија, Службен весник на РМ, 52/1991.
- Шопар, В., Теменугова, А., Аксентијевска, М., Медиумската писменост во Македонија, Скопје: Македонски институт за медиуми, 2010.
- Štefan, J., Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse, Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj, 2017.
- Retrieved 2nd August 2012 from Collins Dictionary.com website: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/civil-society>.
- Човековите права како демократска вредност - Те drejtat e njeriut si vlere Demokratike, Фондација Фридрих Еберт, 2003.
- Џордан, Г., Ведон, К., Културна политика, Скопје: Темплум, 1999.
- Шкариќ, С., Силјановска–Давкова, Г., Уставно право, Скопје: Култура, 2009.
- Шопар, В., Теменугова, А., Аксентијевска, М., Медиумската писменост во Македонија, Скопје: Македонски институт за медиуми, 2010.
- Štefan, J., Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse, Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj, 2017.

